

DESIGNUTBILDNINGAR
i Sverige

En utredning och utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

DESIGNUTBILDNINGAR
i Sverige

En utredning och utvärdering

Högskoleverket 2000

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08–563 085 00 • fax 08–563 085 50 • e–post hsv@hsv.se • www.hsv.se

DESIGN – Utredning och utvärdering av designutbildningarna

Producerad av Högskoleverket i april 2000

Högskoleverkets rapportserie 2000:11R

ISSN 1400–948X

ISRN HSV-R--00/11--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Ale Tryckteam AB, Bohus, juni 2000

Innehållsförteckning

Sammanfattning	9
Summary	11
Högskoleverkets skrivelse till regeringen 1999-10-26	13 13
Uppdraget	13
Genomförandet av uppdraget	15
Utvärdering	15
Kartläggning och utredning	15
Utvärderingen	17
Bedömargruppens rapport	17
Högskoleverkets kommentarer till utvärderingsrapporten	19
Utredningsarbetet	21
Allmänt	21
Utvecklingen på designområdet	21
Kartläggning av det nuvarande utbildningsutbudet	22
Inventering av kombinationsutbildningar	22
Kartläggning av utbildningarnas samverkan med näringslivet och med det omgivande samhället i övrigt	23
Kartläggning av forskning och konstnärligt utvecklingsarbete	24
Kartläggning av utbildningsutbudet i övriga nordiska länder	25
Högskoleverkets överväganden och förslag	26
Begreppet design	26
Utbildningsutbudet samt innehåll, omfattning och organisation	26
Behov av nya utbildningar	27
Utbildningarnas samverkan med näringslivet och med det omgivande samhället i övrigt	28
Samarbete med andra utbildningar	29
Forskning och konstnärligt utvecklingsarbete	30
Formerna för beviljande av examensrätt	32
Sammanfattning av uppdraget	36

BILAGA 1	
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	39
Sammanfattning	41
Summary	44
Inledning	48
Uppdraget från Högskoleverket	48
Expertgruppen – kort presentation	49
Genomförandet	50
Struktur på rapporten	51
Diskussion om vad design är och vad en designer gör	52
Begreppet design och dess innebörd	52
Designprocessen	54
Designprofessionerna	56
Bedömning av valda designutbildningar	62
Självvärderingar	63
Designhögskolan vid Umeå universitet	63
Designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola	70
Designutbildningen vid institutionen Textilhögskolan i Borås	76
Högskolan för design och konsthantverk vid Göteborgs universitet	81
Konstfack	91
Jämförelse mellan utbildningarna	101
Designutveckling ur ett samhälls- och näringslivsperspektiv	105
Designens betydelse för utveckling av näringslivet	105
Från industriellt till postindustriellt samhälle: informationssamhället	106
Design som konkurrensmedel för ökad lönsamhet	108
Det nya konsumtionssamhället	109
Konsumtionssamhällets krav på designutbildningarna	110
Design som kompetensfaktor för näringsliv och samhälle	111
Designutbildningarnas situation	117
Lärarnas situation	117
Studenternas situation	120
Slutsatser för utveckling av de svenska designutbildningarna	122
Utveckling av kunskap och kompetens	123
Forskning och utvecklingsarbete	124
Sammanfattande rekommendationer	125
Beskrivning av utbildningarna	127
Designhögskolan vid Umeå universitet	127
Designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola	130

Textilhögskolan vid Högskolan i Borås	133
Högskolan för Konst och Design vid Göteborgs universitet (HDK)	136
Konstfack, Stockholm	140

Referenser	148
-------------------	------------

BILAGA 2

DESIGNUTBILDNINGARNA VID YTTERLIGARE TRE

INSTITUTIONER 151

Informationsdesign vid Mälardalens högskola, Eskilstuna 153

Lärosätet	153
Utbildningen	154
Studenterna	155
Praktik	156
Samverkan och samarbete	156
Arbetsmarknad	157
Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete	157
Kvalitet, ambitioner och problem	158

Designutbildningarna vid Malmö högskola 159

Lärosätet	159
Personella, materiella och ekonomiska förhållanden	159
Utbildningarna	159
Praktik	161
Samverkan och samarbete	161
Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete	162

Designutbildningen vid Växjö universitet 163

Lärosätet	163
Personella, materiella och ekonomiska förhållanden	163
Utbildningen	163
Studenterna	163
Praktik	164
Samverkan och samarbete	164
Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete	164
Kvalitet, ambitioner, problem	164

BILAGA 3

KOMBINATIONSENTBILDNINGAR 167

Kombinationsutbildningar 169

BILAGA 4

NORDISK UTBLICK 173

Design i Norge 175

Design i Danmark 179

Design i Finland 182

Finländsk kulturindustri i det nya millenniet 182

Konstindustriella högskolan i Helsingfors 183

Lapplands universitet, Rovaniemi 187

Yrkeshögskolor (polytechnics) 188

Design på Island 190

Islands konsthögskola, Reykjavik 190

Sammanfattning

Högskoleverket har på regeringens uppdrag sett över och utvärderat designutbildningarna i högskolan. Inom ramen för uppdraget har designutbildningarna vid Lunds universitet (Lunds Tekniska Högskola LTH), Göteborgs universitet (Högskolan för design och konsthantverk – HDK), Umeå universitet (UmU), Konstfack samt Högskolan i Borås (HB) utvärderats.

TVå av dessa institutioner – Konstfack och HDK – är breda miljöer med vardera fyra-fem designutbildningar. De övriga tre är smalare och ger vardera bara en utbildning.

Högskoleverket konstaterar att bedömargruppen har gjort ett gediget arbete, som bör kunna bli ett konstruktivt bidrag till högskolornas lokala kvalitetsarbete. Gruppen har lämnat en utförlig definition av begreppet design. Högskoleverket har funnit denna både tydlig och klagörande.

Utbildningarna i Umeå och Borås får mycket positiva omdömen av bedömargruppen, medan stark kritik riktas mot utbildningen i Lund. Konstfack och HDK har haft problem med sin ledningsorganisation. En tydlig ledning krävs för att utveckla en gemensam vision. Studenterna vid dessa högskolor har uttryckt stark kritik.

Utvecklingen inom designområdet är mycket dynamisk. Ett av flera uttryck för detta är att nya utbildningar utvecklas i snabb takt. Flertalet av de nya utbildningarna är s.k. kombinationsutbildningar, dvs. utbildningar som har en annan huvudinriktning men som också innehåller betydande designinslag.

Det starka designintresset kan leda till att begreppet används också för verksamheter utanför det egentliga designområdet. Därför är det viktigt med en tydlig definition av begreppet design, inte minst för kvalitetssäkringen av utbildningen.

Det finns behov av ytterligare utbildning inom designområdet. Intresset för att utveckla nya utbildningar är samtidigt stort vid universitet och högskolor. Högskoleverket konstaterar därför att det reguljära planerings- och resurstilldelningssystemet är tillfyllest för att tillgodose behovet av utbildning.

Designutbildningarnas samverkan med näringslivet är mycket omfattande och tar sig flera olika former. Flertalet lärare är även yrkesverksamma designers. Något behov av obligatorisk praktik finns därför inte.

Samarbetet mellan designutbildningar och andra utbildningar försvåras i vissa fall av institutionella förhållanden, men underlättas av god personkännedom.

Omfattningen av forskning och utvecklingsarbete (FoU) är mycket liten inom designområdet. Även forskarutbildningen har blygsam omfattning. Utveckling av FoU bör kunna ske i otraditionella former och i samverkan med discipliner inom andra fakulteter.

En kartläggning av designutbildningarna i Danmark, Norge, Finland och Island redovisas.

Högskoleverket avser att under år 2000 följa upp designutbildningen vid Lunds Tekniska Högskola, eftersom denna utsatts för stark kritik. Också de utbildningar vid Carl Malmstens Skola och Stenebyskolan som övertagits av Linköpings respektive Göteborgs universitet kommer att följas upp, eftersom verket ifrågasätter det sätt på vilket de fått examensrätt.

Eftersom systemet för beviljande av examensrätt i vissa fall har lett till mindre önskvärda konsekvenser bör, enligt Högskoleverkets mening, den nuvarande examensordningen ses över.

Summary

The Government assigned the National Agency for Higher Education the task of reviewing and evaluating programmes of education in design at institutions of higher education in Sweden. Within the framework of this assignment, the Agency evaluated the programmes of education in design provided at Lund University (the Lund Institute of Technology), Göteborg University (the University College of Design and Crafts), Umeå University, the University College of Arts, Crafts and Design, located in Stockholm, and the University College of Borås.

Two of these institutions - the University College of Arts, Crafts and Design in Stockholm and the University College of Design and Crafts in Gothenburg - offer comprehensive educational environments each providing four or five programmes of education in design. The other three are narrower in scope, providing one programme of education each.

The National Agency for Higher Education notes that the work put in by the assessment group was very substantial and will probably prove to be a constructive contribution to the local quality efforts being made by the institutions themselves. The group formulated a comprehensive definition of the concept of design which the National Agency for Higher Education found to be both clear and illuminating.

The assessment group thought very highly of the programmes of education provided at Umeå and Borås, while it was highly critical of the programme of education at Lund. The University College of Arts, Crafts and Design in Stockholm and the University College of Design and Crafts in Gothenburg have both experienced problems with their management organization. A clearly articulated management structure is required if a common vision is to be developed. Students at these institutions have expressed highly critical views.

Developments in the design field are very dynamic. One of the many expressions of this is that new programmes of education are being developed at a rapid rate. Most of the new programmes are what are known as combination programmes, that is to say programmes of education that retain a substantial design element although design does not constitute their major orientation.

The high level of interest in design may lead to the term also being used for activities that really belong outside the design field proper. For this

reason it is important to have a clear definition of the concept of design, not least in order to guarantee quality assurance of the programmes concerned.

Additional programmes of education and training are needed in the design field. At the same time there is a high level of interest at institutions of higher education in developing new programmes of education. Bearing this in mind the National Agency for Higher Education notes that the normal system of planning and allocation of resources is adequate with respect to satisfying the needs of education and training in this field.

The programmes of education in design currently available collaborate extensively with the business community in a variety of ways. Most teaching staff are also professional designers. For this reason there is no necessity for compulsory work experience.

In certain cases institutional circumstances put obstacles in the way of cooperation between programmes of education in design and other programmes of education, but on the other hand such cooperation is made easier by the good personal contacts that exist.

Not much research and development work (R&D) is done in the design field. The amount of postgraduate training provided is also rather limited. The development of R&D should be encouraged to follow non-traditional paths in collaboration with subjects in other faculties.

The report provides a survey of programmes of education in design offered in Denmark, Norway, Finland and Iceland.

It is the intention of the National Agency for Higher Education to follow up the programme of education provided at the Lund Institute of Technology, in view of the very critical views expressed about it. The programmes of education in design at Carl Malmsten's School and at the Steneby School, which were taken over by Linköping and Göteborg Universities respectively, will also be followed up, since the Agency questions the manner in which they were granted the right to award degrees.

Since the system of authorizing the right to award degrees has in certain cases led to less positive consequences than might be wished for, it is the view of the National Agency for Higher Education that the Degree Ordinance currently in force should be reviewed.

Högskoleverkets skrivelse till regeringen 1999-10-26

Uppdraget

Regeringen
Utbildningsdepartementet

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Uppföljnings- och utrednings-
avdelningen
Jean-Pierre Zune
1999-10-26
Reg.nr 67-1471-98

Uppdrag till Högskoleverket rörande designutbildningarna inom högskolan m.m.

Dnr U98/1281/UH

Genom beslut 1997-11-06 uppdrog regeringen åt Högskoleverket att följa upp och utvärdera den svenska arkitektutbildningen. I skrivelse till regeringen 1998-02-26 (reg.nr. 67-3325-97) redovisade Högskoleverket uppdraget. Genom beslut 1998-03-19 lämnade regeringen ett nytt uppdrag till Högskoleverket. Detta anslöt till det tidigare uppdraget om arkitektutbildningen, men det var också utvidgat till att avse även designutbildningarna.

Av beskrivningen i den till regeringens beslut fogade promemorian framgår att uppdraget avser såväl en utvärdering som en kartläggning och utredning av vissa frågor. Det samlade utbudet av designutbildningar i högskolan skall utvärderas. Även samverkan mellan designutbildningen och andra utbildningar, liksom med det omgivande samhället, skall utvärderas.

Verket skall överväga om det föreligger behov av förändring av designutbildningarnas innehåll, omfattning och organisation eller av nya utbildningar inom området. Vidare skall verket inventera kombinationsutbildningar, dvs. utbildningar som kombinerar design med andra utbildningsinslag, och undersöka på vilket sätt dessa kompletterar övriga designutbildningar.

Samarbete mellan design- och arkitektutbildningarna skall kartläggas liksom utbildningarnas samarbete med de tekniska och ekonomiska utbildningarna och deras samverkan med näringslivet. Förutsättningarna för praktik i design- och arkitektutbildningarna skall undersökas. Slutligen

skall innehåll i och omfattning av konstnärligt utvecklingsarbete och forskning inom designområdet samt utbudet av design- och arkitektutbildningar i de nordiska länderna kartläggas.

I regeringsbeslutet 1998-03-19 angavs att uppdraget skulle redovisas senast 1999-02-26. Genom beslut 1999-02-11 (dnr U1999/147/UH) medgav regeringen förlängning av tiden för uppdraget, till 1999-03-31 vad avser arkitektutbildningen och viss del av kartläggningen av designutbildningarna. I skrivelse 1999-03-30 har Högskoleverket redovisat uppdraget i dessa delar. Tiden för uppdraget vad avser designutbildningarna i övrigt förlängdes till 1999-06-30. Det senare har genom beslut av regeringen 1999-07-01 (dnr U1999/2276/UH) ytterligare förlängts till 1999-11-01.

Genomförandet av uppdraget

Utvärdering

I likhet med den del av uppdraget som gällde arkitektutbildningen har Högskoleverket genomfört en utvärdering av designutbildningarna inom ramen för Högskoleverkets program för nationella utvärderingar. En bedömaregrupp har tillkallats. De berörda högskolorna har genomfört självvärderingar, vilka har varit ett viktigt underlag för bedömaregruppens arbete. Gruppen har även genomfört egna besök på berörda lärosäten.

Bedömaregruppen har bestått av professor Kjeld Amundsen, rektor vid Danmarks designskole (ordförande), Brita Englund, f.d. rektor vid Högskolan för design och konsthantverk vid Göteborgs universitet och professor Per Farstad, Arkitektthøyskolen i Oslo. Sekreterare har varit universitetslektor Lisbeth Svengren, Stockholms universitet. Tjänstemän från Högskoleverket har under hela processen deltagit i bedömaregruppens arbete. För gruppens bedömningar och slutsatser svarar dess ledamöter och sekreterare.

Bedömaregruppen har 1999-10-09 överlämnat sin rapport till Högskoleverket. Rapporten – ”Utvärdering av Sveriges designutbildningar” – biläggs (bilaga 1). Gruppens bedömningar och slutsatser redovisas i kort sammanfattning i det följande.

Utvärderingsrapporten har i stor utsträckning legat till grund för de överväganden och förslag som Högskoleverket nu redovisar. Därutöver har bedömaregruppen behandlat ett antal frågor som primärt inte faller under statsmakternas eller verkets ansvar. Verket har funnit det angeläget att kommentera några sådana frågor, vilket också görs i rapporten.

Kartläggning och utredning

Regeringens uppdrag till Högskoleverket rörande designutbildningarna innehåller totalt elva olika punkter. Några av dessa har bedömts falla naturligt inom ramen för den ovan redovisade utvärderingen. Framförallt har utvärderingen koncentrerats på frågor som rör designutbildningarnas kvalitet och relevans.

Regeringsuppdraget innehåller därutöver ett antal frågeställningar som verket valt att behandla i annan ordning. Det har bedömts vara mera ändamålsenligt att genomföra kartläggningar och andra analyser genom utredningsinsatser av mera traditionellt slag. Detta innebär att, parallellt

med bedömargruppens arbete, har ett utredningsarbete bedrivits av en projektgrupp bestående av tjänstemän inom Högskoleverket.

Utredningsarbetet har inneburit ett stort antal kontakter med företrädare för berörda högskolor och med organisationer och myndigheter med uppgifter inom området. Besök har gjorts vid Lunds, Göteborgs, Umeå och Växjö universitet, Konstfack, Mälardalens högskola samt högskolorna i Borås, Malmö och Kalmar. Ett omfattande skriftligt material – såväl skrivelser till Högskoleverket som annan dokumentation – har också ingått i underlaget för de överväganden som redovisas i det följande. Dessutom har diskussioner förts med företrädare för myndigheter, organisationer, företag m.m. inom designområdet. Projektgruppen har också deltagit i ett antal konferenser och andra överläggningar. Samråd har skett med Formgivningkommitténs (dir 1999:9) sekretariat. I det följande redovisar Högskoleverket hur utredningsarbetet har bedrivits och vad som framkommit vid de genomförda kartläggningarna. Verket redovisar också sina överväganden och förslag med anledning av regeringens uppdrag. Dessa ställningstaganden är grundade såväl på bedömargruppens utvärderingsrapport som på vad som framkommit genom de nyss nämnda utredningsinsatserna.

Från Högskoleverkets sida har Jana Hejzlar, Nita Molander, Mehdi Sedigh Zadeh och Jean-Pierre Zune (projektledare) deltagit i arbetet.

Utvärderingen

Bedömargruppens rapport

Bedömargruppen har studerat de olika designutbildningarna med utgångspunkt i självvärderingarna från respektive utbildning samt genom besök vid institutionerna. Utvärderingsrapporten inleds med en grundlig genomgång av begreppen design och designprocess. Det är med utgångspunkt i dessa definitioner som utvärderingen genomförts av utbildningar vid Lunds universitet (Lunds tekniska högskola – LTH), Göteborgs universitet (Högskolan för design och konsthantverk – HDK), Umeå universitet (UmU), Konstfack samt Högskolan i Borås (HB). Utbildningen i informationsdesign vid Mälardalens högskola har inte medtagits i utvärderingen, på basis av uppställda definitioner och med hänsyn till gruppens expertkompetens.

En genomgång har gjorts av varje institution avseende vision och profil, graden av måluppfyllelse, internationalisering, resurser, personalmässiga förhållanden, studenterna samt samverkan med andra institutioner. Varje institution har sedan bedömts. Positiva såväl som negativa aspekter lyfts fram, och ett antal rekommendationer framförs. Rapporten avslutas med reflexioner över designyrket i framtiden och vilka krav som kommer att ställas på designutbildningarna med anledning av detta. Bedömargruppen konstaterar rent allmänt att den svenska designutbildningen håller en hög kvalitet, även om det finns områden där en hel del förbättringar kan vidtas.

De fem utbildningarna har utvärderats var och en för sig och sedan jämförts i två grupper, de breda utbildningarna vid HDK och Konstfack respektive de smala utbildningarna vid LTH, HB och UmU. Bedömargruppen framhåller att det är viktigt att bedömningen görs med utgångspunkt i förutsättningarna för respektive utbildning och att de smala utbildningarna inte jämförs med motsvarande inriktning vid de breda institutionerna. Exempelvis bör industrideSIGNprogrammet i Umeå inte jämföras med industrideSIGNinriktningarna vid HDK eller Konstfack.

Gemensamma förutsättningar

En gemensam förutsättning för de smala utbildningarna är att de befinner sig i en mycket positiv miljö vad gäller relation till det regionala näringslivet, samtidigt som en enda inriktning och ett fåtal studerande kan innebära svårigheter att uppnå en ”kritisk massa”.

För de breda utbildningarna gäller att de är mycket äldre, befinner sig i storstäder med rikt utbud av museer, gallerier och verksamma designers. Vidare har de totalt sett relativt många studenter och lärare, och de har en tradition – ”konst och kultur sitter så att säga i husets väggar”.

Gemensamt för samtliga utbildningar är framförallt de utomordentligt motiverade och, i de flesta fall genom längre konstnärliga förutbildningar, väl förberedda studenterna. Dessvärre omfattar det gemensamma också ytterst ringa omfattning av forskning och utvecklingsarbete (FoU) vid samtliga designutbildningar.

Umeå, Borås och Lund

Med tanke på förutsättningarna – och då det gäller UmU även relativt stora svårigheter att rekrytera fast personal – är bedömaregruppen mycket positiv till utbildningarna i Borås och Umeå. De har väl genomtänkta och förankrade visioner, en fungerande organisation, välutrustade verkstäder och god uppföljning av de utexaminerade liksom hög genomströmning/examinationsfrekvens. De kritiska synpunkterna gäller behov av ökat utrymme för fria gestaltungsövningar, experimentell och konceptuell verksamhet samt valbarhet inom programmen.

Utbildningen vid LTH tycks hittills haft den lägsta resurstilldelningen bland designutbildningarna. Helårsprestationerna har avräknats lokalt mot den klart lägre ”arkitektpengen”. Stark kritik riktas mot LTH:s ledning när det gäller designutbildningens organisation, personalmässiga förhållanden och studenternas tillgång till verkstäder. Motiverade studenter, som i stor utsträckning har fått stå för driften av programmet, lyfts samtidigt fram.

Konstfack och Göteborg (HDK)

Utbildningarna vid båda dessa högskolor präglas av ett konstnärligt förhållningssätt och en önskan att ge studenterna en yrkesinriktad utbildning. Samarbetet med det omgivande samhället är välutvecklat, liksom studentutbytet. Internationalisering sker inte minst genom att utländska föreläsare anlitas. Däremot deltar de egna lärarna inte i något större utsträckning i utbytesprogram.

Den hårda konkurrensen om studieplatser bidrar till att studenternas förväntningar är mycket höga. Det är kanske inte minst därför som studenterna är kritiska. Kritiken gäller främst färg- och formkurserna, som inte tycks vara anpassade till designutbildningarnas behov. Vidare kritiseras

brister i fråga om kritisk feedback, teoretiska kunskaper och plan för progression i utbildningen.

Genomströmningen är god, liksom fallet är i fråga om de smala utbildningarna. Lokalerna är ändamålsenliga och välutrustade och tillgången till verkstäder god. I Konstfacks fall är dock lokalerna relativt slitna.

HDK har en vision om att utveckla en konstnärlig forskarskola tillsammans med andra konstnärliga och humanistiska utbildningar inom universitetet samt med Chalmers. Arbete kring en utbildningsplan för forskarutbildning startade redan under läsåret 1992/93, men tycks nu ha avstannat. Det finns positiva ansatser både på HDK och Konstfack när det gäller att utveckla sina respektive magisterprogram.

Inom varje designriktning tycks råda god stämning, men varje inriktning fungerar som ett revir. Förutsättningar för utveckling av ett tvärdisciplinärt samarbete finns men utnyttjas föga, och ett forum för mer samlad diskussion saknas. Ett sådant forum skulle även kunna bidra till att öka studenternas reella inflytande. Informalitet har både för- och nackdelar.

Bägge utbildningarna har haft problem med ledningsfunktionen. Konstfack har fått en ny rektor under våren 1999, och vid HDK tillträder en ny rektor efter årsskiftet år 2000. Det krävs en tydlig ledning med en rektor på heltid, som får igång arbete för en gemensam vision för forskning och utveckling och som säkrar tvärfacklighet och prioriteringar. Dessa åtgärder är nödvändiga förutsättningar för att både HDK och Konstfack skall kunna utvecklas kvalitativt och motsvara de mycket höga krav som ställs just på dessa institutioner.

Högskoleverkets kommentarer till utvärderingsrapporten

Högskoleverket konstaterar att bedömargruppen har gjort ett gediget arbete med att beskriva, analysera och utvärdera designutbildningarna. De definitioner av begreppet design som gruppen gjort finner verket klagörande och tydliga. Den avgränsning av utvärderingsuppdraget som gruppen har gjort och som innebär att utbildningen i informationsdesign vid Mälardalens högskola (Eskilstuna) inte togs med i utvärderingen finner verket helt rimlig.

Som framgått av redovisningen ovan har bedömargruppen lyft fram många positiva sidor hos de utvärderade utbildningarna. Samtidigt fram-

förs kritik på ett antal punkter. De många förslagen till förbättringar och den i konstruktiva former framförda kritiken bör kunna tjäna som värdefullt underlag för det fortsatta interna kvalitetsarbetet vid de fem bedömda lärosätena.

För att kunna bedriva kvalitativt högtstående verksamhet krävs tydliga visioner och mål. Utvärderarna har funnit att utbildningarna i Umeå och Borås har kommit längst vad gäller att formulera sådana mål. Organisationen är klar och ledningen stark. För de övriga tre lärosätena återstår ett mer eller mindre omfattande målformuleringsarbete.

Nära relaterad till frågan om visioner och mål är frågan om profilering av de enskilda designutbildningarna. Högskoleverket vill understryka betydelsen av bedömargruppens reflexioner och påpekanden vad gäller utbildningarnas outnyttjade potential för enskild profilering och ökad sammanlagd bredd i det nationella utbildningsutbudet.

Högskoleverket återkommer i avsnittet Högskoleverkets överväganden och förslag till sina slutsatser och överväganden med anledning av utvärderingsrapporten.

Utredningsarbetet

Allmänt

Som berörts ovan innehåller regeringens uppdrag till Högskoleverket totalt elva punkter. Av dessa har några behandlats inom ramen för den ovan redovisade utvärderingen, främst sådana som avser designutbildningarnas kvalitet och relevans.

Övriga delar av uppdraget har genomförts av Högskoleverkets projektgrupp, i form av utredningsinsatser av mera traditionellt slag. I det följande redovisas kortfattat hur utrednings- och kartläggningsarbetet har genomförts och de huvudsakliga resultaten av dem. Högskoleverkets slutsatser, överväganden och förslag med anledning av de gjorda analyserna redovisas i avsnittet Högskoleverkets överväganden och förslag.

Utvecklingen på designområdet

Design är ett område under stark utveckling. Insikten växer om att god design är ett självändamål i ett utvecklat välfärdssamhälle, liksom om betydelsen av god design för den ekonomiska utvecklingen. Detta synsätt kommer inte minst till uttryck i regeringens proposition Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117), som antogs av riksdagen år 1998 (KrU 1997/98:14).

Det starka och ökande intresset för design tar sig många uttryck. Allt fler företag höjer sin designkompetens, genom att inrätta egna designavdelningar eller genom att öka sin kompetens som beställare av designtjänster. Ett växande antal högskolor utvecklar utbildningar inom området, och allt flera studenter söker sig till sådana utbildningar.

Ett uttryck för detta ökade intresse är också att design ofta ses i ett vidare perspektiv. Ett exempel på detta är det arbete som Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) har inlett med att inventera den s.k. upplevelseindustrin. En förstudie har inletts som syftar till att kartlägga behov av utbildning, kunskapsöverföring och forskning.

Kartläggning av det nuvarande utbildningsutbudet

I regeringens uppdrag till Högskoleverket pekades ett antal designutbildningar ut. Det gäller utbildningarna vid Lunds, Göteborgs, Umeå och Växjö universitet, Konstfack, Mälardalens högskola samt högskolorna i Borås och Malmö. Som framgått av redovisningen ovan har utbildningarna i Lund, Göteborg, Umeå och Borås samt vid Konstfack ingått i den genomförda utvärderingen. En detaljerad beskrivning av de berörda utbildningarna återfinns i utvärderingsrapporten (se vidare denna; bilaga 1).

Återstående utbildningar har av olika skäl fallit utanför utvärderingen. Utbildningen i informationsdesign vid Mälardalens högskola i Eskilstuna har av bedömaregruppen ansetts ha en inriktning som ligger utanför den expertis som har varit företräd i gruppen. Utbildningen inom området konst och kommunikation vid Malmö högskola är så nystartad att en utvärdering inte bedömts vara meningsfull. Utbildningen i glasdesign vid Växjö universitet hade vid tidpunkten för utvärderingen ännu inte startat, utan befann sig fortfarande i ett planeringsskede. En beskrivning av dessa tre utbildningar har tagits fram av Högskoleverkets projektgrupp under dess utredningsarbete och den redovisas i bilaga 2.

Inventering av kombinationsutbildningar

Under relativt kort tid har ett antal utbildningar med designinslag vuxit fram. Dessa utbildningar har en annan huvudinriktning – vanligen teknisk eller ekonomisk – men innehåller betydande inslag av design. I några fall har designmomenten tillförts redan befintliga utbildningar. I andra fall rör det sig om relativt nya utbildningar, där design redan från början ingått som en väsentlig del.

I bilaga 3 redovisas översiktligt ett antal sådana utbildningar. De utbildningar som där beskrivs är:

- Civilingenjörsutbildning i Teknisk design (180 poäng) vid Chalmers tekniska högskola.
- Civilingenjörsutbildning i Industriell arbetsmiljö (180 poäng) vid Luleå tekniska universitet.
- Högskoleingenjörsutbildning till Utvecklingsingenjör (160 poäng) vid Mitthögskolan (Örnsköldsvik).
- Högskoleingenjörsutbildning i Industriell design (120 poäng) vid Luleå tekniska universitet.

- Högskoleingenjörsutbildning till Innovations- och designingenjör (120 poäng) vid Karlstads universitet.
- Högskoleingenjörsutbildning i Produktutveckling med industriell design (120 poäng) vid Högskolan i Jönköping.
- Högskoleingenjörsutbildning i Konstruktion och design (120 poäng) vid Högskolan i Halmstad.
- Högskoleingenjörsutbildning till Designingenjör (120 poäng) vid Högskolan i Skövde.
- Högskoleingenjörsutbildning i Maskinteknik med inriktning mot design och konstruktion (120 poäng) vid Högskolan Kristianstad.
- Högskoleingenjörsutbildning i Maskinteknik med inriktning mot produktutveckling och design (120 poäng) vid Växjö universitet.
- Högskoleingenjörsutbildning i Grafisk teknologi (120 poäng) vid Högskolan Dalarna (Borlänge).
- Innovationsprogrammet med inriktning mot Teknik/design (120 poäng) vid Mälardalens högskola (Eskilstuna).
- Högskoleingenjörsutbildning till Polymeringenjör (120 poäng) vid Högskolan Kristianstad.

Vidare har vid flera högskolor utvecklats en kortare utbildning (vanligen 40 poäng) i Design Management för tekniker, ekonomer och designers. Sådan utbildning finns bl.a. vid Växjö universitet och Högskolan i Kalmar.

Kartläggning av utbildningarnas samverkan med näringslivet och med det omgivande samhället i övrigt

Såväl vid högskolebesök som i andra diskussioner har en entydig bild framkommit av mycket omfattande kontakter mellan designutbildningarna och det näringsliv mot vilket utbildningen riktar sig. Dessa kontakter är mångfacetterade och tar sig många olika former.

- En mycket stor del av de lärare som är verksamma i designutbildningarna har samtidigt en egen verksamhet som designer vid sidan av arbetet vid högskolan. De ingår därmed i väl utvecklade nätverk.
- De examensarbeten som är obligatoriska i alla längre designutbildningar görs vanligen vid eller i samarbete med något designföretag eller något produktionsföretags designavdelning. Detsamma gäller ett antal mindre projektarbeten under utbildningens gång.

- Företag och företagare visar även på andra sätt ett stort intresse för verksamheten vid högskolorna, vilket exempelvis kan ta sig uttryck i att företrädare för näringslivet engagerar sig i högskolornas beslutsorgan. Särskilt de utbildningar som ges på orter utanför storstadsområdena har ofta täta kontakter med det lokala och regionala näringslivet.

Designutbildningarna har således en omfattande och nära samverkan med det omgivande samhället i övrigt.

Kartläggning av forskning och konstnärligt utvecklingsarbete

Förekomsten av forskning och utvecklingsarbete (FoU) i anknytning till designutbildningarna har varit en av de aspekter som bedömargruppen beaktat i utvärderingen av utbildningarna, liksom integrationen av FoU i undervisningen. Dessa frågor har också tagits upp vid de högskolebesök och andra överläggningar som har genomförts inom ramen för Högskoleverkets utredningsarbete.

Någon systematisk och djuplodande kartläggning av den forskning och det konstnärliga utvecklingsarbete som bedrivs i anslutning till designutbildningarna har emellertid inte varit möjlig att genomföra inom de tidsramar och resurser i övrigt som gällt för föreliggande uppdrag. Enligt Högskoleverkets mening har utvärderings- och utredningsinsatserna ändå givit en relativt tydlig bild av nuläget.

Omfattningen av forskning och utvecklingsarbete (FoU) i anslutning till designutbildningarna är generellt sett låg. Större delen av denna verksamhet avser konstnärligt utvecklingsarbete. Forskning i egentlig mening förekommer endast i mycket begränsad utsträckning.

En stor del av den forskning som bedrivs i och om design sker inte i anslutning till designutbildningen utan vid tekniska högskolor och i företagsekonomi. Detta innebär att den kunskap som utvecklas genom forskningen inte kommer designstudenterna till godo.

Också forskarutbildningen är av mycket begränsad omfattning. Vid Lunds Tekniska Högskola har två designinriktade doktorsavhandlingar i formlära lagts fram. Vid Högskolan för Design och Konsthantverk (HDK) vid Göteborgs universitet har tidigare gjorts försök att initiera ett forskarutbildningsprogram. Innevarande läsår inleds vid HDK en med humanis-

tiska fakulteten och Chalmers tekniska högskola gemensam konstnärlig forskarutbildning.

I Umeå arbetar Designhögskolan målmedvetet med forskningsanknytningen av utbildningen. En nyligen genomförd ändring av fakultets-tillhörigheten, från humanistisk till teknisk–naturvetenskaplig fakultet, har öppnat nya möjligheter i detta avseende.

Högskoleverket har vidare under hand erfarit att Formgivningskommittén arbetar med förslag som syftar till att stärka kunskapsbasen och kunskapsspridningen i designteori och designhistoria.

I februari 1999 redovisade Riksbankens Jubileumsfond en grundlig inventering av kunskapsutvecklingen inom arkitektur och stadsbyggnad, i rapporten ”Arkitekturforskning med betydelse för konst och gestaltning – inventering och kommentarer”. En motsvarande insats i fråga om forskningen och utvecklingsarbetet (FoU) i anknytning till designutbildningarna skulle vara värdefull. Att genomföra en sådan inventering bör i första hand vara en angelägenhet för Riksbankens Jubileumsfond, forskningsrådsorganisationen eller någon av forskningsstiftelserna.

Kartläggning av utbildningsutbudet i övriga nordiska länder

Som framgått i det föregående har den bedömargrupp som genomfört utvärderingen av designutbildningarna haft en nordisk sammansättning. Ledamöterna i gruppen, professor Kjeld Amundsen, Danmarks designskole och professor Per Farstad, Arkitekthøyskolen i Oslo, har även biträtt Högskoleverket med beskrivningar av designutbildningarna i sina respektive länder.

Vidare har delar av Högskoleverkets projektgrupp gjort studiebesök vid Konstindustriella högskolan i Helsingfors, Finland, och vid Islands Konst-högskola i Reykjavik.

De beskrivningar som på detta sätt har gjorts av designutbildningarna i våra fyra nordiska grannländer har samlats i bilaga 4.

Högskoleverkets överväganden och förslag

Begreppet design

Högskoleverket kan konstatera att designområdet befinner sig i en dynamisk utveckling. Det finns en stark dragningskraft i själva begreppet design. Intresset för området är stort, såväl vid universitet och högskolor och bland blivande studenter som i näringslivet och samhället i stort. Detta kommer bl.a. till uttryck i att intresset är stort för att utveckla nya designutbildningar eller utbildningar med designinslag.

Det starka intresset för designbegreppet innebär emellertid också att det finns en tendens att använda det för verksamheter som ligger utanför det egentliga designområdet. Detta kan innebära faror i olika avseenden. Om utbildningar som egentligen inte är inriktade mot design använder sig av detta namn kan det leda till att de studerande vilseleds att tro att utbildningen leder till arbete som designer.

Enligt Högskoleverkets mening är det ett viktigt led i kvalitetssäkringen av en utbildning att vara tydlig i definitionerna av den. Verket vill dock understryka att detta inte innebär att designyrket bör omgärdas av ett kunskapsmonopol. Det är i stället fråga om att genom en stringent definition av designbegreppet skapa klarhet, inte minst för blivande studenter. Felaktigt definierad utbildning kan också leda till andra problem, t.ex. att man vid högskolorna bygger upp fel sorts lärarkompetens.

Bedömargruppen har på grundval av en ingående analys gjort en definition av begreppet design. Högskoleverket anser att den redovisade definitionen är klargörande.

Utbildningsutbudet samt innehåll, omfattning och organisation

Som framgått av redovisningen av utvärderingsrapporten har bedömargruppen på ett mycket tydligt sätt lyft fram de många positiva sidor som finns i designutbildningarna. Samtidigt har man framfört kritik, i flera fall på punkter som är väsentliga för utbildningens kvalitet.

För att kunna bedriva kvalitativt högtstående verksamhet krävs tydliga visioner och mål. Bedömargruppen har funnit stora brister vid flera av de utvärderade högskolorna när det gäller att formulera sådana.

Från flera högskolor redovisas att studenterna anser att kraven i utbildningen är för lågt satta. Detta är en indikation på att utbildningen inte bedrivs med tillräcklig effektivitet. Inte minst mot bakgrund av att de krav som de studerande ställs inför för att kunna bli antagna till designutbildningarna allmänt anses vara mycket hårda är det antydda förhållandet orimligt. Studenternas potential måste enligt Högskoleverkets mening tas till vara, vilket innebär att kraven i utbildningen generellt bör kunna höjas.

Förändringsförslagen och den på ett konstruktivt sätt framförda kritiken i utvärderingsrapporten är avsedda att vara underlag för högskolornas fortsatta interna kvalitetsarbete. Det ankommer på berörda lokala organ, främst högskolestyrelse och rektor samt de för designutbildningarna närmast ansvariga beslutsorganen, att ta ställning till vilka åtgärder bedömargruppens påpekanden skall föranleda. Det är Högskoleverkets förhoppning att den genomförda utvärderingen skall kunna leda till en positiv utveckling av utbildningen genom att vara ett konstruktivt bidrag till det fortsatta lokala kvalitetsarbetet.

Mot bakgrund av de kritiska synpunkter som framförts av bedömargruppen har Högskoleverket samtidigt funnit det angeläget att designutbildningarna blir föremål för en uppföljning inom en inte alltför avlägsen framtid, förslagsvis om ca tre år. En sådan uppföljning bör då främst inriktas på de punkter där bedömargruppen framfört kritik. Högskoleverket kommer att ta initiativ till en sådan uppföljning.

Med hänsyn till att bedömargruppens omdömen om designutbildningen vid Lunds Tekniska Högskola varit särskilt kritiska kommer Högskoleverket att göra en uppföljning av denna utbildning redan under år 2000. Uppföljningen kommer främst att riktas mot sådana faktorer som omfattas av bedömargruppens kritik, såsom ledningsorganisationen, tillgången på fasta lärare samt tillgången till verkstäder och bibliotek. För uppföljningen kommer specificerade kriterier att formuleras i särskild ordning.

Högskoleverket återkommer till denna fråga i det följande, där verket mera ingående behandlar frågan om formerna för beviljande av examensrätt.

Behov av nya utbildningar

De etablerade längre designutbildningarna har utförligt beskrivits och analyserats i bedömargruppens utvärderingsrapport. Ytterligare tre utbildningar, som av skilda skäl inte omfattats av utvärderingen, har också beskrivits i bilaga 2. I bilaga 3 har ett antal utbildningar med annan huvudinriktning, men med omfattande designinslag, beskrivits. Sådana

utbildningar, s.k. kombinationsutbildningar, har på kort tid utvecklats vid flera högskolor.

Enligt regeringens uppdrag skall Högskoleverket undersöka om det finns behov av nya utbildningar inom designområdet och, om behov föreligger, lämna förslag till innehåll, omfattning, organisation och lokalisering.

Det utredningsarbete som har genomförts har visat att den decentraliserade beslutsordning som numera gäller i högskolan är mycket ändamålsenlig när det gäller att identifiera och tillgodose behov av nya utbildningar inom designområdet. Utvecklingen inom området är f.n. mycket dynamisk. Högskoleverket har av detta dragit slutsatsen att det finns behov av ny utbildning, såväl på grundutbildningsnivå som i form av vidareutbildning av yrkesverksamma. Samtidigt har verket inte funnit skäl att lämna några konkreta förslag om sådana, eftersom den decentraliserade ordning som gäller för utbildningsplanering och resursfördelning är fullt tillräcklig för uppgiften att utveckla nya utbildningar.

Med den befogenhetsfördelning som gäller i högskolan ligger ansvaret för att identifiera, möta och tillgodose nya behov av högskoleutbildning främst på de olika högskolorna. Särskilt när det gäller fortbildning och vidareutbildning av olika slag är det naturligt att de behov som uppstår tillgodoses genom insatser på lokal nivå. Det är enligt Högskoleverkets mening angeläget att det intresse för att utveckla nya vidareutbildningar som tidigare kunnat noteras består, och att sådana insatser bör kunna göras parallellt med arbetet med att stärka kvaliteten i grundutbildningen.

Även i andra former än de reguljära utvecklas förslag till ny utbildning. Ett intressant exempel på detta är det förslag till utbildning i glasdesign som utvecklats i samarbete mellan Högskolan i Kalmar, Nybro kommun, berörda länsmyndigheter och glasindustrin. Detta förslag har Regionförbundet i Kalmar län med hög prioritet fört fram i sitt förslag till tillväxtavtal. Detta förslag, liksom den breda uppslutning det fått, är ett exempel på den växande insikten om designens betydelse och på den dynamiska utvecklingen inom området.

Utbildningarnas samverkan med näringslivet och med det omgivande samhället i övrigt

Som framgår av redovisningen tidigare är samverkan med näringslivet och med det omgivande samhället i övrigt mycket omfattande på samtliga utbildningar. Bl.a. är det mycket vanligt att lärare har egen designverksamhet vid sidan av arbetet på högskolan.

De nära kontakterna och den omfattande samverkan är ett naturligt och nödvändigt inslag i en utbildning som den mot design. Utbildningen måste både påverka och påverkas av utvecklingstendenserna i yrket.

Genom att samverka med yrkeslivet är så omfattande och mångfaceterad finns det enligt Högskoleverkets mening ingen anledning att överväga några ytterligare praktikinlag i designutbildningarna. Det finns heller inga skäl att i examensordning eller på annat sätt föreskriva något obligatorium i detta avseende.

Samtidigt som yrkeslivsanknytningen är ett stort värde för utbildningen finns det anledning att också slå vakt om utbildningens integritet och värna de mål för högskolans verksamhet som lagts fast i högskolelagen. Det finns en balans som måste upprätthållas även i fråga om utbildningens näringslivsanknytning.

Bedömaregruppen har i fråga om flera av designutbildningarna givit uttryck för uppfattningen att utbildningen förefaller vara anpassad till relativt kortsiktiga behov i näringslivet. Sådant leder inte till nyskapande i utbildningen. Bedömaregruppen anför i sin utvärderingsrapport att den inte heller för den stora donation som IKEA:s ägarstiftelse lämnat till Lunds Tekniska Högskola har funnit någon uttalad vision för hur de donerade medlen skall användas för designutbildningens utveckling.

Att flertalet lärare i designutbildningarna har egen praktisk yrkesverksamhet vid sidan av sitt engagemang vid högskolan kan också medföra vissa problem. Undervisning, medverkan i forskning och utvecklingsarbete (FoU) och egen yrkesverksamhet kan vara svåra att förena. Det kan leda till att de lärare som också har egen yrkesverksamhet blir svårtillgängliga för studenterna. Sådana lärare kan ha svårt att delta i gemensamma angelägenheter såsom utbildningsplanering och deltagande i interna beslutsorgan. Denna börda faller då ofta i orimlig utsträckning på de heltidsarbetande lärarna.

Samarbete med andra utbildningar

Bedömaregruppen menar i sin utvärderingsrapport att samarbetet mellan olika högskolor, liksom mellan olika utbildningsinriktningar, inte är så nära och så omfattande som man kunde önska. Detta kan medföra att lärarkompetens och andra resurser inte utnyttjas optimalt, något som kan ge negativa konsekvenser för utbildningens utveckling och kvalitet på sikt.

Bedömaregruppen har i fråga om flera av designutbildningarna också noterat att dessa är hårt styrda, och att utrymme för fria val i studierna i hög

grad saknas. Även detta förhållande kan försvåra samarbete mellan olika utbildningar.

I den redovisning av uppdraget rörande arkitektutbildningen som Högskoleverket lämnade 1999-03-30 konstaterade verket att den institutionella organisationen kan innebära hinder för samverkan mellan arkitekt- och designutbildningarna samt mellan dessa och andra utbildningar på samma ort. På två av de tre orter där arkitektutbildning finns ges designutbildningar av en annan högskola (Konstfack i Stockholm och Högskolan för design och konsthantverk vid Göteborgs universitet). Dessa institutionella hinder innebär att någon samplanering av de utbildningarna inte kan förekomma och därmed inte heller några gemensamma utbildningsmoment. Vid den tredje högskolan, Lunds Tekniska Högskola vid Lunds universitet, har tills nyligen samma institution svarat för såväl arkitekt- som designutbildning, men där har nyligen en institutionell separation genomförts.

Samtidigt har Högskoleverkets projektgrupp kunnat notera att kontakterna mellan företrädare för de olika designutbildningarna är relativt omfattande. Personkännedomen inom designområdet är stor, och en viss personrörlighet synes också förekomma. På detta sätt kan många av de problem, som de institutionella hindren kan medföra, övervinnas.

En strävan att förstärka relationerna mellan designutbildningarna och andra utbildningar kan dock noteras. De institutionella förändringarna vid Lunds Tekniska Högskola syftar bl.a. till att stärka designutbildningens samband med ämnet maskinkonstruktion, såväl i utbildningen som forskningsmässigt. Överföringen av designutbildningen vid Umeå universitet från humanistisk till teknisk- naturvetenskaplig fakultet har liknande utgångspunkter.

Forskning och konstnärligt utvecklingsarbete

Som redovisats ovan är omfattningen av den forskning och det utvecklingsarbete (FoU) som bedrivs i anslutning till designutbildningarna mycket begränsad. Större delen av verksamheten avser konstnärligt utvecklingsarbete. Forskning i egentlig mening förekommer nästan inte alls. En betydande del av den forskning i och om design som förekommer bedrivs på andra håll än vid designskolorna.

Under lång tid har en förhärskande uppfattning varit att det är omöjligt att förena det konstnärliga uttrycket och det vetenskapliga förhållnings-

sättet. Konstnärligt utvecklingsarbete har då setts som den enda möjliga formen för kunskapsutveckling inom designområdet.

Detta synsätt börjar nu ifrågasättas. Också inom andra konstnärliga discipliner pågår en diskussion om forskning och utvecklingsarbete, som ytterst syftar till att utveckla forskning och vars slutliga mål är att etablera ett nytt vetenskapsområde för det konstnärliga området. I sådana strävanden ingår att knyta kontakter och utveckla samarbete med discipliner inom andra fakulteter, t.ex. tekniska, naturvetenskapliga eller medicinska.

I Finland har utvecklingen mot att etablera forskning inom designområdet kommit längre än i Sverige. Vid studiebesöket vid Konstindustriella högskolan i Helsingfors tog Högskoleverkets projektgrupp del av flera exempel på doktorsavhandlingar som var och en består av såväl en konstnärlig del – som koncentreras på de konstnärliga uttrycksformerna – som en forskningsdel där det konstnärliga uttrycket analyseras med vetenskaplig metodik.

Enligt Högskoleverkets mening är omfattningen av FoU inom designområdet generellt sett för låg. En viktig förklaring till detta kan vara den situation som gäller för lärarna inom designutbildningarna. Vid sidan av sin undervisning är de flesta förankrade i näringslivet/yrkeslivet, ofta genom egen designverksamhet. Att dessutom ägna sig åt FoU kan vara övermäktigt för många.

Om lärarna skall kunna ägna sig åt forskning och/eller konstnärligt utvecklingsarbete i någon större utsträckning förefaller det nödvändigt att de avlastas en del av sin undervisningsbörda. Ytterst är detta en fråga om hur stora resurser som kan anvisas till designutbildningarna.

Det är angeläget att strävandena att utveckla nya former av forskning inom designområdet fortsätter och fördjupas. En sådan utveckling bör enligt Högskoleverkets mening också ses i ett vidare perspektiv. Samverkan med andra discipliner och andra fakulteter – teknisk, naturvetenskaplig, medicinsk etc. – bör kunna vara ett sätt att öppna sådana nya perspektiv. Strävan till sådan gränsöverskridande samverkan finns också inom flera konstnärliga discipliner med ambitioner att etablera ny forskning. Att samverka med sådana discipliner kan vara ett fruktbart sätt att finna nya vägar till forskning och utvecklingsarbete.

Att utveckla dessa perspektiv vidare kan vara en angelägen uppgift för något av forskningsråden, forskningsstiftelserna eller Riksbankens Jubileumsfond.

Formerna för beviljande av examensrätt

Regelsystemet

Riksdagen beslöt i december 1993 om en ny examensordning för högskolan (prop. 1992/93:1, UbU 3, rskr 103), och den trädde i kraft den 1 juli 1993. Denna ordning gäller fortfarande i sina huvuddrag. Den har i kort-het följande utformning.

Enligt högskoleförordningens 6 kap. 4 § får inom grundläggande högskoleutbildning endast avläggas de examina som anges i den examensordning som återfinns i förordningens bilaga 2. Enligt examensordningen finns två slag av examina: generella examina och yrkesexamina. Generella examina är magisterexamen (som uppnås efter fullgjorda kursfordringar om minst 160 poäng), kandidatexamen (minst 120 poäng) och högskoleexamen (minst 80 poäng). F.n. finns ett femtiotal olika yrkesexamina, och de regleras i särskild ordning.

När det gäller de generella examina har i princip alla statliga universitet och högskolor rätt att utfärda högskole- och kandidatexamen. För magisterexamen gäller särskilda krav. Universitet och högskolor med fast forskningsorganisation har rätt att utfärda magisterexamen i de ämnen de ger forskarutbildning i. I princip innebär detta att de har generell rätt att utfärda magisterexamen. För att övriga högskolor skall få en sådan rätt krävs en prövning i särskild ordning.

Examensrättsprövningar utfördes först av Kanslersämbetet, en uppgift som fr.o.m. den 1 juli 1995 övertogs av Högskoleverket. Ärenden rörande examensrätt avgjordes ursprungligen av regeringen, men sådana beslut fattas numera av Högskoleverket när det gäller universitet och högskolor med offentlig huvudman.

För designutbildningarna finns en yrkesexamen, konstnärlig högskoleexamen i konst och design om minst 80 poäng. Rätt att utfärda denna examen har Lunds, Göteborgs och Umeå universitet samt Konstfack. För de längre – femåriga – designutbildningarna används magisterexamen, vilket innebär att reglerna för generella examina tillämpas. Som följd därav har universiteten automatiskt rätt att utfärda magisterexamen, medan övriga högskolor måste genomgå en examensrättsprövning för att kunna göra detta. Konstfack har erhållit rätt att utfärda magisterexamen efter en sådan prövning.

I skrivelse 1999-05-12 till regeringen har Lunds universitet föreslagit en ny yrkesexamen, industridesignerexamen om 180 poäng. Regeringen har

ännu inte avgjort ärendet. Någon examensrättsprövning har därför heller inte kunnat genomföras.

Konsekvenser av regelsystemets tillämpning

Högskoleverket konstaterar att bedömargruppen i sin utvärderingsrapport lämnat starkt kritiska omdömen om designutbildningen vid Lunds Tekniska Högskola (LTH). Bl.a. anför bedömarna att LTH:s ledning inte har insett vad som krävs för att bygga upp en designutbildning. Utbildningen saknar tydlig och kraftfull ledning. Strukturen är vag, kontinuiteten i form av fasta tjänster saknas och tillgången till verkstäder är bristfällig. Utbildningen kräver enligt bedömargruppens mening snarast en översyn. Förhållandet till arkitektutbildningen beskrivs som konfliktfyllt. Studenterna, som har fått ta ett ovanligt stort ansvar för sina egna studier, är mycket kritiska mot ledningen.

Högskoleverket konstaterar att om omdömen som de nyss refererade förekommit i en expertrapport inom ramen för en examensrättsprövning hade det normalt varit uteslutet att verket skulle tilldela den granskade högskolan examensrätt. Nu är en sådan prövning inte aktuell, eftersom reglerna för generella examina tillämpas för designutbildningarna, vilket innebär att Lunds universitet med automatik har rätt att utfärda magisterexamen.

Samtidigt har bedömargruppen kunnat notera att Högskolan i Borås parallellt med utvärderingen har genomgått prövning för rätt att utfärda magisterexamen, och den redovisar de stora ansträngningar som Högskolan i Borås måste göra för att få den sökta examensrätten. Bedömarna ser det som välgrundat att högskolan nu har beviljats examensrätt, något som ytterligare understryks av de positiva omdömen som lämnas om högskolan i utvärderingsrapporten.

Enligt Högskoleverkets mening visar de nämnda exemplen att det nuvarande regelsystemet kan tillämpas på ett sätt som ger orimliga konsekvenser. En designutbildning bör ses som en tydligt definierad yrkesutbildning för vilken det bör ställas enhetliga kvalitetskrav, oavsett om den anordnas av ett universitet eller en högskola. Den grund som systemet med generella examina bygger på – att den vetenskapliga miljö som präglar ett universitet ger tillräckliga förutsättningar för ett ge magisterexamen – är enligt verkets mening inte relevant för designutbildningen och liknande specifika yrkesutbildningar.

Ytterligare skäl för denna bedömning finner verket i ett par ärenden som redovisas i årets budgetproposition. Såväl Carl Malmstens Skola i Stock-

holm som Stenebyskolan i Dals Långed har varit föremål för prövning avseende rätt att utfärda högskoleexamen. Experterna påpekade att det rör sig om hantverksutbildningar som varken vilar på konstnärlig eller vetenskaplig grund, och som ofta har fungerat som förutbildningar för studerande som söker sig till högskolans designutbildningar.

Eftersom dessa utbildningar bedrivits av enskild huvudman har Högskoleverket efter genomförd prövning avgivit yttrande till regeringen och därvid avstyrkt båda ansökningarna. Ansökan från Stenebyskolan har avslagits av regeringen, medan ärendet rörande Carl Malmstens Skola ännu inte har avgjorts.

I budgetpropositionen för år 2000 redovisas att Linköpings universitet tar över de utbildningar som idag finns vid Carl Malmstens Skola, medan vissa utbildningar vid Stenebyskolan tas över av Göteborgs universitet. Genom dessa åtgärder kan dessa utbildningar – som tidigare prövats och underkänts – nu leda till magisterexamen, eftersom överföringen till de båda universiteten innebär att de omfattas av den generella examensrätt som finns vid dessa.

Högskoleverkets slutsatser

Som berörts i det föregående avser Högskoleverket för egen del att följa upp designutbildningen vid Lunds Tekniska Högskola under år 2000. Skälet till detta är särskilt de kritiska omdömen som bedömargruppen avgivit om denna utbildning. Uppföljningen kommer främst att inriktas på de punkter där bedömargruppen framfört kritik, och särskilda kriterier kommer att ställas upp för den.

Högskoleverket kommer också att följa upp och utvärdera de utbildningar vid Carl Malmstens Skola och Stenebyskolan som övertagits av Linköpings respektive Göteborgs universitet. Även i dessa fall kommer uppföljningen att genomföras under år 2000.

Samtidigt aktualiserar de anförda exemplen enligt Högskoleverkets mening en vidare frågeställning. Om det är möjligt att på det sätt som beskrivits i det föregående kringgå ett regelsystem som syftar till att upprätthålla och garantera utbildningens kvalitet är den gällande ordningen inte rimlig. Specifika och väldefinierade utbildningar som designutbildningarna bör, oavsett vid vilket lärosäte de ges, genomgå prövning på lika villkor.

Enligt verkets mening visar därför de redovisade exemplen att det kan finnas skäl att nu se över 1993 års examensordning i dess helhet. En sådan översyn bör i första hand syfta till att klarlägga om de mål uppfylls som lades

fast när den nya ordningen infördes, främst att garantera utbildningens fördjupning och kvalitet. En ändring av den nuvarande ordningen kan göras på flera olika sätt. Vilken formell lösning som är den mest ändamålsenliga bör klarläggas inom ramen för en sådan översyn.

Högskoleverket har denna dag även överlämnat rapporten ”Ny inriktning inom magisterexamen” (reg.nr 641-64-99) till regeringen. Också där (sid. 14 i rapporten) förordar verket en generell översyn av den rådande examensordningen. I detta sammanhang kan även de frågor som aktualiserats i föreliggande ärende tas upp.

Sammanfattning av uppdraget

- Högskoleverket har genomfört en utvärdering av designutbildningarna vid Lunds universitet (Lunds Tekniska Högskola – LTH), Göteborgs universitet (Högskolan för design och konsthantverk – HDK), Umeå universitet (UmU), Konstfack samt Högskolan i Borås (HB). Två av dessa institutioner – Konstfack och HDK – är breda miljöer med vardera fyra–fem designutbildningar. De övriga tre är smalare och ger vardera bara en utbildning.
- Högskoleverket konstaterar att bedömargruppen har gjort ett gediget arbete, som bör kunna bli ett konstruktivt bidrag till högskolornas lokala kvalitetsarbete. Gruppens definition av designbegreppet har verket funnit tydlig och klargörande.
- Utbildningarna i Umeå och Borås får mycket positiva omdömen av bedömargruppen. Stark kritik riktas mot utbildningen vid LTH.
- Konstfack och HDK har haft problem med sin ledningsorganisation. En tydlig ledning krävs för att utveckla en gemensam vision. Studenterna vid dessa högskolor uttrycker stark kritik.
- Utvecklingen inom designområdet är mycket dynamisk. Ett av flera uttryck för detta är att nya utbildningar utvecklas i snabb takt. Flertalet av de nya utbildningarna är s.k. kombinationsutbildningar, dvs. utbildningar som har en annan huvudinriktning men som också innehåller betydande designinslag.
- Det starka designintresset kan leda till att begreppet används också för verksamheter utanför det egentliga designområdet. Därför är det viktigt med en tydlig definition av begreppet design, inte minst för kvalitetssäkringen av utbildningen.
- Det finns behov av ytterligare utbildning inom designområdet. Det reguljära planerings- och resurstilldelningssystemet är tillfyllest för att tillgodose detta.
- Designutbildningarnas samverkan med näringslivet är mycket omfattande och tar sig flera olika former. Flertalet lärare är även yrkesverksamma designers. Något behov av obligatorisk praktik finns därför inte.
- Samarbetet mellan designutbildningar och andra utbildningar försvåras i vissa fall av institutionella förhållanden, men underlättas av god personkännedom.

- Omfattningen av forskning och utvecklingsarbete (FoU) är mycket liten inom designområdet. Även forskarutbildningen har blygsam omfattning.
- Utveckling av FoU bör kunna ske i otraditionella former och i samverkan med discipliner inom andra fakulteter.
- En kartläggning av designutbildningarna i Danmark, Norge, Finland och Island redovisas.
- Högskoleverket avser att under år 2000 följa upp dels designutbildningen vid Lunds tekniska högskola, dels de utbildningar vid Carl Malmstens Skola och Stenebyskolan som övertagits av Linköpings respektive Göteborgs universitet.
- Systemet för beviljande av examensrätt har i vissa fall lett till mindre önskvärda konsekvenser. Enligt Högskoleverkets mening bör den nuvarande examensordningen ses över.

Detta ärende har avgjorts av universitetskanslern efter föredragning av utredaren Zune i närvaro av överdirektören, avdelningscheferna Nitzler och Rydén Bergendahl samt projektansvariga Hejzlar och utredaren Molander.

Sigbrit Franke

Jean-Pierre Zune

BILAGA I
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Sammanfattning

Regeringen har (1998-03-19) givit Högskoleverket i uppdrag att utreda och utvärdera det samlade utbudet av designutbildningar inom högskolan. Anledning till uppdraget är det ökade intresset för design i samhället och att regeringen har uppmärksammat design som ett viktigt område för svenskt näringsliv konkurrenskraft.

Näringslivets intresse för design har ökat och design som yrke har blivit populärt bland ungdomar. Detta har uppmärksammat i skolsystemet, från gymnasieskolor till olika högskolor som idag erbjuder alltifrån inslag av design i olika kurser till hela kurser. Söktrycket till de designutbildningar som ingår i bedömningen är mycket stort. Studenterna, som ofta har flera år med förutbildningar på olika konstskolor bakom sig, är motiverade och begåvade.

Allmänt kan konstateras att den svenska designutbildningen håller en hög kvalitet även om det finns områden som är försummade. Det finns vissa ekonomiska problem med för låga löner, för lite resurser att anställa fler människor och underhålla verkstäder, framförallt datorer, men de svenska designskolorna har en mycket bra materiell standard, även i internationell jämförelse.

Konstfack och HDK, som har design-, konst-, och konsthantverksutbildningar, bygger på klassisk, akademisk konstutbildning och bauhauspedagogik. De har goda lokaler, bibliotek och välutrustade verkstäder, med hög tillgänglighet för studenterna. Kombinationen av allt detta, det geografiska läget med närheten till storstadsaktiviteter och kulturella utbud gör att atmosfären i skolorna är dynamisk – ”kreativiteten sitter i väggarna”. Detta är ett stort värde som tar tid och är svårt att bygga upp, men som lätt kan raderas om det inte underhålls med adekvata resurser och god ledning.

Medan vissa delar av utbildningarna på Konstfack och HDK är både experimentellt och konceptuellt inriktade, vilket ytterligare bör stärkas, är andra delar av undervisningen, t. ex i färg och form, stagnerade och bör kunna utvecklas och anpassas till de olika designutbildningarnas behov och krav. Detta skulle bidra till en dynamisk designutveckling, vilket just dessa utbildningar kan gå i bräsch för. Konstfack och HDK är i behov av en kraftfull ledning och styrelse för utveckling av vision och profil och dess genomförande. En koncentration av kandidatnivån till förmån för högre specialisering och konceptualisering på magisternivån är antagligen nöd-

vändig för att utnyttja befintliga resurser. Detta skulle underlättas genom ökat samarbete med andra institutioner och utbildningar. Studenterna skulle därmed också få en ökad valbarhet nationellt.

Designhögskolan vid Umeå universitet (DHU), Textilhögskolan vid högskolan i Borås (THS) och designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola (DL) är specialiserade utbildningar. Gemensamt för dessa är tillhörigheten eller den nära kopplingen till teknisk och naturvetenskaplig fakultet. DHU skiljer sig från THS och DL genom att vara bred inom ramen för en industridesignutbildning. DHU är den av landets designhögskolor som är mest välutvecklad vad gäller studieuppläggning, metodik och pedagogik. Specialiseringarna på magisternivån, de specialiserade inriktningarna inom designområdet och den tydliga åtskillnaden mellan de olika nivåerna ger DHU en klar profil.

DL har fördel av sitt geografiska läge, närheten till universitet med aktivt studentliv och kulturutbud. Regionen har intresse för DL och söktrycket är liksom på övriga designutbildningar stort. Men avsaknad av ledning på institutionsnivå och stöd från LTHs centrala ledning gör DL svagt. Lokaler och verkstäder är dessutom inte tillgängliga på samma sätt som på övriga utbildningar, vilket leder till att studenterna inte har samma möjligheter.

Gemensamt för alla fem designhögskolor och utbildningar är studenternas kritik mot för lite och ”för snäll” feedback och kritik av designlösningar. Behovet av konstruktiv kritik är stort för att studenterna skall kunna skapa sitt eget förhållningsätt gentemot ämnet och utveckla sitt formspråk.

I jämförelsen mellan utbildningarna konstateras skillnader i förutsättningarna, inte minst med tanke på deras geografiska läge och närhet till andra institutioner. Det ger möjligheter till samarbete, men det utnyttjas inte. HDK har kommit långt i samverkan med andra institutioner, men det är framförallt THS och DHU som på ett positivt sätt utnyttjar de resurser som står till buds vad gäller näringsliv i respektive region. Både HDK och DHU, som tillhör universitet, har ambitionen att utveckla en forskarutbildning för designområdet och har också påbörjat denna utveckling. DHU har genom sitt läge en nackdel vad gäller kontinuitet av lärare och handledare och kostsamma resor för gästlärare.

Studenterna söker till Konstfack och HDK för deras geografiska läge, breda designutbud, höga status och för att ”kulturen sitter i väggarna”, vilket är en stor inspirationskälla. Studenter söker t. ex till DHU och THS för deras starka profilering och de goda resurserna med fri tillgång till

verkstäder och lokaler samt näringslivssamverkan, vilket ger studenterna möjlighet till koncentration, samhörighet och identifikation med respektive designyrke.

För en fortsatt stark utveckling rekommenderar expertgruppen framförallt

- Utveckling av visioner för respektive utbildning och tydliggörande av profil.
- Utveckling av den pedagogiska nivån. Tydliggörande av progressionen i de krav som ställs i utbildningen och i förhållande till olika nivåer.
- Ökad samverkan mellan designhögskolor och institutioner, även inkluderat ökad internationell samverkan.
- Formulering av forskningsprogram och forskarmiljöer för utveckling av design som ämnesområde.

Summary

By its decision of 19 March 1998 the Government assigned the National Agency for Higher Education the task of studying and evaluating all programmes of education in design on offer in the higher education sector. The reason for the assignment is the growing interest in design in Swedish society and the Government's observation that design is a significant factor in relation to the competitiveness of Swedish industry.

The interest shown by the business sector in design has grown, and design has become a popular professional field for young people. This has been observed by the educational system, and both uppersecondary schools and institutions of higher education now offer a variety of options ranging from elements of design in various courses to complete courses in design. There is a great pressure of applicants on the programmes of education in design included in the assessment. The students, who have often done many years of preparatory training at various colleges of art, have a high level of both motivation and talent.

In general it may be noted that Swedish programmes of education in design meet high standards, although there are a number of areas which are not completely satisfactory. There are certain financial problems giving rise to salaries that are too low and too few resources for the employment of more staff or the maintenance of workshops (especially computers). But Swedish design schools have a high material standard, and this is also the case when international comparisons are taken into account.

The University College of Arts, Crafts and Design in Stockholm and the University College of Design and Crafts in Gothenburg, which offer programmes of education in design, the fine arts and crafts, base their educational activities on a classical academic approach to art training and bauhaus methodology. They have good premises, libraries and well-equipped workshops with a high degree of accessibility for students. The combination of all these facilities and the geographical location with its proximity to the activities and cultural life of a big city contributes to the dynamic atmosphere of these colleges – "the walls exude creativity". These factors have a great value which it takes time and effort to build, but which can easily be demolished if not maintained with adequate resources and good management.

While certain aspects of the programmes provided at the University College of Design and Crafts in Stockholm and at the University College of Design and Crafts in Gothenburg are both experimental and conceptual in orientation – characteristics which should be further enhanced – other aspects of the training provided, such as those relating to colour and form, have stagnated and should be susceptible to development and adaptation better related to the needs and demands of the various programmes of education being offered. This would contribute to a more dynamic development of the field of design, in which these programmes of education would be able to constitute a vanguard. The University College of Arts, Crafts and Design and the University College of Design and Crafts both need strong management and a strong board of governors to be able to develop a vision and a profile and then be able to realize them. A concentration of effort at Bachelor level permitting a higher degree of specialization and a greater conceptualization at Masters level are probably necessary to make the best use of current resources. This would be facilitated by a greater degree of collaboration with other departments and programmes of education. At the same time students would also be given a greater freedom of choice in a national context.

The College of Design at Umeå University, the College of Textile Science at the University College of Borås and the Design Line at the Lund Institute of Technology provide specialized programmes of education. Common to all of them are close links to the faculty of technology and science. The Umeå College of Design is distinct from the College of Textile Science and the Design Line by reason of its wide range within the framework of a programme of education in industrial design. It is the foremost design college in Sweden with respect to course design, methodology and educational theory. The various specializations offered at Masters level, the specialized orientations in the field of design and the clear distinctions maintained between the different levels all combine to give the College a distinct profile.

The Design Line benefits from its geographical location and its proximity to the university with its student activities and its thriving cultural life. The region is interested in the Line, and the pressure of applicants is great here, as it is in general in relation to design programmes. But the lack of leadership at departmental level and the lack of support from central management at the Lund Institute of Technology combine to weaken the Design Line. In addition, its premises and workshops are not as accessible

as they are at other programmes of education in design, which reduces student opportunities.

At all five colleges and programmes, students have the same complaint regarding feedback that is not extensive enough and that is too uncritical with respect to students' design solutions. There is a great need for constructive criticism if students are to create an approach of their own to the subject and develop their mastery of form.

When the programmes are compared, differences may be noted with respect to the preconditions they enjoy, not least with respect to geographical location and proximity to other departments. Opportunities for cooperation are present but are not taken advantage of. The University College of Design and Crafts in Gothenburg has made great strides in its collaboration with other institutions, but the resources available in the local business community are taken best advantage of by the College of Textile Science in Borås and the College of Design in Umeå. Both the College of Textile Science, and the College of Design (which forms part of the university) wish to develop postgraduate training in the design field and have already made a start. The location of the College of Design in Umeå makes it more difficult to maintain continuity of teaching staff and supervisors, and gives rise to high travel costs for guest lecturers.

Students apply to the University College of Arts, Crafts and Design in Stockholm and the University College of Design and Crafts in Gothenburg because of their geographical location, their wideranging courses in design, their high status, and because "the walls exude culture", a factor providing great inspiration. Students apply to the College of Design in Umeå and the College of Textile Science in Borås because of their strongly marked profiles and their firstclass resources with free access to workshops and premises, as well as for the collaboration practised with the business community, which gives the students the opportunity of developing focus, a sense of community and identification with the design professions in question.

To maintain the current thriving rate of development, the group of experts wishes to make the following principal recommendations:

- an appropriate vision for each programme of education must be developed along with a clearer understanding of its profile;
- the level of educational theory and practice must be raised. A clearer understanding is needed of the stages to be mastered in satisfying the requirements of the programmes and their relation to the various levels involved;
- the degree of collaboration between colleges of design and other

departments must be improved, and increased international collaboration should be developed;

- research programmes must be drawn up and research environments must be created in order to develop design as an academic subject area.

Inledning

Uppdraget från Höskoleverket

Regeringen har (1998-03-19) givit Höskoleverket i uppdrag att utreda och utvärdera det samlade utbudet av designutbildningar inom högskolan. Anledning till uppdraget är det ökade intresset för design i samhället och i näringslivet och att regeringen har uppmärksammat design som ett viktigt område för svenskt näringslivs konkurrenskraft.

En av de första frågorna som ställdes med anledning av uppdraget var: vad menas med utbildning i design och vilka utbildningar finns det? Hur kan uppdraget avgränsas?

I Höskoleverkets kartläggning av designutbildningar har man konstaterat att det finns ungefär 20-talet lärosäten där man använder begreppet ”design” och ”formgivning”. Dessutom finns en rad designutbildningar utanför högskolesystemet, t. ex Beckmans, Carl Malmstenskolan och RMI Berghs. Förberedelse till utvärderingen av designutbildningarna föregicks därför av en kartläggning av designutbildningar, dels för att få en bild av vilka designutbildningar som finns, dels för att avgöra vilka skolor och institutioner som skulle ingå i utvärderingen. Eftersom definitionen av designämnet är brett och ämnet har utvecklats, var det inte självklart vilka utbildningar som skulle ingå. Nedan följer därför en diskussion om vad design är, som profession och ämne för att visa på den avgränsning som dels Höskoleverket, dels expertgruppen har gjort.

De utbildningar som ingick i Höskoleverkets kartläggning var:

- Designutbildningarna vid Konstfack
- Designutbildningarna vid Högskolan för Design Konsthantverk (HDK) vid Göteborgs universitet
- Designutbildningarna vid Textilhögskolan, Högskolan i Borås
- Designutbildningen vid Umeå universitet
- Designutbildningen vid Tekniska högskolan vid Lunds universitet
- Designutbildningen vid Mälardalens högskola
- Designutbildningarna vid Malmö högskola

Krav som ställdes för val av utbildning var att denna skulle vara minst treårig, ge en konstnärlig högskoleexamen och ha varit verksam i minst tre år. Därmed föll Malmö högskola bort.

Ytterligare avgränsning av val av designutbildningar

Under arbetets gång har expertgruppen diskuterat de nya designutbildningarna och möjligheterna att göra en bedömning och utvärdering av dessa. En del av de nya utbildningarna föll utanför uppdragets ram därför att de har varit igång för kort tid, t.ex. Malmö högskolas designutbildningar inom Konst och kommunikation som startade hösten 1998. En annan utbildning som expertgruppen till slut enades om att inte göra en bedömning av var Mälardalens högskolas Informationsdesign.

Informations- och mediaområdet är dynamiskt och efterfrågan på utbildade medarbetare är stor. Entusiasm och pionjärande präglar de nya utbildningarna och responsen från det omgivande samhället är ofta stort. Medan Malmö högskola föll bort på grund av att de endast varit igång knappt ett år har Informationsdesign vid Mälardalens högskola varit igång sedan 1990. Mälardalen ingick därför i studien och expertgruppen besökte skolan och genomförde intervjuer. Efter dessa intervjuer kom expertgruppen fram till att man inte kunde göra en utvärdering av utbildningen som designutbildning utifrån de kriterier för vad design är och vad designprocessen innebär. Högskoleverket accepterade detta och därför ingår inte Mälardalens högskola i denna rapport. Vi har inte tagit ställning till utbildningens kvalitet som på många sätt kan vara brukbar i andra sammanhang.

Expertgruppen – kort presentation

Vilka som skulle ingå i bedömargruppen föregicks av långa diskussioner. I samråd med Högskoleverket och de olika designskolorna beslöts att tillsätta en referensgrupp med representanter för de olika designdisciplinerna och -skolorna och en expertgrupp med sammansättning enligt nedan.

Referensgrupp

- Love Arbén, professor, Inredningsarkitektur och möbelformgivning, Konstfack
- Hans Cogne, professor, Grafisk design, Högskolan för Design och Konsthantverk vid Göteborgs universitet
- Ulla Eson Bodin, professor, Textil- och modedesign, Högskolan i Borås
- Christer Jonsson, professor, Metallformgivning, Konstfack
- Bodil Karlsson, student, Textilformgivning, Konstfack
- Boel Matzner, professor, Produktdesign, Högskolan för Design och Konsthantverk vid Göteborgs universitet

- Bengt Palmgren, professor, Designhögskolan vid Umeå universitet
- Lillemor Pettersson, professor, Keramik- och Glasformgivning, Konstfack
- Rune Pettersson, professor, Informationsdesign, Mälardalens högskola
- Kristoffer Reiter, student, Designlinjen, Lunds Tekniska Högskola

Expertgrupp

- Kjeld Ammundsen, rektor på Danmarks Designskole (ordförande)
- Brita Englund, univ.lektor, f.d. prefekt vid Högskolan för Design och Konsthantverk, Göteborgs universitet
- Per Farstad, professor i industridesign vid Institutet för industridesign, Oslo, tidigare institutsledare
- Lisbeth Svengren, ek.dr., univ.lektor i marknadsföring och design management, ställföreträdande prefekt, Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet (sekreterare).
- Jana Hejzlar och Mehdi Sedigh, Högskoleverkets avdelning för utvärdering och kvalitetsarbete har deltagit vid besöken på institutionerna och diskussionerna kring bedömningen.

Expertgruppen inledde arbetet med att fastställa besökstider för de olika institutionerna och ta del av de självvärderingar som varje institution gjort. Besöken genomfördes under tiden mars – maj 1999. Arbetet med rapporten påbörjades i maj och avslutades i september 1999.

Genomförandet

Utgångspunkten för genomförandet av expertgruppens arbete var självvärderingarna som respektive utbildning har gjort under hösten 1998. Intervjuer med utbildningarnas ledare, lärare och studenter har fungerat som en efterprovning av självvärderingarna. Designprocessen och pedagogik har varit ingången till denna efterprovning. Designprocessen är det gemensamma begreppet och basen för kvalitet i alla utbildningarna.

Expertgruppen har inte på någon utbildning tagit del av examensarbeten eller andra projektresultat, vilket skulle ge en annan indikation på utbildningens kvalitet. Att utvärdera denna typ av resultat har dock inte varit vårt uppdrag att göra. Istället har fokus legat på utbildningarnas kvalitet vad gäller processen, upplägg och genomförande.

Med ca fyra månader, intensiva och korta besök, var det nödvändigt att fokusera på mer övergripande frågor och inte gå in på vad institutionerna gör i detalj. Det leder naturligtvis till att det finns aspekter, förhållanden och aktiviteter som inte kommer fram i den här rapporten.

Självvärderingarna var avsedda att avhjälpa dessa brister, men alla var tyvärr inte lika informativa och kvaliteten på informationen och de egna värderingarna var mycket ojämna.

Intervjuerna har inletts med samtal och utfrågning av utbildningens ledning och har följts av intervjuer med studenter från olika program och nivåer (kandidat- och magisternivå). Studenterna har valts av respektive institutions lärare. Därefter har lärare intervjuats och besöket har avslutats med ytterligare intervjuer med utbildningarnas respektive ledning.

Besöken har varit mycket intensiva med halvtimmes eller entimmes dialoger med ledningsgrupper, student- och lärarrepresentanter. Alla institutioner har varit representerade vid dessa samtal.

Struktur på rapporten

Expertgruppen har haft åtskilliga diskussioner om uppdraget, valet av vilka utbildningar som skall och kan ingå, men också utifrån vilka kriterier som en utvärdering skall göras. Vi inleder därför rapporten med en diskussion om vad design är och vad designprofessionen innebär för att motivera expertgruppens genomförande och syn på val av utbildningar för bedömning. Vi för också en diskussion om designens roll i samhälle och näringsliv för att få en grund att stå på när vi diskuterar expertgruppens utvärdering. Det ger följande struktur på rapporten:

- Diskussion om vad design är som begrepp och vad en designer gör, vilket samtidigt inkluderar en diskussion om designprocessen.
- Redogörelse för den bedömning som expertgruppen har gjort av respektive designutbildning och designhögskola.
- Reflektioner över designutveckling ur ett samhälls- och näringslivsperspektiv.
- Reflektioner över designutbildningarnas situation, inklusive lärarnas och studenternas situation.
- Slutsatser om designutbildningarnas utveckling och rekommendationer.
- Kort, sammanfattande beskrivning av valda designutbildningar

Diskussion om vad design är och vad en designer gör

Begreppet design och dess innebörd

Anledningen till en diskussion om vad design är beror på den mängd av utbildningar som idag har beteckningen design. Eftersom ordet design har många betydelser finns en stor begreppsförvirring. Etymologiskt härstammar ordet design från latinets designare som betyder teckna av, planera, framställa, men också intention och avsikt. Man skulle kunna tolka detta som att planera, skissa med en viss avsikt. Ramirez (1998, sid 13) betonar just också kopplingen mellan objektet, subjektet och avsikten i sin definition av design:

”Design är inte design i största allmänhet, utan design AV någonting. Det är den åsyftade produkten eller resultatet som bestämmer designens villkor och inriktning. ...Design är NÅGONS intention i en formgivande verksamhet.” (Jose Ramirez, 1998:13).

Vanligtvis används ordet design som en synonym till formgivning och stil. I dagligt språk är design liktydigt med formen hos en fysisk produkt. Det svenska ordet formgivning har en alltför stark association till formen som sådan och inte till den komplexitet som finns i designprocessen. Stil, eller styling som också används oöversatt, innebär fokus på gestaltningen av en produkts utseende. Design användes då som substantiv och betecknar en serie innehållsmässiga egenskaper hos en produkt eller ett system. Design är på engelska också ett verb, dvs. en process; att designa något med en viss avsikt, att omvandla en idé till sådan information att en produkt kan skapas, vilket är i linje med Ramirez definition ovan. Med denna definition handlar design inte om själva tillverkningen av den färdiga produkten. Det rena hantverket ligger således utanför denna definition.

Det engelska begreppet industrial design översätts ofta med industri-design. Begreppet kan dock även översättas med industriell design och då beteckna all design i den industriella processen. Det innebär att industriell design inbegriper industridesign (som är en egen disciplin), textil- och modedesign, grafisk design, möbeldesign och inredningsdesign. I gräns-

snitten mellan dessa utbildningar uppstår ständigt nya designinriktningar, vilket bidrar till begreppsförvirringen, men också till möjligheter för utveckling. Inom konstnärliga högskoleutbildningar finns flera vedertagna benämningar för design, vilka bildar hela utbildningsprogram t.ex. grafisk design, industridesign, inredningsarkitektur, etc. Inom respektive studieinriktning utvecklas vidare yrkesområdets specialiteter.

I engelskan har design en ännu vidare betydelse och beskriver då även konstruktions- eller utvecklingsarbetet vid produktframställning (engineering design). Detta har bidragit till en större förvirring än i svenskan. Moody (1984, citerad i Roy, 1986:4) förklarar skillnaden på följande sätt:

”Industrial design seeks to rectify the omissions of engineering, a conscious attempt to bring form and visual order to engineering hardware where the technology does not of itself provide these features.”

Men Moody preciserar det ytterligare genom att säga att ”Industrial design seeks to relate the hardware to the dimensions, instinctive responses, and emotional needs of the user where these are relevant requirements ...”

Medan konstruktion bygger på tekniska principer strävar industri-design även efter att åstadkomma en visuell harmoni enligt estetiska och emotionella kriterier. Skillnaden mellan design och konstruktion består därför bland annat i att design även omfattar estetiska, symboliska och funktionella värden – fast gränserna mellan konstruktion och industri-design blir alltmer flytande. Begreppet design är ett modernt begrepp och har snabbt anammats i språket, ofta mycket opreciserat. Rune Monö, pionjär inom yrket och professor i industridesign har bidragit till preciseringen av begreppet design och industridesign genom en rad olika publikationer (t.ex. Monö, 1974, 1976 och 1998). Diskussionen om definitionen av design pågår i de flesta språk. De flesta definitionerna på industridesign har en gemensam utgångspunkt, nämligen människan och produkten i användning, där objekten träder in i ett visst sammanhang:

”Designarbete innebär gestaltning av huvudsakligen serietillverkare nyttoprodukter för att anpassa dem till människan och hennes miljö, dvs. att gestalta och samordna tekniska, ekonomiska, ergonomiska, sociala, estetiska och andra faktorer i ett system .. med främsta syfte att förbättra och förstärka en riktig upplevelse av systemets faktiska, totala värde för brukaren och öka lönsamheten för tillverkare och marknadsförare.” (Monö, 1976, sid. 10).

Denna definition liknar den som den internationella organisationen ICSID (International Council of Societies of Industrial Designers) enades kring 1996:

- Designdisciplinen är en medveten och skapande aktivitet som innebär att förena teknologi och/eller material med en social dimension i avsikt att hjälpa, tillfredsställa eller modifiera människors behov.
- Design spelar en aktiv roll i att skapa referensramar för kulturell utveckling genom att forma den artificiella omgivning där mänskliga aktiviteter äger rum.
- Design består både av den process och det resultat som möjliggör förhållandet mellan människor och omgivning.
- Designers kompetens sträcker sig till att inkludera beteendevetenskaplig kunskap och insikt i socialantropologi. Designerns ansvar går så långt som till att inkludera ett ansvar för den betydelse som design kan ha för social utveckling.

Det finns en skillnad mellan den svenska beteckningen för grafisk design, som även innefattar visuella media och reklam, jämfört med den danska och norska beteckningen för grafisk design som är mer inriktad mot kommunikationsdesign.

Som framgår av diskussionen lagras designbegreppet olika värderingar av de element som i praktiken kommit att förknippas med industriell design, nämligen analys, material, estetik, funktion, etik och med utgångspunkt från människan. Även om form och estetik är centrala element är det just kombinationen av dessa med användarfokus som utmärker industriell design. Det gäller inte minst den nordiska designtraditionen som också inkluderar etik som ett centralt element.

Designprocessen

Designprocessens kärna har ett förlopp som är oberoende av yrkes- eller produktområden. Metoder och benämningar kan vara yrkesspecifika och variera inom samma verksamhet. Övergripande är emellertid utvecklingsgången i designarbete i stort sett gemensam för alla designområden; industridesign, grafisk design och inredningsdesign. Designprocessen är en problemlösningsprocess. Bruce och Cooper (1997) beskriver, t. ex. hur designer angriper problem genom att ifrågasätta alla aspekter, använder, vad de Bono (1970) kallar lateralt tänkande och prövar sig fram. Designprocessen kan också beskrivas som en pendling mellan analys av problem,

syntes av lösningar, utvärdering av lösningar, ny analys, etc. (Rosell, 1990). Designer använder en kombination av intuition, förståelse och aktuell kunskap för att ta fram designlösningar. Sammanfattningsvis kan man se att flera forskare inom design beskriver designprocessen enligt följande (se t.ex. Wikström, 1985, Landqvist, 199 och Bruce & Cooper, 1997):

- identifiera behov; användarbehov och uppdragsgivarens behov,
- utreda och analysera relationer människa–produkt–omvärld–miljö,
- medverka i idéskapande och kreativt arbete i produktframtagningens olika moment,
- visualisera idéer under utvecklingsarbetets gång (skisser, bilder, fysiska och/eller digitala modeller),
- medverka vid bestämning av produkttyp (kollektion, modeller, bilder, etc.) och produktens tillverkningsätt,
- medverka vid bestämning av produktens uppbyggnad (tillverkning, material, etc.),
- gestalta produkter, koncept och planläggningsidéer, konstnärligt och kreativt, samordna estetiska och semantiska önskemål och krav med ergonomiska, tekniska, typografiska, sociala, ekonomiska, etiska och andra faktorer till en funktionell och uttrycksfull form.

Diskussionen ovan utgår huvudsakligen från designmetoden för industridesign men fungerar även som precisering av övriga designområden. Designer skapar något som å ena sidan är fastlåst i ett praktiskt funktionssammanhang, å andra sidan är något som träder ut ur funktionssammanhanget, nämligen det uttryck som objektet har och som är ett värde i sig själv. Kompetensen att skapa detta värde är en del av designerns träning och ”tysta kunskap”. Designern kan inte i designprocessen lösgöra objektet från sin praktiska funktion, men heller inte lösgöra och negligera det uttryck som skapas. Det är här som designfacklig pedagogik skiljer sig från konstfacklig pedagogik eller pedagogik som har som mål att utveckla personlig frihet i ett konstnärligt uttryck. Inom konst har objektet ett värde i sig själv, vilket inte gäller inom design. Skillnaden mellan konst och design beskrivs därför genom att ange design som en aktivitet med syfte att gestalta form och funktion med hänsyn till t.ex. tekniska, marknadsmässiga, ekonomiska och distributionsmässiga krav. Konst är däremot en obunden, autonom intention.

Designprofessionerna

Förutom att omfatta själva designprocessen så har ordet design länkats till en mängd yrkesområden och aktiviteter. På 1940-talet började man använda den från USA importerade titeln industridesigner. Tidigare beteckningar var t.ex. formgivare och industriformgivare. Designer som yrkesbeteckning är inte alltid lätt att avgränsa.

”Every human being is a designer. Many also earn their living by design – in every field that warrants pause, and careful consideration, between the conceiving of an action and a fashioning of the means to carry it out, and an estimation of its effects.” (Potter, 1989, sid. 13).

Potter avgränsar sin bok till att behandla en minoritet av det som skulle kunna betecknas som designyrken, nämligen de som bidrar till att kommersiellt ge form och konstaterar att det designarbete som han menar studeras vanligtvis inom konst- och designhögskolor samt arkitektur. Arkitekter har historiskt sett utvecklat ett antal relativt klagörande ansvarsområden och är därför inte utsatta för samma förvirrande definitionsdiskussion som designer. Därmed inte sagt att arkitektur är mindre komplext eller att arkitekterna saknar gränsdragningsproblem gentemot andra yrkeskategorier. Det kan också konstateras att det finns möjligheter i begreppsförvirring som kan bidra till utveckling av olika teorier om ansvarsfördelning, och därmed om yrkets utveckling. Detta faller dock utanför ramen för detta arbete även om det kan bidra till den egna utveckling att se vad som sker inom närliggande områden, vilket också Potter uppmärksammar.

”All designers, however specialized, should know roughly what their colleagues do – and why; not only to fertilize their own thinking, but also to make group practice effective, ...” (Potter, 1989).

I Högskoleverkets kartläggning konstateras vidare att övriga designyrken ”fokuserar på olika produkter och/eller processer och material, och står olika nära de tekniska respektive de konstnärliga utbildningarna och traditionerna.” Design är attraktivt som yrke, men flera ungdomar är osäkra på vilken inriktning de skall söka till. De som söker till designutbildningar har sällan en helt klar bild av vad industriell design är och vad yrket innebär. Designprogrammen har olika namn vid de olika lärosätena. Vilken kompetens är knuten till de olika designprogrammen? Vad är skillnaden och hur identifieras yrkesrollen? Det finns en uppfattning

om design i allmänhet; att det är en utbildning och yrke med inslag av konstfacklig pedagogik, vilket inte minst stärks av de år de går i förberedande konstutbildningar. Däremot är det först när de är inne i utbildningen som bilden av professionen klarnar, inte minst på grund av att det stora flertalet av lärarna samtidigt är yrkesverksamma och därmed kan utgöra förebilder för studenterna. Utbildningen är inte drivkraften för områdets utveckling utan det är snarare så att det är i praktiken som drivkraften finns.

Design har sitt ursprung i det traditionella konsthantverket och från de så kallade polytekniska utbildningarna. Under 1900-talets första hälft var det främst konstnärerna som hörsammade kallelsen till industrin. Från glas-, keramik-, porslins- och textilindustrin kom konstnärer att utöva ett stort inflytande på svensk formgivning och inte minst på svensk heminredningsstil. Under svensk designs så kallade ”guldålder” på femtiotalet var det främst konsthantverkare som gav svenska produkter ett internationellt erkännande. Idag arbetar betydligt fler utbildade designere inom alla sektorer av svenskt näringsliv än vad som skedde under den gyllene tiden. Insikten om att design är ett viktigt och nödvändigt konkurrensmedel och av nationell betydelse är idag självklar hos många stora företag.

De traditionella konsthantverksskolorna, Konstfack och HDK kom att profilera sina designutbildningar först i slutet av 70-talet. PÅ HDK organiserades en skiljelinje mellan design och konsthantverk och avdelningarna fick övergripande namn som Produktdesign, Informationsdesign etc. Konsthantverkarna behöll materialinriktningarna i sina namn, med tillägget konst, t.ex. Keramikkonst och Textilkonst. Detta markerade skillnaden tydligare. Konstfack behöll materialinriktningarna, men arbetade med design och konsthantverk under institutionsnamn som Institutionen för Textilformgivning, Keramikformgivning och Metallformgivning. Gemensamt för alla program är färg- och formstudier, designteori och designhistoria, verkstadsarbete, grundläggande metodik för designprocessen, datorteknik m.m. Skillnaden ligger i de yrkesspecifika tillämpningsstudierna i projektarbeten. Industridesign har också utvecklats som en utbildning för industriföretag, mer eller mindre teknikbaserade sådana. Eftersom mycket i utbildningarna bygger på tradition kommer ny teknik, debatt och aktuella kunskaper att inhämtas först inom själva yrkesområdets ram. All designutbildning syftar inte till industriell framställning och på senare år har designinriktningar tillkommit som är mer abstrakta och inte leder till produktframställning i klassisk mening.

De designprofessioner som idag utvecklas inom designhögskolorna kan i stort inordnas under fem discipliner:

- Industridesign (ofta teknik- eller elektronikbaserade produkter).
Närliggande beteckning är produktdesign som ibland överlappar med formgivning.
- Formgivning (med olika materialspecialiseringar, t.ex. keramik, glas, trä och metaller).
- Grafisk design och visuell kommunikation.
- Inredningsarkitektur och möbeldesign.
- Textil- och modedesign.

Industridesign är en teknisk och konstnärlig utbildning inriktad på planering och utformning av industriellt tillverkade produkter, system och miljöer. Utbildningen är problemorienterad och processinriktad, med betydande inslag av ergonomi. En stor del av arbetet handlar om relationen människa–teknik. Det är en generalistutbildning med möjligheter till profilering inom många produkt- och problemområden. Industridesigner arbetar med alla grenar inom industrin, t.ex. produkter inom arbets- och industrimiljö, maskiner, apparater, verktyg, instrument, redskap, transport- och arbetsplatsutformning, systemdesign, informationsteknologiska produkter (mobiltelefoner, digitala produkter), transportdesign, omvårdnadsdesign (sjukvårdsutrustning, apparatur, handikapphjäpmedel etc.). Det kan således vara både produkter med komplex teknik och/eller med ergonomisk inriktning. Med utgångspunkt i industridesign har olika specialdiscipliner utvecklats, t.ex. transportdesign, kommunikationsdesign och interaction design.

En del industridesigner arbetar också med utformning av t.ex. konstindustriprodukter för hemmiljö, offentlig miljö, belysning, sport- och fritidsartiklar med tydlig inriktning på tidsaktuella och symboliska värden och med en humanistisk syn på teknik. Många av dessa produkter saknar den tekniska komplexitet som präglar maskiner, verktyg, kommunikationsdesign och liknande. Det är ofta formgivare med fokus på produkter och material där formen är central som arbetar med produkter för hem och offentlig miljö. Det gör att det ibland är svårt att dra en tydlig skiljelinje mellan industridesign och formgivning. Ibland används beteckning produkt-design som gemensam eller överlappande benämning. Det som skiljer är att formgivare ofta är materialbaserade, dvs. de har en stor kunskap om t.ex. metaller, keramik eller glas. I takt med att den svenska keramik- och glasindustrin har minskat har möjligheterna för formgivare att arbeta

industriellt blivit färre. De som väljer denna utbildning har dock en stark önskan om att arbeta som formgivare, även som enskilda företagare och konsthantverkare. Det handlar om en livsstil snarare än om en trygghet att hitta en anställning.

Grafisk design och visuell kommunikation omfattar vanligtvis tvådimensionell design med fokusering på information i ord och bild för näringsliv och samhälle. Grafiska designers är verksamma som art directors, illustratörer, formgivare på designkontor, reklambyråer och förlag inom TV, film och video, grafisk tillverkningsindustri, informationsteknik och webdesign. Grafiska designers arbetar också med produkter som böcker och förpackningar m.m. Förutsättningarna är en hög konstnärlig begåvning och utpräglad gestaltningsförmåga. Grafisk design och visuell kommunikation präglas alltmer av utvecklingen av nya datorbaserade media. Internet som medium för kommersiell verksamhet och hela det spektrum som detta erbjuder innebär också att området grafisk design utvecklas mot en integration med både illustration och industridesign.

Dagens inredningsarkitekter och möbeldesigners ägnar sig åt kvalificerade arkitekt- och designarbeten där inte bara estetik utan framför allt samhällsfrågor, brukarkrav, ergonomi, teknik, och ekonomi är viktiga inslag i utbildningen. Inredningsarkitektur omfattar gestaltning och renovering av produkter särskilt möbler och inredningsenheter till offentliga och privata miljöer, projektering av närmiljö såväl inom- som utomhus. Inredningsarkitekten arbetar främst inom byggsektorn ofta i samarbete med byggnadsarkitekter. Ett speciellt område som ligger nära inredningsarkitektur, men som också innefattar grafisk design och produktdesign, har utvecklats speciellt i Storbritannien, nämligen retail design. Det innebär att företag specialiserade på retail design arbetar med utformningen av hela butikens design- och profileringsbehov, alltifrån inredningen med möbler, diskar, montrar, provrum etc. till grafisk utformning av information, prisinformation, logotyper, etc. I takt med att butiksmiljöer har blivit ett allt viktigare marknadsföringsverktyg har kraven på utformningen av dessa miljöer ökat. I Sverige finns idag ett fåtal företag som är specialiserade på retail design.

Textil- och modedesign är en specifik utbildning som handlar om industriell tillverkning med en bas i det textila materialet. Det finns stora skillnader, men också stora likheter med industridesign, vilket bland annat ledde till att branschföreningarna STOK (Föreningen för svensk textil och konfektion) och SID (Föreningen svenska industridesigners) gick samman 1997. Yrkesområdet textildesign omfattar design av textila produkter för

hem och offentlig miljö samt konfektionsindustrins produkter i tung och lätt konfektion, fritids- och yrkeskläder etc. Huvudämne är designmetodik, textiltekniska ämnen och datorteknik. Yrkesspecifika ämnen ingår som vävning, trikå, konfektionsteknik, mönsterkonstruktion, textiltryck etc. Textildesigner arbetar på textil- och konfektionsföretag, på designkontor, som koordinatörer eller inköpare. För yrket krävs hög konstnärlig begåvning, god samarbetsförmåga men också goda språkkunskaper då mycket av den textila tillverkningen sker utomlands.

Samtliga designinriktningar har i sina utbildningar kompetensbeskrivningar där designerns roll beskrivs på skiftande sätt och där begåvningsprofilen varierar något. Benämningarna kan vara yrkesspecifika och ämnens innehåll och omfattning i tid variera. Det vetenskapliga förhållningssättet står inte heller i motsatsförhållande till konstnärlig kunskapsinhämtning. Inom varje studieområde tränas förmågan till kritiskt tänkande och övergripande är ett humanistiskt, estetiskt och ekologiskt synsätt inom utbildningarna. Markant är behovet av ny teknik, vilken tar studietid från såväl traditionella färg- och formstudier som klassiska hantverksmetoder. Innehållet i designutbildningarnas ämneskurser har mycket gemensamt med varandra i studievägarna även om kurserna profileras för varje program. Metod, teori, informations- och funktionsstudier, samt färg- och formämnen är likartade medan konstruktions-, produktions- och projektstudier är organiserade i förhållande till yrkesområdenas speciella krav. Sammanfattningsvis kan sägas att en professionell designer kännetecknas genom följande kriterier:

Konstnärlig, kreativ och visuell begåvning – förutom det självklara att besitta en hög konstnärlig och kreativ begåvning måste det även finnas en väl utvecklad gestaltningsförmåga och ett praktiskt handlag. En god designer behärskar de yrkesinriktade designprocesser som krävs för att behandla och lösa designproblem.

Teknisk kunskap – han eller hon måste ha kunskaper om material, konstruktions- och produktionsmetoder samt behärska aktuell ny teknik. Samarbete med tekniker, och en tvärfacklig förståelse är en förutsättning.

Samhällskunskap, etik och social förmåga – en designer bör ha en global insikt och goda språkkunskaper, samt empatisk och kommunikativ förmåga. Dagens stora trender, teknikutveckling, globalisering, kretsloppstänkande och subkulturer har sina grunder i samhälls- och kulturella orsaker. Att förstå och identifiera livsstilar i subkulturer är nödvändigt för designer. Själva konsumtionen har förändrats i takt med att vårt samhälle

har förändrats. Det som oftast betecknas som informationssamhället handlar till stor del om att symboler är mer styrande än materia.

Administrativ kunskap – professionen kräver vidare kunskaper i designadministration, samt kännedom om ekonomi och marknadsföring.

För att uppfylla dessa kriterier krävs, förutom den ovannämnda konstnärliga begåvningen, också en god allmän utbildning. Professionella designer verkar inom samhällets alla områden i såväl offentlig som privat sektor.

Designyrket har många aktörer. Flertalet som arbetar med design har inte en adekvat utbildning. Många har bakgrund som tekniker, modellörer, marknadsförare eller framgångsrika försäljare. Åtskilliga arbetar som stylister vilka t.ex. inskränker sig till att förändra produkters färg och form efter trend, mode eller försäljningsresultat. Det kan också sägas råda inflation vad gäller yrkestiteln designer. Samtidigt ökar betydelsen av designkunskap.

Bedömning av valda designutbildningar

De kriterier som expertgruppen har ställt samman för bedömning har varit att utröna följande punkter:

- vision och profil som respektive utbildning har för sin verksamhet,
- i vilken utsträckning genomförs utbildningen enligt de visioner och den profil som har utvecklats,
- i vilken utsträckning är utbildningen internationell,
- hur är de personalmässiga förhållandena,
- hur hanteras resurser i utbildningen,
- hur ser studenter på vision och utbildningens genomförande.

Expertgruppen har inte gjort jämförelser mellan utbildningarnas resurstilldelning, fördelning och användning eftersom självvärderingarna och övrigt underlag inte möjliggjort en tydlig sådan. Påpekas kan dock att tilldelningen av resurser till respektive fakultet inom universiteten sker på lokal nivå och tilldelningen till respektive utbildning sker således lokalt. Bedömningen av respektive utbildning följer ovannämnda kriterier och avslutas med en konklusion om situationen och rekommendationer från expertgruppen. I första hand skall bedömningen ses som ett uppslag till skolorna att användas för deras fortsatta utveckling. Efter genomgången av de enskilda utbildningarna gör vi en allmän och jämförande bedömning som gäller alla de utbildningar som ingått i undersökningen. Vi går igenom utbildningarna i bokstavsordning: Designhögskolan vid Umeå universitet (DHU), Designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola (DL), Designutbildningen vid Institutionen Textilhögskolan i Borås (THS), Högskolan för Design och Konsthantverk vid Göteborgs universitet (HDK) och Konstfack (KF).

En del av kritiken gäller samtliga designutbildningar och vi tar därför inte upp denna för respektive utbildning utan i en sammanfattande punkt: Jämförelse av samtliga utbildningar. Kritiken gäller t.ex. avsaknaden av forskning, teoretisk undervisning och feedback, samt personalförhållanden. Men innan vi går in på de enskilda utbildningarna, några ord om de självvärderingar som vi har fått till förfogande före besöken på skolorna.

Självvärderingar

Grunden för evalueringen är de olika utbildningarnas självvärdering, besök på lärosätena och intervjuer. Målet med bedömningen är att bidra till en kvalitativ utveckling så att den svenska designutbildningarna utvecklas till en högre kvalitet och på det sättet kan bidra till en effektivisering av design i samhälls- och näringslivsperspektiv, som kvalitet i det svenska samhället och till nytta för samhälle och näringsliv.

Expertgruppen har speciellt försökt se på vilket sätt de olika utbildningarna definierar sig själva och avgränsar sig i förhållande till andra designutbildningar. Möjlighet för valbarhet i pedagogiska program i slutet av studierna kännetecknar högre utbildning. Facklig mognad kännetecknas av en kollektiv och individuell kunskap samt en pedagogisk kritisk massa. Hur långt har man kommit i uppbyggnaden och beskrivningen av professionens avgränsning gentemot andra professioner?

Självvärderingarna är mycket olika i omfattning och ojämna vad gäller kvaliteten på information. Dessutom är många svårgenomträngliga på grund av strukturen i beskrivningarna av de olika utbildningarna. Man kan avläsa att man har tagit dessa på olika allvar. Både Designhögskolan i Umeå och designutbildningen i Borås har haft en process för respektive självvärdering där olika representanter för institutionen har medverkat, och där studenterna har bidragit med kommentarer. Andra självvärderingar har varit oprecisa, trots att det ibland har gällt rena faktauppgifter.

Designhögskolan vid Umeå universitet

DHU är en yrkesorienterad industridesignutbildning med en pedagogik som innefattar teknik, ekonomi, marknadsföring och konstnärliga ämnen. Självvärderingen är mycket omfattande och ger en god bild av utbildningen. Rent allmänt kan man säga att DHU ger intrycket av en mycket professionell utbildning med hög ambitionsnivå.

Vision och profil

Visionen är dels att erbjuda en kvalificerad yrkesutbildning, dels att lyfta kunskapsnivån och utveckla industridesign som ett forskningsområde. Visionen för grundutbildningen är att ge en bred bas, att studenterna skall ha en generell kompetens att arbeta som industridesigner inom flera olika produktområden och i olika arbetssituationer samt att erbjuda en specialiserad fördjupning. Utbildningen skall också vila på konstnärlig grund och

träna studenternas konstnärliga förmåga. Målet är att utbildningen skall ha hög status och vara attraktiv på arbetsmarknaden. I DHU:s profil ingår att ha ett nära samarbete med industrin.

DHU strävar efter att åstadkomma fördjupning med specialiserade inriktningar. Medan kandidatprogrammet är en bred industridesignutbildning finns det en tydlig specialisering i magisterprogrammet med tre inriktningar: Advanced product design, Transportation design och Interaction design. Alla tre utbildningarna ges på engelska för att kunna ta emot utländska studenter och har som ambition att integrera forskning och utbildning. För närvarande har man relativt stora utvecklingsprojekt i samarbete med bland annat Volvo Lastvagnar, Ericsson och Telia Research samt ett par institutioner vid universitetet. Ett exempel är ett forskningsprojekt om Wearable Computers.

Graden av måluppfyllelse

DHU har en klar profil vad gäller inriktning och en tydlig struktur. Programmen är distinkta och formulerade. Syfte och mål är väl kända av studenter, lärare och övrig personal. Skolan har en stark och engagerad ledning med en välrenommerad industridesigner som prefekt. DHU uppfattas också som en tillgång för regionen och kontinuerligt samarbete finns med industrin. DHU anser sig åtnjuta gott rykte hos företagen, inom yrkesområdet industridesign och är välkänd i landet. DHU har byggt upp ett internationellt nätverk med studentutbyte och gästlärare.

DHU har valt att tillhöra naturvetenskapliga fakulteten därför att den erbjuder bättre forskningsmöjligheter. DHU har en mycket målmedveten ledning vad gäller forskning som har lyckats väl i att etablera DHU inom universitetet och man är på god väg att utveckla forskningsområdet. Än så länge är detta i sin linda, man har två etablerade forskningsprogram i samarbete med industrin. För att uppnå målet med att etablera forskning inom design och för att få en kritisk massa krävs det dock ett större antal forskare med kunskap i forskningsprocessen och dess krav på vetenskaplig publicering. DHU:s strävan efter att utveckla forskning inom design måste anses som en stark positiv del av verksamheten. DHU har genomfört kandidat- och magisterutbildning. Den senare ges på engelska för att kunna erbjuda utländska studenter tillträde. Utbildningen är väl känd i designsamhället och antalet sökande är lika stort som till övriga designutbildningar. Den yrkesorienterade och industriella profilen, samarbetet med industrin är väl känt bland de studerande redan när de söker sig till DHU. Kontakter med utexaminerade studenter visar att de har lätt att få

arbete efter examen. Enligt skolans egen undersökning arbetar de flesta som industridesigner (94%). Flertalet har fått anställningar, antingen i industrin (31%) eller hos designföretag (40%), andra har etablerat egna företag (23%).

Utbildningen är styrd och det finns ett tydligt schemalagt program. Detta gör att studenterna får den planerade bredden, men saknar den mer fria, experimentella delen. De konstnärliga studierna utgör enligt DHU 25% av studietiden, men även i projekten skulle studenterna ha möjlighet till konstnärligt arbete. Dessa upplevs dock mer styrda utifrån uppgiften och hur fritt dessa tolkas hänger samman med handledarnas uppmuntran och stöd till studenterna vad gäller egna, mer experimentella koncept.

”Att man jobbar mot företag kan kännas som att det är mindre konst, men egentligen är det inte det. Företagen är väldigt lite styrande. Mer styrande är skolans metodik. Den bygger på användbarheten, fokus på användaren och att produkterna skall vara tillverkningsbara, dvs realistiska. Ibland försöker man känna av vad företagen vill ha, men företagen ut-trycker egentligen inte dessa önskemål.” (Student, kandidatprogrammet.)

Expertgruppens intryck var att handledarna kanske var väl inriktade på att utförandet skulle vara anpassat till företagets kortsiktiga behov och man lämnar då möjligheten till ett mer framtidsorienterat konceptualiserande. Studenterna blir generellt skickliga, men det kan finnas en risk att studenterna inte får möjlighet att utveckla sitt formspråk.

I magisterprogrammet utgör de konstnärliga studierna enligt DHU 11% av studietiden. Men här är samtidigt projekten, som utgör 40% av studietiden, till stor del utvecklingsorienterade, vilket borde ge utrymme för konceptuella, experimentella studier. På magisternivå är fritt valda studier 34%, vilket också ger utrymme för studenterna att välja ytterligare konstnärliga studier. Expertgruppens intryck av magisterprogrammet var att studenterna var i stort sett nöjda men saknade ändå en mer avancerad nivå på det konceptuella arbetet. Man uttryckte en försiktig kritik gentemot handledarnas ovilja att ge kritisk feedback vad gäller formspråket. Samtidigt som man – liksom kandidatstudenterna – uppskattade det nära samarbetet med företag såg man att det hängde väldigt mycket på dem själva att tolka uppgiften experimentellt.

”Hur styrd utbildningen är beror på hur man är som individ. Men ibland kan man uppleva att projekten är för fastlagda. Det skulle vara positivt med mer

utrymme att exploatera fler koncept, men samtidigt beror det också på hur man som individ tolkar uppgiften. Det finns en stor frihet inom ramen för projekten.” (Student magisterprogrammet.)

Valet av specialinriktningar på magisterprogrammet är intressant ur svensk näringspolitisk synvinkel. Sverige har en stor transportsektor, även med tillverkande industri. Rent geografiskt kan man dock tycka att Västsverige har en större ansamling av denna industri och Chalmers har forskning inom transportsektorn och att det därför borde finnas en sådan specialisering vid HDK. Samtidigt kommer alltid specialisering att uppstå där det finns drivkraft för det. När det gäller Interaction Design finns goda förutsättningar att tillsammans med institutionerna för Informatik och Datavetenskap bygga upp en forskning kring just Wearable Computers.

Internationalisering

Internationaliseringen sker på olika nivåer; i viss mån genom lärarutbyte – handledare hämtas i ökande utsträckning från utlandet – men främst genom studentutbyte. Totalt är var fjärde studerande utländsk och på magisterprogrammet är två tredjedelar av de studerande utländska, kommer från 12 länder och olika världsdelar. DHU är, vad vi har kunnat se, den enda av de svenska designutbildningarna som annonserar i utländsk press om magisterprogrammet. Rekrytering sker även genom direktutskick till utländska designskolor. DHU har också sedan 1994 en hemsida utlagd på nätet och i genomsnitt 2 400 besökare per månad. Det finns således en god internationalisering på studentnivå men den skulle kunna utökas på lärarnivå. Skolans prefekt deltar i det internationella nätverket av industri-designutbildningar. Det måste anses positivt att magisterprogrammet ges på engelska, vilket ökar möjligheterna till internationell samverkan och förbereder studenter på att arbeta internationellt.

Resurser

DHU, som ligger centralt i Umeå, har ändamålsenliga, stora och väl fungerande lokaler, bra verkstäder jämfört med de flesta designskolor, inte minst internationellt sett. DHU har efter etableringen i Umeå även lyckats få resurser och donationer från lokala organisationer och stiftelser för datorutrustning och förfogar över datasalar med avancerad utrustning. Man har byggt upp väl fungerande rutiner och organisation för nyttjande. Studenterna har därmed tillgång till verkstäder, utrustning och material dygnet runt.

DHU har relativt goda resurser, det är bland annat Umeås universitets dyraste utbildning, men läget i norr utgör ett problem då det påverkar möjligheterna till rekrytering av lärare och studenter. En stor kostnad blir därför resekostnader då man är beroende av att anlita externa föreläsare.

Personalmässiga förhållanden

Samarbetet på institutionen verkar löpa friktionsfritt och det råder en positiv anda. Visioner är formulerade och det råder konsensus mellan lärare, personal och olika studenttågningar kring dessa. Institutionen har goda relationer med fakulteter och får respons för sina önskemål, t.ex. om forskning. Den fast anställda personalstyrkan är liten i förhållande till utbildningens storlek och antalet externa gästföreläsare. Man har därför försökt lösa det genom att utveckla handledning med hjälp av ny teknik:

”Vi har inte kommit igång med handledning via nätet. Idag ringer man hellre och diskuterar problem med lärare som bor någon annanstans i Sverige. Det är en viss ersättning, men man saknar möjligheten till mer spontana diskussioner.” (Student, kandidatprogrammet.)

Det kan också ses som ett problem att de adjungerande professorerna som leder specialiseringarna av magisterprogrammen endast är 30% på DHU. Även om handledning kan ske på distans genom informationsteknologins möjligheter av bildöverföring och dylikt, är ändå den fysiska närvaron viktig för kritisk reflektion.

Studenterna

Sedan starten har söktrycket ökat och är sedan ett par år lika stort som till övriga designutbildningar och antagningsförfarandet är väl utarbetat och smidigt. Studenterna är i genomsnitt 25 år när de börjar sina studier. De har i allmänhet förberedande konstutbildning och/eller praktik. Flera har praktiserat på designföretag innan de börjar sin utbildning.

Det finns också formulerade kvalitetsfaktorer för att utvärdera de studerandes resultat. DHU kan uppfattas som något för styrd. Studenterna ger uttryck för att undervisningen är för reglerad, men också för att samarbetsprojekten med näringslivet tolkas på ett alltför snävt och okritiskt sätt, vilket kan leda till en mer repetitörande än reflekterande utbildning. Företagsanpassningen uppfattas både på kandidat- och magisternivån som för dominerande i utbildningen och efterfrågan finns på en större akademisk frihet och en fördjupning av de teoretiska studierna. Kritiken kan ses som motsägelsefull då studenterna söker till DHU därför att det är en utbildning som har många företagsprojekt och kvalificerad förberedelse för

yrkeslivet. Samtidigt kan kritiken tolkas som att studenterna söker sin identitet som designer, där de konstnärliga färdigheterna och det konceptuella formspråket är det som särskiljer industridesignerna från närliggande yrkeskategorier. Därför anser studenterna ändå att det borde finnas mer utrymme för experimentella projekt och på magisternivån mer konceptuella studier.

Samarbete med annan högre konstnärlig utbildning vid Umeå universitet har varit alltifrån liten till icke existerande. Studenterna gav också uttryck för att man saknar samvaron med studerande från andra designutbildningar och det resulterar i att flera önskar byta till annan högskola utomlands eller i Norden när man skall gå vidare till magisterprogrammet. Syftet med indelningen 3 + 2 år är dock att möjliggöra studieortsbyte.

Genomströmningen är relativt hög och var för läsåret 97/98 på ca 73 respektive 79 %.

Examensarbetena godkänns med få undantag. Eftersom flertalet börjar arbeta omedelbart efter det att, eller innan, examensarbetet är klart är det få som är motiverade att ta igen de poäng som saknas för att få ut sin examen. De flesta studierna fullföljs inom föreskrivet datum. Examineringsformerna är varierande. DHU har i högre utsträckning skriftliga examinationer jämfört med flertalet designutbildningar, vilket får anses bidra till att studenterna även tränas i sin skriftliga förmåga.

Vad som skiljer studenterna i Umeå från övriga är att man i högre utsträckning ville byta studieort efter kandidatexamen, dels för att få åtnjuta en mer varierande konstnärlig miljö som flertalet av de nordiska designutbildningarna erbjuder, dels för att man sökte en annan specialisering. Detta gör att kraven på att erbjuda en attraktiv magisterutbildning ökar så att man kan få en kritisk massa av studenter från andra orter till denna.

Samverkan med andra institutioner

Det är framförallt på regional nivå som DHU samverkar med andra institutioner, vilket är både naturligt och positivt. Ambitionerna att etablera forskning inom designområdet och tillhörigheten till den naturvetenskapliga fakulteten har lett till och underlättat samarbete med institutioner främst inom teknik (datavetenskap, informatik och tillämpad fysik och elektronik), men det finns också samarbete med Institutionen för Etnologi och Handelshögskolan vid Umeå universitet. Dels ger Handelshögskolan i Umeå kurser i t.ex. marknadsföring och design management för DHU, dels ger DHU en 10-poängs kurs i design för Handelshögskolan, fr.o.m hösten 99 en 5 poängs kurs för ingenjörsprogrammet vid Institutio-

nen för tillämpad fysik och elektronik. Ytterligare kurser planeras. Denna typ av samarbeten måste anses som positiv och eventuellt kan DHU även utnyttja dessa för att få till stånd mer samarbete mellan studenterna i dessa kurser. Idag sker det tvärvetenskapliga samarbetet främst genom att lärare från andra institutioner föreläser.

Konklusion

Självvärdering, besök och intervjuer bekräftade bilden av en professionellt upplagd och väl genomförd utbildning. Eftersom designområdet saknar en vetenskaplig bas är det positivt att DHU går i bräschen för att bygga upp en mer forskningsinriktad utbildning, idag på magisternivå. Detta kan leda till utvecklingen av en forskarutbildning men också till utveckling av kriterier för feedback i olika designprojekt och till att bidra till den framtida industriella utvecklingen. Kritiken mot DHU är att bristen på utrymme eller kanske snarare uppmuntran och stöd för konstnärliga ämnen, fria gestaltungsövningar, mer experimentell och konceptuell verksamhet. Projekt riskerar att handla mer om redesign än om konceptuell design. Eventuellt skulle detta kunna ske genom att utvidga samarbetet med konstvetenskapliga institutioner i Umeå. Den svåra frågan är dock alltid vad som skall tas bort från ett schema när man vill introducera ytterligare moment. En möjlighet är att öppna upp för en större valbarhet i samarbete med andra institutioner. Studenter utvecklar olika intressen, vissa önskar en mer företagsorienterad utbildning, medan andra vill ha mer experiment och konstnärlig träning. Utan att därför avvisa dessa till andra skolor skulle DHU kunna erbjuda valbara kurser för studenterna i samarbete med t.ex. konstvetenskapliga och tekniska institutioner och därmed inte behöva utveckla egna kurser.

DHU önskar utöka antalet studerande med ett trettiotal platser för att nå ökad kostnadseffektivitet. Med tanke på söktryck, ekonomi, geografiskt läge och befintliga lokaler är det positivt för utbildningen med fler studerande. Det skulle också ge en större kritisk massa för forskning och utveckling. Speciellt på magisternivån vore det önskvärt med fler studenter inom respektive program. För detta bör DHU få stöd. DHU bör undersöka möjligheterna att ge speciella sommarkurser eller projekt, eventuellt i samarbete med olika organisationer (inte bara kommersiella företag) med tanke på tillgång till lokaler och verkstäder.

Designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola

Industridesignprogrammet vid Lunds Tekniska Högskola, eller Designlinjen som utbildningen också kallas, är relativt ny (start 1995). De första studenterna utexamineras hösten år 2000. När diskussionerna började om att starta en designutbildning i Lund, eller Malmö, var avsikten att inriktningen på denna skulle vara ”design för byggnadens delar”. Det föll sig naturligt att en sådan utbildning skulle finnas inom sektionen för arkitektur vid Lunds tekniska högskola. När utbildningen startade var detta fortfarande avsikten, men ganska snart var inriktningen mer av en allmän industridesignkaraktär.

Designlinjen inryms fortfarande under sektionen för arkitektur och det är institutionen för Formlära som i huvudsak driver utbildningen. Utbildningen är på 5 1/2 år och då ingår ett års praktik.

Självvärderingen är mycket knapphändig och har inte varit föremål för någon intern process.

Institutionen för Formlära har av LTH:s ledning fått i uppdrag att redan höstterminen 1999 starta ytterligare en designutbildning med 15 platser, som ett resultat av den donation som IKEA:s holländska stiftelse har gett till LTH. Det betyder totalt sett 30 designplatser i Lund. Denna nya designutbildning skall vara inriktad mot möbeldesign. Expertgruppen fick inte uppfattningen att det fanns någon uttalad vision för hur IKEA:s donation skulle användas för designlinjens specifika utveckling. Expertgruppen går inte här in på hur donationen berör designutbildningen och övriga utbildningar, eftersom bedömningen gäller den designutbildningen som finns idag.

Vision och profil

Designlinjen har numera som mål att vara en allmän, yrkesinriktad industridesignutbildning. Man profilerar sig som en akademisk utbildning där teori- och forskningsanknytningen får relativt stort utrymme i utbildningen jämfört med designmetodik och konstnärlig träning. När utbildningen startade var ambitionen snarare att fokusera på ”design och byggnadens delar”. Den organisatoriska tillhörigheten (sektionen för arkitektur och institutionen för formlära) ledde till att studierna skulle fokusera på människan, tinget och rummet. Människan avsågs studeras ur sociala, biologiska, historiska och kulturella synvinklar, medan tingen studeras ur estetiska, ekologiska, kulturella, energimässiga, tekniska och ekonomiska aspekter. Rummet studeras utifrån konsekvenser av det mänskliga hand-

landet. Fördelen att kunna integrera designutbildningen med arkitektur genomsyrade visionen.

Studierna skall också förbereda studenterna för yrkeslivet, antingen som produktdesigner, företagsanalytiker eller designköpare. Därför ingår ett års praktik i studierna. Praktikperioden skulle inte vara poänggrundande, men sedan 1999 ges 20 poäng för denna.

När utbildningen fick en annan inriktning och blev en allmän industri-designutbildning brast visionen och det saknas en tydlig vision för utbildningen även om man idag anser sig arbeta med att få fram en sådan.

Graden av måluppfyllelse

Syftet med utbildningen, tillhörigheten till arkitektur och lärarnas fackliga ämnesinriktning har skapat en stor osäkerhet bland studenterna. De första årskullarna av studenter kände till en början en förvirring om vad industri-design var som ämne. Genom att de nu har yrkesverksamma industridesigner som lärare har de fått en klarare uppfattning om yrket som sådant.

”Vi börjar närma oss en industridesignutbildning. Tidigare var det för mycket arkitektutbildning.” (Lärare, industridesigner.)

Integrationen med arkitektur har inte heller fungerat tillfredsställande då samutnyttjande av t.ex. lokaler har lett till konflikter. Man konstaterar i självvärderingen att brist på föreläsningssalar och bedömningsrum hindrat spontant uppkomna aktiviteter och detta har skapat dåliga förutsättningar för vissa moment av undervisningen (se vidare under rubriken Resurser). Denna brist har påpekats av både lärare och studenter men LTH:s ledning har valt att inte ta hänsyn till denna.

Lärarna från tekniska institutioner t.ex. Väg och vatten, som utnyttjas för materiellära har inte anpassat sin undervisning till designprocessen, vilket leder till en stor vikt vid kvantitativa beräkningar. Studenterna efterlyser därför en designanpassad undervisning där man utgår ifrån vad man kan göra med olika material och varför.

Det fanns i början stora ambitioner från lärarkåren att skapa en utbildning som förenade teori och praktik. Det har dock inte fungerat fullt ut. När institutionen inte hade skaffat fram praktikplatser tog studenterna själva tag i det. Överhuvudtaget får man uppfattningen att studenterna har fått ta ett ovanligt stort ansvar för sina egna studier.

Genom tidigare kontakter har man haft en gästföreläsare i en specifik kreativ metod; synectics, som innebär att man istället för rak väg till lösningen gör fantasiresor, associationsvägen. Denna metod har uppskattats av studenterna och de har uppmuntrats att använda den även i de fortsatta

projektet. Det har visserligen varit upp till studenterna att göra det, men flera har funnit att det varit positivt och att det har fungerat som en inspirerande metod.

Internationalisering

Det finns ett sedan tidigare uppbyggt nätverk av internationella lärare och forskare vid institutionen. Dessa har man till viss del kunnat utnyttja som lärare i designprogrammet, vilket har varit positivt, enligt studenterna. Bland annat har man därigenom fått ta del av ovannämnda metod ”synec-tics”.

Genom samarbete med skolor i London och Spanien kan studenterna fortsätta sina studier där efter kandidatexamen. Än så länge finns det dock inte något direkt studentutbyte på internationell basis. Ett samarbete med NASA har lett till att studenterna i årskurs fyra åker till USA och deltar i ett designprojekt (se under rubriken Samverkan med andra institutioner).

Resurser

LTH har fördel av att ingå i ett stort universitet med studentservice, gemensamt kansli och administration. Designutbildningen samutnyttjar lokaler med arkitektutbildningen, men det upplevs samtidigt som konfliktfyllt. Studenterna upplevde att de inte hade tillgång till verkstäder och maskiner i den utsträckning de hade behov av då verkstäderna endast var öppna dagtid och då mestadels uppbokade av undervisning. Detta skiljer Lund från de övriga designutbildningarna, där studenter har tillgång till verkstäder och maskiner nästan dygnet runt. Verkstäderna är således inte anpassade efter designutbildningens krav. Studenterna upplever här en stor maktlöshet. Husstyrelsen förstår inte behoven, lyssnar varken till institutionsledning, studenter eller lärare.

LTH använder arkitektutbildningens schablon för resurstilldelningen till designlinjen, vilket innebär att designlinjen har den lägsta tilldelningen av alla designutbildningar. Samtidigt kan man se att det finns stor potential i alla de olika institutioner som finns på LTH och som kan utnyttjas för samarbete och för utveckling av designområdet. Så länge inte designlinjen får de ekonomiska resurser som krävs för att driva utbildningen kommer det sannolikt att påverka möjligheterna till samarbete negativt. Det blir t.ex. inte möjligt att utveckla existerande teknikkurser så att de passar designlinjens krav och behov.

Designlinjen saknar egen representant i institutionsstyrelsen. Utbildningen är representerad genom avdelningen för formlära och då fördel-

ningen av ekonomiska medel sker i institutionsstyrelsen saknas egentlig makt att påverka situationen.

En stor resurs för Designlinjen är studenterna själva. Var tredje vecka hålls klassråd för hela utbildningen där gemensamma frågor behandlas och det har även skapats ett informellt mentorskap, där de äldre studenterna stödjer de yngre. Inför praktikåret valde dessutom en student att stanna kvar på skolan och arbeta som assisterande utbildningskoordinator. Detta har varit mycket värdefullt som länk mellan lärare och studenter.

Personalmässiga förhållanden

Vid LTH fanns det 1999 sju fast anställda lärare som på olika deltid ansvarade för olika delar av designlinjen. Avsikten var att lärare skulle hämtas från arkitektprogrammet, men istället har allt fler externa lärare engagerats därför att det krävdes en kunskap i designprocessen och designmetodik som skiljer sig från arkitektområdets processer och metoder. 1999 fanns tio externa lärare som var kursansvariga och anställda på timbasis, och fem externa lärare som hade tillfälliga engagemang. Lärare har rekryterats från i huvudsak södra Sverige, men även speciallärare från de nordiska grannländerna samt från USA och Kanada har anlitats på kortare basis. En person är dock anställd på heltid för att sköta administrationen för designlinjen.

Det är en mycket stor press på lärarna och den pionjäranda som finns hos en del av lärarna riskerar att falna om det inte blir en förändring vad gäller resurser och möjlighet till att få inflytande i utvecklingen av utbildningen. Det finns en stor optimism bland de nya externa lärarna om att utbildningen är på rätt väg. Samtidigt är det anmärkningsvärt få anställda ämneslärare och många externa lärare, vilket riskerar att påverka kontinuiteten, men också behovet av att representera utbildningen i olika interna LTH-organ.

Studenterna

Det finns stora förhoppningar knutna till utbildningen och studenter från Sydsverige och näringsliv har förväntningar. Pionjäranda entusiasm och uthålliga studenter formar utbildningen. Studenter upplever det spännande med en ny utbildning och har ännu så länge överseende med många brister. Ungefär 200 personer söker till utbildningen. De kommer i huvudsak från södra Sverige. Flera väljer utbildningen som alternativ till arkitektur. Av höstens (1999) utbud av 30 platser på de två designutbildningarna

i Lund kunde man dock enbart fylla ungefär hälften av platserna på grund av i förväg strikt uppställda krav på de sökande.

Studenterna är kritiska mot ledningen, både ledningen för designlinjen och för LTH, då man menar att den inte har gett designlinjen adekvata resurser för att kunna fullfölja utbildningen. Samtidigt har det lett till ett stort aktivt engagemang från studenterna och de har fått ett stort inflytande på utbildningens utveckling.

Studenterna är, precis som övriga designstudenter, kritiska mot lärarna som man anser inte ger tillräcklig relevant feedback och kritik på deras olika designprojekt. Här finns dock olika föreställningar om relevansen i kritiken.

”Jämfört med arkitektstudenterna har designstudenterna en viss omognad. Man vill veta vad som är rätt och fel. ... Allting behöver kritiserars i dess relevans. Arkitekterna befinner sig på en abstraktionsnivå. Studenterna måste också lära sig opponera på varandras arbeten.” (Lärare, arkitektur.)

Även om lärarens reflektion kan vara befogad finns det samtidigt förståelse för studenternas kritik, då de befinner sig i en miljö där det fortfarande inte finns ett normsystem för värderingsgrunder. Även de externa lärarna menar att det finns en eftersläpning hos studenternas estetiska förmåga, vilket t.ex. påverkar deras skiss- och modellteknik.

Samverkan med andra institutioner

Det fanns ambitioner om att ha ett djupt samarbete med arkitektur och de tekniska institutionerna, men detta har inte gett de synergieffekter som man hoppades på. Tvärtom så har konflikter om utnyttjande av verkstäder och lokaler lett till ett spänt förhållande mellan arkitektutbildningen och designlinjen. Kommunikationen mellan institutionsledningen och utbildningsnämnden för design har som följd av detta fungerat dåligt.

Samverkan förekommer dock och designlinjen har t.ex. tillsammans med avdelningen för ergonomi och aerosolteknologi samt institutionen för designvetenskaper, sökt forskningsmedel för samverkan mellan forskare och doktorander. Institutionen för designvetenskaperna bygger på donationen från IKEA och här ingår avdelningarna för maskinkonstruktion, rehabiliteringsteknik, teknisk logistik (inkl. förpackningsteknik), ergonomi och aerosolteknologi och industridesign.

Hösten 1999 hade årskurs fyra ett terminslångt projekt tillsammans med studenter från arkitektprogrammet (Arkitektur III), vilket bland annat innebar att genomföra ett gemensamt projekt med inredning och design för en spacehuttle för NASA i USA.

God kontakt finns också med företag i regionen som börjar ställa upp med praktikplatser och uppdrag för olika projekt.

Konklusion

Expertgruppen konstaterar att designlinjen saknar fast ledning och struktur. Utbildningen har drivits till stor del av studenterna själva. Först på sista året har yrkesverksamma industridesigner anlitats som timlärare, vilket har lett till en tydligare inriktning mot designprocessen och dess metoder. Stora förändringar sker varje år i kursuppläggningsen.

Designutbildningen vid LTH tillhör inte en konstnärlig designhögskoleutbildning, snarare en teknisk. Programmet riskerar därför att till stor del bli en teknisk utbildning med designinslag om man inte snarast tydliggör de konstnärliga delarna. Strukturen är vag och hela utbildningen kräver en översyn snarast.

Det finns anledning att tro att LTH:s överordnade ledning, som ansvarar för det totala utbudet på tekniska högskolan, inte har insett vad som krävs för att bygga upp en designutbildning. Det gäller både lärarresurser och verkstäder, datorer, studios, etc. De nuvarande lärarna känner att många lösningar som gjorts är provisoriska. Dessutom har det funnits ytterligare heltidsanställda lärare och administrativ personal. Därmed är det inte sagt att det måste vara en industridesigner som leder utvecklingen, men onekligen färgar de personliga kompetensinriktningarna av sig på den utveckling som utbildningen får. Vilken ambition har LTH:s ledning med designlinjen och industridesignutbildningen?

Designlinjen har utvecklats med stor entusiasm och det fanns en gång goda argument för att starta en designutbildning ”... med inriktning mot byggnadens delar”. Efterhand har man dock gett avkall på denna inriktning. Studierna och projekten har lett till att man gått ifrån den första inriktningen till en mer allmän produktdesignutbildning. Med tanke på den nya designutbildningen med inriktning mot möbeldesign kan det vara lämpligt att fortsätta med en allmän industridesignutbildning som i framtiden kan bli en intressant samarbetspartner för övriga institutioner på LTH och andra organisationer i regionen. Det finns en stor potential i utbildningen bland de personer som är engagerade i utvecklingen av denna. De akademiska traditionerna som finns på LTH kan också tillföra designlinjen en dimension och utveckla utbildningen till en reflekterande designutbildning med vetenskaplig kritisk ansats. Inte minst kan donationen från IKEA och uppbyggandet av institutionen för designvetenskaperna ge goda

möjligheter för den fortsatta utvecklingen. Detta kräver dock en institutionsledning på heltid och stöd från LTH:s ledning.

Designutbildningen vid institutionen Textilhögskolan i Borås

Textilutbildning har funnits i Borås sedan mitten av 1800-talet (Tekniska Väfskolan som grundades 1866). Textilinstitutet tillkom 1948, och överfördes till Högskolan i Borås 1984. Institutionen heter numera Institutionen Textilhögskolan vid Högskolan i Borås (THS). Samtidigt startades en tvåårig högskoleutbildning inom textildesignområdet. THS har sex utbildningsprogram och sedan 1993 finns treåriga utbildningar inom textil- och modedesign. 1997 blev utbildningarna formellt definierade som designutbildningar. Utöver dessa utbildningar erbjuder THS utbildning i handvävning, textilekonomi, industriell teknik och en textilingenjörutbildning. THS fokuserar på det textila materialet, men har en bred utbildning inom design, hantverk, ekonomi och teknik.

När utvärderingen pågick hade THS endast en kandidatutbildning, men utsattes samtidigt för en magisterprövning. Magisterexamen i textil- och modedesign har nu beviljats, vilket expertgruppen ser som positivt.

Självvärderingen är omfattande och väl genomarbetad. Både personal och studenter har bidragit till rapporten, bland annat genom enkäter till nuvarande och utexaminerade studenter. Samtliga lärare inom designutbildningen har deltagit i utvärderingsarbetet. Dessutom har lärare och studenter inbjudits till informationsträffar för att kunna påverka utformningen av självvärderingsrapporten.

Vision och profilering

Det finns en stark vision och målmedvetenhet om att göra THS till det textila centrumet i Sverige. I denna vision ingår uppbyggnad av forskning och man strävar efter att på nationell och nordisk nivå utveckla textil forskning med de olika utbildningarnas perspektiv, dvs. design, konsthantverk, ekonomi och teknik. Målet är att Högskolan i Borås skall kunna erbjuda forskning och rekrytera lärare och studenter.

Visionen för utbildningen är att utveckla studenternas konstnärliga förmåga och individuella yrkesskicklighet. Inom ramen för detta skall studenterna också få kunskap om internationell textil- och modeindustri. Förlängningen av studierna till tre år har inneburit en utvidgning med till stor del teoretiska ämnen som teknik, design management, ekonomi, miljökunskap, design- och konsthistoria. Man vill erbjuda en bred, generell

utbildning, speciellt på kandidatnivån. Magisterprogrammet förväntas kunna erbjuda mer specialiserade inriktningar.

Profilen för THS är att kunna kombinera industriell kunskap med konstnärlig förmåga och därmed göra studenterna attraktiva för hela textilindustrin. Man fokuserar därför både på lätt och tung textilindustri och flera olika designområden. THS skall därför erbjuda en komplett, nationell utbildning för textilindustrin. THS anger som sin ambition att fungera som ”ett nationellt informationscenter för textil utbildning.” Samtidigt har man vissa specialområden, där man byggt upp kunskap och teknik, t.ex. triksåutbildningen och Stickakademin. Trots att textilindustrin av många betraktas som en stagnerad bransch finns det en optimism som bygger på att det finns behov av svensk design och att svenska designer är framgångsrika internationellt sett.

Grad av måluppfyllelse

THS är välkänd inom det textila området. En anledning till denna position är givetvis Borås historiska position som textilt centrum med utbildning och industri. Fortfarande har flera av Sveriges stora konfektionsföretag sina huvudkontor i regionen. Närheten till textilföretagen är också en viktig anledning för att många söker till THS.

THS visioner har omsatts i praktiken genom en rad aktiviteter och etablerandet av ett Centrum för Textilforskning (CTF), vilket skedde 1998. Det sker en långsam uppbyggnad av verksamheten vid CTF i samarbete med näringslivet och dess intresseorganisationer och man knyter gradvis även internationella kontakter med forskare inom det textila området, bland annat genom utländska gästforskare och gästföreläsare.

Även utbildningen kan anses ha lyckats om man ser till att studenterna som gått ut THS har haft lätt att få arbete inom yrket (9 av de 10 som går ut ifrån modedesign får arbete som designer). Man anser själv att det är bredden i utbildningen som bidragit till detta. Även studenterna ger uttryck för att det är en anledning att söka till THS.

”Jag sökte till THS för att det är den enda skolan med koppling till produktion och företagsledning, mer än egen produktion ... Många människor skall vilja ha och använda det jag gör snarare än vad jag själv vill ha.”
(Student, modedesign.)

THS ger intryck av en sammanhållen utbildning med nära kontakt mellan lärare och studenter och samarbetet verkar fungera relativt friktionsfritt.

Studenterna upplever visserligen det första året som hårt styrt, men man accepterar det som att det är nödvändigt.

”Styrt första året, men man kan ändå ha stor frihet – men man måste kunna försvara det.” (Student.)

Från lärarsidan menar man att den detaljerade kursplanen kan verka styrande, men att den samtidigt är en kvalitetssäkring. Regelbunden kursutvärdering genom samtal sker för att ytterligare stärka utbildningen och dess mål.

Internationalisering

THS har byggt upp ett internationellt nätverk och den internationella verksamheten växer. THS medverkar i olika internationella projekt, t.ex. EU-projektet European Textile Engineering Advanced Master's. Gästforskare finns bland annat från Finland och man har ett gemensamt projekt med Tampere University of Technology. I projektet ingår sex europeiska textilinstitutioner. För textilekonomprogrammen har man som vetenskaplig ledare en senior lecturer från Manchester Metropolitan University. Flera lärare har etablerat kontakter med utländska universitet där man bland annat har gjort studiebesök för utveckling av den egna skolan. Förebilder för utbildningen har man framförallt i England, t.ex. Royal College of Art och Chelsea School of Art & Design. Avsaknaden av magisterutbildning har dock varit ett visst hinder för att utveckla utbyten, men det har nu undanröjts. Ett visst studentutbyte har dock funnits sedan en längre tid.

Resurser

Institutionen ligger i centrala Borås i mycket rymliga och ändamålsenliga lokaler. THS förfogar över verkstäder, med en mycket avancerad maskinpark för all slags textiltillverkning, textillaboratorier, konfektionsutrustning och tillgång till aktuell textilteknologi av hög internationell standard. Verkstäderna erbjuder en industriell fullskalemiljö. Man anser detta nödvändigt då företagets produktion har flyttats utomlands och studenterna därför inte har någon möjlighet att kunna praktisera sina kunskaper och idéer. THS har även fått tillgång till nedlagda fabriker, t. ex för Trikåstickning. Det finns även CAD-utrustning för datoriserad mönsterhantering, digital bildbehandling, etc. Man anser sig ha ett effektivt utnyttjande av befintliga ekonomiska och personella resurser.

Designutbildningarna anser sig dock sakna skulptursalar, där man kan låta arbetsprover och dylikt stå kvar.

Textildesignutbildningarna befinner sig geografiskt mitt i centrum för landets samlade textil- och konfektionsindustri. Högskolans resurser fungerar också som kunskapsbas för regionens textilindustrier. Givetvis finns det önskemål om mer resurser, speciellt då för att kunna underhålla den tekniska standarden, men också för att få mer handledning och att kunna erbjuda lärare bättre villkor. Expertgruppen menar att THS:s ambitioner med erbjudandet av en hög teknisk kvalitet kräver resurser, men att man har en gynnsam situation och fortsatt medvetet resursutnyttjande kan bidra till att utveckla kvaliteten i utbildningen.

Personalmässiga förhållanden

THS ger intryck av en väl fungerande skola, med god stämning och gott samarbete både lärare emellan och med studenter. Flertalet av lärarna inom designutbildningarna är verksamma inom näringslivet, även internationellt. Vid THS finns tre lektorer och 13 adjunkter. Dessutom har man drygt 30 timanställda lärare varav de flesta är knutna till designutbildningarna. Man har nio fast anställda inom teknik och administration. Tillgången på kompetenta lärare för kandidatprogrammet måste därför anses god. Detta bekräftas också av studenterna.

Studenterna

Söktrycket till utbildningen är högt, ca 10 % antas, vilket motsvarar övriga designutbildningar. Studenterna söker till THS därför att det finns en tydlig profil för utbildningen inom textil- och modedesign. Det är framförallt resurserna i verkstäderna, lärarnas yrkesmässiga profil och kontakten med företag i branschen som studenterna i en enkät anger som orsak. Dessa argument bekräftades också av intervjuer med studenter. I motsats till HDK och Konstfack är studenterna vid THS relativt nöjda med det första året i utbildningen och även lärarna får positiva omdömen. Lärarna stöds också i sitt utövande genom att THS erbjuder pedagogisk utbildning för alla anställda.

”Undervisningen är över förväntningarna. Lärarna, som har verklighetskontakt är jättebra.” ”Lärarna är väldigt kunniga och ger en trygghet.” (Studenter, textildesign.)

Studenterna känner att de kan påverka utbildningen. Uppföljning av studenter som utexaminerats används som utvärdering av utbildningen. Studenter, som rekryteras från hela landet, är i genomsnitt yngre, ca 23 år,

jämfört med de övriga designutbildningarna, där genomsnittsåldern är ca 25–26 år. Men genomsnittsåldern ökar då studenter saknar estetisk träning i skolan och därför måste gå olika förutbildningar.

Studenterna är kritiska till att de inte kan utnyttja verkstäderna fullt ut då dessa är öppna mellan kl 8 och 16.30. Då verkstäderna har en maskinpark som kan vara riskfylld att använda utan handledare har man valt att inte tillåta fritt utnyttjande. Detta argument accepteras i stort av studenterna.

Det finns en hög prestationsgrad om man ser till förhållandet mellan helårsstudenter och helårsprestationer, ca 95 % på båda designutbildningarna, men genomströmningen är endast 60 % för modedesign och 70 % för textildesign. Förklaringen till detta är, som vid de övriga utbildningarna, att de flesta studenter får arbete innan de är klara och saknar enstaka poäng för att ta ut sin examen.

Samverkan med andra institutioner

En styrka för THS är deras möjlighet att samverka med andra designutbildningar i Sverige, t.ex. HDK, Konstfack och Beckmans i Stockholm och erbjuda dessa samarbete och tillgång till sina avancerade verkstäderna. Det gör THS till en attraktiv samarbetspartner.

THS har samarbete med andra närliggande institutioner som Väfskolan, med inriktning på det textila hantverkskunnandet, avdelningen för Textil teknik och miljö och avdelningen för Textil ekonomi. Dessa avdelningar ligger i samma fastighet, liksom industrins Tekocenter. THS har ett samarbete med HDK, men samarbetar också med Konstfack och motsvarande nordiska utbildningar och internationella skolor.

Konklusion

THS är en specialiserad och välkänd utbildning såväl inom- som utomlands. THS har en tydlig ledning och organisation med formulerade visioner och ambitioner för skolans roll och utveckling. Programmen är väldefinierade och strukturerade. Utbildningen präglas av en bred ansats på den textila produkten. Det finns en god avvägning mellan praktik och fackteori även om man än så länge saknar textildesignteori. Lärarna har genom sina yrkesbakgrunder relevanta och gedigna empiriska kunskaper. Utbildningen är dynamisk och utsatt för ständiga justeringar för att bevaka områdets frontlinjer.

Eftersom ambitionsnivån är att i kandidatprogrammen ge en så bred och generell textilutbildning som möjligt riskerar man att utbildningen

ändå blir väl hårt styrd och att det därigenom ges lite utrymme till egna val, experiment och projekt där det egna formspråket kan utvecklas. Eftersom utbildningen är verklighetsknuten kan den uppfattas som för anpassad till industrins eller detaljhandelns aktuella, och kanske alltför kortsiktiga, behov. Den designmässiga delen av utbildningen får inte samma utrymme som den tekniska och produktionsmässiga delen.

Det kan därför finnas anledning att höja den konstnärliga nivån i utbildningen, främst inom modedesign, eventuellt i närmare samarbete med andra designutbildningar. Den konstnärliga förmågan och innovationsgraden bör beaktas redan i arbetsproven. En aspekt är dock att man i samband med att magisterprogrammet tillkommer kan ge mer tid för experimentell verksamhet och större valbarhet bland institutionens kursutbud. Det kan också stärka den datorbaserade undervisningen. Användning av datorer i designarbete blir ett allt större krav.

Med tanke på de resurser som THS har och den forskning som har påbörjats finns det stora möjligheter att utveckla magisterprogram med specialiteter. Här kan t. ex utvecklingen av profil- och yrkeskläder ses som en möjlighet. Det finns också anledning att göra en översyn av möjligheterna att ge efterutbildningar, öppna för sommarakademier inom olika textila teknikområden.

Högskolan för design och konsthantverk vid Göteborgs universitet

HDK är jämte Konstfack en av landets äldsta designutbildningar och man firade nyligen 150 år. Utbildningen har funnits i samma, men nyligen renoverade, fastighet i nära 100 år. HDK är en bred, konstnärlig utbildning med två huvudinriktningar: design och konsthantverk. Inom dessa finns sju utbildningsprogram, Grafisk design (GD), Inredningsarkitektur (IA), Produktdesign (PD), Industridesign (ID), Textil konst (TK), Keramik konst (KK) och Smyckekonst (SK). Högskolan tillhör den konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet. Även om HDK är en del av ett större universitet blir det naturligt att jämföra utbudet med Konstfack i första hand.

I uppdraget från Högskoleverket ingick inte att göra en utvärdering av formgivning- eller konsthantverkliga program, men Konstfack insisterade på att Keramik & Glas och Metallformgivning skulle ingå, vilket HDK inte gjorde. Intervjuer med de konsthantverkliga programmen vid HDK gjordes därför också. Textilformgivning är, namnet till trots, en utbildning som är inriktad mot industriell och kommersiell verksamhet.

HDK har sammanställt en självvärdering där man också integrerat de olika institutionernas egna självvärderingar. De fyra designinstitutionernas beskrivningar (GD, IA, ID och PD) andas en blandning av hopp och förtvivlan. Förtvivlan därför att de upplever bristande resurser som leder till neddragningar av läroled tid, som i sin tur leder till brister i utbildningen. Hopp därför att man ser positivt på att efterfrågan och intresset för design ger nya möjligheter att utveckla området, både vetenskapligt och kompetens-mässigt. De tre konsthantverksprogrammen andas mest förtvivlan då man ser sina program avskärmade från de framtida diskussionerna.

Vision och profil

HDK betonar mångfald och bredd. Målet för utbildningen är att förbereda studenterna för yrkeslivet. Samtidigt finns det en förankring i den traditionella ansatsen i de olika designutbildningarna, t. ex. GD ”tyngdpunkten i sin utbildning på traditionell grafisk design, dvs. sådan, vars slutprodukt fortfarande trycks på papper eller liknande material.” Är det en grund som man anser nödvändig även om man senare kommer att arbeta med aktuell teknik? Det framgår inte när man frågar efter visioner.

HDK har en vision om att utveckla en konstnärlig forskarskola tillsammans med discipliner inom det konstnärliga området, institutioner inom humanistisk fakultet samt inom Chalmers. I självvärderingen säger man:

”En bärande princip är att estetiska gestaltungsprinciper i olika former skall vara en utgångspunkt för forskning inom det konstnärliga och tekniska området.”

Även Röhsska museet ingår i detta samarbete genom deras uppbyggnad av ett nationellt forskningsbibliotek för designområdet. Däremot känner de egna konsthantverksprogrammen sig avskärmade från det konstnärliga utvecklingsarbetet. Företrädarna för konsthantverksprogrammen menar att de befinner sig i ett vakuum, i ett mellanrum mellan fri konst och design och känner därför en stor osäkerhet om sin egen framtid. Dessutom håller HDK på att profilera och utveckla magisterprogrammets olika inriktningar, t.ex. ID som har utvecklat ett profilmråde inom omvårdnadsdesign

HDK kan erbjuda flera design- och konsthantverksprogram. Man betraktar utbildningarna mer som generalist- än som specialistutbildningar. Samtidigt finns det vissa visioner om specialisering på magisternivån.

En annan aspekt som betonas vid diskussioner om HDK:s visioner är organisationen som sådan och betydelsen av att skapa bra samarbete mellan personerna i de olika disciplinerna; lyssna och förankra.

Graden av måluppfyllelse

HDK talar mycket om bredden som en profilerande identitet. Även om det är en svår utgångspunkt för profilering är det en positiv tillgång som gör att många studenter söker sig dit, vilket beror på att många studenter vill vänta med sin egen specialisering innan de hunnit pröva olika saker. Dessutom erbjuder HDK en tillräckligt liten och samlad skola för att studenterna skall känna gemenskap.

”Positivt med liten skola där alla känner alla. Det finns samhörighet ... Potentialen som finns i byggnaden och i verkstäderna ... bra materiella förutsättningar, verkstäderna, huset som helhet ...” (Studenter, kandidatprogrammet.)

Man skriver i självvärderingen, och det framkom även under de diskussioner som fördes vid besöket, att det kan vara svårt att t.ex. särskilja olika utbildningar då det sker en glidning från konsthantverket till allt mer designorienterade utbildningar. Att detta sker beror bland annat på att konsthantverksutbildningarna ser sin yrkesmarknad försvinna och ser sig nödgade att introducera designprocessen metoder för att förbereda studenterna för samarbete med industrin. Dessutom har HDK en utbildning som ligger mitt emellan design och konsthantverk, nämligen Produktdesign som verkar vara både industridesign (fast utan teknik) och formgivning (fast med mer av en industriell designprocess). Risken är att det blir varken eller – och så småningom konkurrent till konsthantverksutbildningarna. Dessutom befinner sig konsthantverkarna i en situation då de istället för att arbeta gentemot en vision arbetar för att överleva som en särskild utbildning. Samtidigt menar ledningen att skolans profil är att konsthantverk och design är beroende av varandra. Hur det skall bli till en positiv befruktning är dock oklart. Expertgruppens bedömning är att HDK måste arbeta med att tydliggöra sina ambitioner för både design och konsthantverksområdena och på vilket sätt de kan befrukta varandra.

Några uttalade gemensamma visioner för grundutbildningarna, kandidat- och magisterprogrammen, var svåra att utläsa. De flesta anger sina mål: att förbereda studenterna inför yrkeslivet. Det är oftast traditionell träning i konstnärliga, praktiska och teoretiska ämnen som nämns som medel för

detta. Utbildningsbeskrivningen för t.ex. ID har, enligt självvärderingen, inte förändrats nämnvärt sedan början av 1970-talet, vilket kan väcka en del frågetecken om det inte borde hänt mer vad gäller industridesigners roll i näringslivet. Någon specialiserad pedagogik eller filosofi för att uppnå de olika utbildningarnas mål uttalas inte.

”Projekt som en pedagogik är vi överens om i princip. Vi är inte pedagoger, vi driver inga visioner om en viss pedagogik – individuellt.” (Lärare.)

På frågan om profilering är det flera institutioner som betonar sin inriktning mot processen och IA beskriver sin egen ideologi som ”processen för objektet”, men resultaten t.ex. i examensarbetena är oftast objektet före processen, dvs. det är svårt att tränga igenom med denna ansats till studenterna, som lever i en värld där objekten är starkt dominerande. Samtidigt kan bristen på genomslag också bero på lärarnas bristande förmåga och/eller vilja att ge ordentlig kritik (något man delar med de övriga designutbildningarna).

”Kritiken är bristfällig. Det finns ingen dialog och det är för snäll kritik” (Student, GD, kandidatprogrammet.)

”Det är för lite kritik. Många studenter utvecklar personen, och det är nästan för mycket respekt för oss som personer – ”jag känner” accepteras som motivation för designlösning i ett projekt” (Student, ID, kandidatprogrammet.)

”Det är svårt att bli underkänd. Men nya lärare har underkänt flera. De ställde högre krav och vi fick göra om.” (Student, IA, kandidatprogrammet.)

”Lärare för oprecisa i sin kritik här. ’Ja det är fint’ – jag kan ringa min mamma och få samma kritik” (Student, magisterprogrammet.)

Kombinationen av att fokusera på processen och ambitionen att utveckla också en forskningsorienterad designutbildning skulle kunna ge studenterna en spännande möjlighet till mer konceptuella studier och experiment. Men detta tycks inte ske.

”Vi får så mycket teori och analys som behövs, men för lite för att utvecklas.” (Student, PD, magisterprogrammet.)

”Ja, vi borde få mer teori. Det har alla saknat. Projektering är ett suddigt område. Det finns en fara i att koppla till verkligheten och bli för styrd. Man kan kräva att det borde vara mer experiment. Utbildningen borde vara mer utbrytande och ’störa’ mer ...” (Student, IA, magisterprogrammet.)

”Det är två sidor av detta – kanske behövs ett närmande till verkligheten – och öppna upp för visionerna. Kursprogrammet borde utmana verkligheten istället för att försöka komma ifatt.” (Student, ID, magisterprogrammet.)

”Det borde finnas mer experiment. Lek motarbetas för att det skall vara verkligt. Man lägger mer vikt vid färdig produkt än på processen. Examensprojekten är så välputsade, extremt – hantverk som drillas på skolan på bekostnad av tankar, idéer.” (Student, GD, magisterprogrammet.)

Samtidigt finns det både engagemang och kompetens bland lärare som gör att studenterna känner att de faktiskt får mer i sin utbildning än vad som kommer fram ovan.

”De som är här är en stor resurs. Många ställer upp på fritiden för eleverna. Lärartid, tänkandet, synsättet sitter i ryggmärgen som märks när man kommer i kontakt med andra utbildningar som inte ger tid för reflektion. Jag har koll på helhetssynen, andra har korvstoppling.” (Student, magisterprogrammet.)

Det finns en del mycket intressanta visioner som till viss del håller på att genomföras och till viss del fortfarande befinner sig på planeringsstadiet. Det gäller t.ex. planering för inrättande av tvärkonstnärligt centrum för digitala medier, där Chalmers Media Lab och studion för designforskning är centrala krafter i dessa sammanhang. Jämte DHU är det HDK som mest har satsat på att utveckla design som ett forskningsområde. Här samarbetar man med flera institutioner på universitetet och på Chalmers. Speciellt med Chalmers har flera samarbetsprojekt startats och samarbetet har här intensifierats. Eftersom det saknas forskningstraditioner inom designområdet är det intressant att diskutera vad som menas med forskning i detta sammanhang och vad som skiljer det från konstnärligt utvecklingsarbete. På HDK menade en lärare att:

”Forskning ska innebära dokumentation, ny förståelse, kollektiv kunskapsutveckling. ... försöka med nya metoder att behandla material, metaller, etc.”

Samarbete med institutionen för Människa och teknik (tidigare Konsumentteknik) på Chalmers har t.ex. lett till forskning (inklusive en avhandling) inom området produktsemiotik. HDK initierade i slutet av 1980-talet Design Forum, ett tvärvetenskapligt samarbete mellan HDK, Chalmers och Handelshögskolan. Samarbetet har framförallt funnits mellan HDK och Chalmers.

Internationalisering

Student och lärarutbyte sker kontinuerligt inom ramen för de europeiska programmen. HDK har ett stort och brett nätverk inte minst internationellt. Det finns ett utbyte av studenter med ett tjugotal utländska skolor. Utbyte av lärare är däremot mindre vanligt och precis som på Konstfack anges bristen på resurser, tidsmässiga och finansiella, som orsak. Det saknas uppenbarligen rutiner och stöd eller intresse för att lärare skall söka de medel som finns för denna typ av lärarutbyte. Trots att det finns ett stort utbyte av studenter och att HDK deltar i flera internationella samarbeten upplever inte studenterna på HDK att skolan är känd internationellt. Överhuvudtaget ansåg studenterna att HDK var för lite känt även i Sverige och här jämförde de sig med Konstfack.

”Synd att ingen känner till HDK. Utbildningen är bättre än så.” (Student, kandidatprogrammet.)

Resurser

HDK har välutrustade och nyligen renoverade verkstäder, ateljéer och ett specialbibliotek. HDK ligger i centrum av Göteborg med omedelbar närhet till andra utbildningar inom samma fakultet och till Chalmers. I samma kvarter och sammanbyggt med HDK ligger Röhsska som har fått status som landets designmuseum. Mångfalden i utbildningsprogrammen är en tillgång för varje enskild student. Studenterna påpekar en kreativ och positiv miljö i lokalerna – ”det sitter i väggarna”.

HDK har täta kontakter med industrin, inte minst regionalt. Dessutom finns det ett stort engagemang från kommunen att göra Västsverige till ett designcentrum, vilket borde gynna HDK:s ställning. HDK är också aktiv i olika slags manifestationer i staden, deltar i utställningar, mässor arrangerar symposier, workshops etc.

Det finns ett fokus på ekonomin, dvs. den dåliga ekonomin som skolan har, bland annat därför att man anser att universitetets administration är för kostsam. Expertgruppen upplevde fokuseringen på ekonomin och

avsaknande av finansiella medel som starkare vid HDK än vid övriga utbildningar. Enligt de uppgifter vi har kunnat ta del av är inte skillnaden så stor mellan de olika utbildningarna om man bortser från Lund som har en betydligt lägre studentkostnad än övriga designutbildningar. Om man jämför med t.ex. Konstfack så är den genomsnittliga tilldelningen per student lika stor, men samtidigt är det med detta underlag svårt att göra en direkt jämförelse eftersom det ingår olika typer av kostnader.

Expertgruppen vill peka på att det finns en stor risk att fokusering på de bristande resurserna kan leda till en mental låsning, som hindrar skolan från att göra nödvändiga prioriteringar som innebär att man faktiskt satsar på vissa delar och reducerar eller tar bort andra. En annan risk är också att fokuseringen på bristande resurser leder till alltför stor osäkerhet om den egna kompetensen och till slut blir en ond cirkel.

Personalmässiga förhållanden

En liten, fast anställd lärarkår svarar för kontinuitet och tillgänglighet. En stor andel externa lärare och gästföreläsare förekommer. Skolans ledning verkar för samarbete inom regionen och med andra lärosäten vad gäller olika samarbetsprojekt. Den ständigt återkommande diskussionen kring resursfrågan påverkar givetvis också personalsituationen, då man inom flera kurser inte har kunnat anlita lärare och tekniker för att kunna bedriva en utbildning av hög kvalitet, vilket också har lett till inställda kurser och kurser med fåtal lärartimmar. Det finns en uppenbar risk att de personer som finns på skolan slits ut och här har i slutändan universitetsledningen ett personalansvar.

Det finns ett visst ”vi och dom”-tänkande mellan design- och konsthantverksutbildningarna, även om PD inte höll med om detta eftersom de fanns ”i båda lägren”. Inom respektive utbildning finns det, enligt de intervjuade personerna, en kollegial stämning.

”Inom varje program fungerar personalpolitiken. ... Inget ”vi- och dom-tänkande” mellan programmen. Vi har ett kollegialt samarbete. Vi och dom finns mer mellan design och konsthantverk. Men PD har en del med konsthantverkarna att göra och känner inte vi och domstämning.” (Lärare.)

Studenterna

Studenterna är som på alla designutbildningar mycket motiverade när de börjar sina studier och – åtminstone till en början – ganska besvikna på de lågt ställda kraven. Samtidigt upplevde flertalet av intervjuade studenter att

de har fått en gedigen utbildning efter fem år. Det betyder att magisterstudenterna var överlag mer positiva jämfört med kandidatstudenterna. Bland magisterstudenterna fanns också en större lojalitet gentemot skolan och lärare.

”Vi är Sveriges bästa designskola – kreativitetsmässigt, tankar som finns i hela huset – skolan som helhet, men vi kommer inte fram.” (Student, magisterprogrammet.)

Men även studenterna tar upp de bristande resurserna som en betydande faktor för att HDK inte syns mer och för att man inte får tillräckligt många lärartimmar och handledning. Även de lågt ställda kraven återkommer som en ständig kritik gentemot lärarna.

”Vi får inte nog med utbildning.” (Student, magisterprogrammet.)

”Det är vi själva som lägger ribban.” (Studenter, magisterprogrammet.)

Det tycks också saknas ett studentinflytande på de olika programmen. Även om det förekommer enskilda samtal dagligen mellan lärare och studenter saknas det en mer samlad diskussion och ett forum för studenternas krav och syn på utbildningarna. Att kursutvärderingar borde göras är man väl medveten om även från lärarhåll, men man anser sig inte hinna med dem.

Samverkan med andra institutioner

En positiv aspekt i HDK:s verksamhet är samarbetet med andra institutioner, organisationer och företag. Alla institutioner vid HDK har olika projekt med regionens företag, organisationer och olika institutioner vid universitetet, Chalmers och Sahlgrenska. Samarbete finns även med Textilhögskolan i Borås och Konsthögskolan Valand. Även HDK har använt de s.k Inezpengarna till att utveckla ett projekt (”en hel del-projektet”) där de olika designdisciplinerna arbetar med företag i en specifik kommun. I det första projektet var det med Alingsås kommun.

Flera av landets storindustrier finns i regionen vilket underlättar samarbete mellan industrin och HDK. Dessutom finns en regional satsning på Västsverige som ett designcentrum, där även kommunala organisationer och Röhsska museet medverkar. Det har resulterat i flera internationella utställningar, t.ex. i Japan och Kina.

I självvärderingen betonas samarbete med andra skolor, t.ex. Stenebyskolan, vilket expertgruppen ställer sig frågande till. Stenebyskolan har hittills varit inriktad mot konsthantverk och kan förvisso vara en god preparandutbildning för dem som sedan söker till HDK, men valet att betona Stenebyskolan tycks mer bero på dess geografiska läge och personliga kontakter än med vad Stenebyskolan i sig erbjuder jämfört med andra preparandutbildningar.

Konklusion

Trots att den konstnärliga grunden är tydlig har HDK en otydlig och låg profil. Konsthantverksprogrammen har vissa identitetsproblem då samarbete med företag har fått ökad del av utbildningen. Konsthantverksprogrammen har inte utvecklat sitt eget område, sina egna processer och metoder. Designutbildningen i sin tur har inriktningar som är konsthantverkliga, vilket inte bidrar till att tydliggöra HDK:s profil.

Denna glidning mellan design och hantverk kan också leda till att varje program fungerar som ett revir, som en skola i skolan. HDK anser sig ha dålig ekonomi och detta präglar diskussionerna kring utbildningarna. Det saknas tydlig ledning som är engagerad på heltid i HDK:s verksamhet. De flesta lärare är timplärare och samtliga professorer är adjungerade på 45%, vilket ger liten tid för kritik och genomgångar, utvärderingar och uppföljning av studierna. Studenterna är lojala, men kritiska då de inom vissa ämnesområden upplever stagnation och att vissa lärare saknar aktuell kompetens. Inom de flesta program saknas tillräcklig teoribildning för utveckling och undervisningens struktur kritiseras. Basala färg- och formännen upplevs av designstudenterna som alltför dominerande i utbildningen, medan däremot konsthantverkarna är mer positiva. Designstudenterna efterfrågar en mer fackorienterad färg- och formlära. Samtidigt efterlyses en tydligare progression av utbildningen. Skolan uppfattas av studenterna som traditionsbunden och barriärerna mellan programmen som stora.

Framförallt rekommenderas en tydlig ledning med rektor på heltid som säkrar tvärfackligheten, forskningen och prioritering. Det skulle behövas en grundlig genomgång av de olika programmen för att också kunna tydliggöra dessa. Idag finns det enligt expertgruppen en onödig skillnad mellan t.ex. Industridesign och Produktdesign. Det skulle också behövas en mer markerad skillnad mellan Konsthantverks- och Designprogrammen. Det innebär att man strukturerar och tydliggör progressionen i programmen. I designprogrammets kandidatutbildning kan eventuellt vissa ämnen

samläsa i högre utsträckning, och därmed bli mer kostnadseffektiva och frigöra lärarkraft till handledning i verkstads- och tillämpningsstudier.

Produktdesign, som saknar egen glashytta och verkstäder för maskinell textiltillverkning, köper ”dyra” kurser utanför skolan, vilket ”orsakar ett stort hål i budgeten”. Det är ett exempel på hur HDK vidmakthåller sin mångfald och bredd. Här borde skolan dock göra en granskning av de olika programmen för att se vad som bör prioriteras och vad som kan reduceras och hur den kompetens som finns på skolan bäst kan utnyttjas. Eventuellt kan det finnas möjligheter till sammanslagningar med synergieffekter och effektivitetsvinster. För att göra konkreta rekommendationer kring detta krävs det en djupare genomgång än den som detta uppdrag har möjliggjort.

Det finns positiva ansatser om att utveckla magisterprogram inom varje yrkesinriktning och vissa klara definierade mål. Ämnen som t.ex. Färg och Form bör anpassas till programmen i högre utsträckning och utveckla en egen teoridel. Det skulle vara positivt att forma kunskapscentrum inom egna områden, t.ex. utveckla färglära, formlära etc. för andra utbildningar, t.ex. för THS i Borås, Chalmers, m.fl. Samarbetet med Chalmers och andra forskningsorienterade institutioner för vidareutveckling av den teoretiska delen bör prioriteras framför samarbete med andra skolor. Även verkstäderna skulle kunna producera egna kurser på generalist- och specialistnivå samt utveckla aktuell teknik och materiallära som ämnesområden för efterutbildningar. När det gäller lärarkollegiet bör organisationen ses över. Professorer bör ha tid för forskning och studenter (om ej bör översyn göras av de fyrtiofemprocentiga tjänsterna). Vi rekommenderar även att fortsätta en aktiv medverkan till utvecklingen av den västsvenska regionen som designcent-rum.

Eftersom HDK anser att de lider av bristande resurser handlar det om att se vilka möjligheter det finns att prioritera olika verksamheter. Samtidigt behöver HDK en tydligare profil. Det gäller inte minst utbildningarna Industridesign och Produktdesign. Även om det finns skillnader finns det samtidigt överlappningar. Det finns även överlappningar mellan Produkt-designs textila formgivning och Textilhögskolan i Borås. Vad erbjuder HDK som inte Borås erbjuder och tvärtom. HDK har en variationsrik miljö som inte Borås har på samma sätt, men Borås har istället koncentrationen av textilindustriell tillverkning och textilforskning som HDK saknar. Konkurrensen inom modedesign och textildesign är stor. Även om efterfrågan på textil- och modedesign har ökat igen är frågan om det finns utrymme för alla de textildesignutbildningar som finns idag. HDK och

Borås bör därför granska vilka samordningsmöjligheter och vilka saker som skall prioriteras på respektive ställe.

På vilket sätt finns konsthantverket med i framtiden? Många anser att just i mötespunkten mellan design och konsthantverk kan uppstå en spänning som befruktar både utbildningen och studenterna. Vissa moduler i utbildningsprogrammen skulle kunna vara öppna för alla designinriktningar, medan andra är specifika för respektive inriktning.

Graden av måluppfyllelse, förverkligande av visioner, handlar ofta mer om drivkrafter, engagemang och entusiasm än om finansiella resurser. Det finns många positiva delar hos HKD och det finns resurser i omgivningen genom Göteborgs universitet, Chalmers, etc., och internt, som inte utnyttjas på ett lämpligt sätt. Därför kan fokuseringen vid bristande resurserna leda till att man fastnar i klagomålen istället för att gå igång och göra omprioriteringar av existerande resurser. Samtidigt finns det givetvis gränser när bristen på resurser blir ohållbar. Frågan är om det är där HDK är? En granskning av den finansiella situationen, kostnadsfördelning, etc. skulle kunna leda till en diskussion om huruvida det går att göra något inom ramen för existerande resurser. Göteborgs universitets rektor och ledning har ansvar för att den konstnärliga fakulteten får nödvändiga resurser för att kunna utveckla en adekvat utbildning.

Konstfack

Konstfack är landets äldsta och största konstnärliga högskoleutbildning med program som spänner från fri konst, över konsthantverk till design, totalt nio utbildningsprogram. KF är också en prestigefylld och välkänd högskola med nationell status. Bedömningen gäller Grafisk design och Illustration (GDI), Industridesign (ID), Inredningsarkitektur och möbelformgivning (IA), Keramik- och Glasformgivning (KoG), Metallformgivning (MF) samt Textilformgivning (TF). Utbildningen är uppdelad i kandidat- och magisterprogram, de senare är beslutade men inte helt genomförda ännu. I denna samlade bedömning går vi igenom designutbildningarna som en helhet.

Självvärderingen är gjord av varje institution var för sig och vid genomläsningen av denna slås man av att den håller en mycket avvaktande ton. Till viss del kan dessa nästan ses som broschyrer med beskrivning av utbildningarna än en värdering av dessa. Kanske kan detta bero på att man upplever denna nya utredning som störande eller onödig. Det saknas en gemensam

och samlad värdering, vilket ger en splittrad bild av skolan men kan också ses som ett resultat av det senaste årens splittrade ledning.

Visioner och profil

Konstfack är i motsats till övriga designutbildningar en egen, självständig myndighet. Bristande enighet på skolan har lett till att Konstfack har haft problem med ledningsfunktionen i flera år, t.ex. har man under sex år haft fem rektorer. Detta har givetvis påverkat utvecklingen av en vision för skolan som helhet. Den sedan april 1999 tillsatte rektorn har funnits på Konstfack en lång tid, bland annat som professor och institutionsledare för Industridesign.

Den nye rektorn har påbörjat arbetet med att utveckla en gemensam vision och profil för skolan, vilket innebär en större satsning på utveckling av den konstnärliga basen för att stärka formmedvetenheten, den experimentella ansatsen för de visionära ambitionerna och det tvärdisciplinära samarbetet för skolans pedagogik. Eftersom detta arbete precis har påbörjats har det inte varit möjligt att göra en bedömning av hur skolan uppfyller dessa visioner. Vad som framkommer från självvärderingarna och intervjuerna är att den konstnärliga basen finns till viss del som gemensam profil och den vision som designinstitutionerna (GD, IA, ID) ger uttryck för är i huvudsak att ge studenterna en yrkesinriktad utbildning.

Graden av måluppfyllelse

Konstfack är en konstnärlig högskola med möjligheter till individuellt konstnärligt arbete. Konstfack präglas av det konstnärliga förhållningssättet, det ”sitter så att säga i väggarna”. GDI:s val att behålla och även satsa på illustration parallellt med grafisk design är ett uttryck för detta. Men samtidigt upplever studenterna att det konstnärliga förhållningssättet inte har utvecklats och att t.ex. färg- och formstudierna tar en stor del av tiden för fri målning och att studierna inte är anpassade till respektive utbildnings behov.

”Vi talar för mycket om konst. Man sparkar inte bakut för man har inget att jämföra med. Det är mycket frånvaro under Färg och Form. 5 veckor måla och 3 dagars perspektivlära är snett. Målar för mycket - 1/3 av tiden på Konstfack”. (Student, IA, kandidatprogrammet.)

Den innehållsmässiga delen av studierna i färg- och formlära får kritik därför att den anses vara alltför konstorienterad, för lite anpassad till res-

pektive utbildningsbehov, men framförallt är det samarbetet mellan institutionen för Färg och Form och de övriga institutionerna som får kritik. Designutbildningarna har förändrats och likaså kraven på dessa. Det ställer också krav på att institutioner som Färg och Form förändras. Expertgruppens bedömning är att institutionen för Färg och Form inte har varit tillräckligt lyhörd för de olika utbildningarnas utveckling och inte utvecklats i takt med de ändrade kraven på design.

Studenterna tar också ofta upp bristen på kritisk feedback vad gäller just den konstnärliga delen i deras arbeten. Vissa lärare, men alldeles för få, är bra på att ge denna, vilket innebär att studenterna inte känner att de utvecklar sitt eget formspråk.

”Alltför snäll kritik.” ”15 minuters presentation – 5 minuters kritik. Lärarna har ingen kompetens att göra analys”. (Student, ID, magisterprogrammet.)

”Det beror ju på vilka lärare det är. Om projektet är en funktionsanalys sker ingen form och färganalys. Lärare anser sig inte ha kompetens. ...men vi har börjat ta in lärare från Färg och Form för att diskutera formen i projekten.” (Student, ID, magisterprogrammet.)

”Det är en pragmatiskt inriktad utbildning ... Man lär sig själv. Läraren vågar inte säga att man gjort något klumpigt. Det är bara våra professorer som vågar diskutera form.” (Student, IA, magisterprogrammet.)

Konstfack får stor uppmärksamhet i media och är en självklar och välkänd institution i huvudstaden. Gemensamt för de enskilda institutionerna är målet att utifrån en konstnärlig grundsyn utveckla yrkesinriktad kompetens som står i relation till en alltmer föränderlig och dynamisk arbetsmarknad. Någon uttalad vision som kan leda utvecklingen av t.ex. magisterprogrammen kunde vi dock inte finna. Snarare pågår ett sökande efter en vision för magisterprogrammet. Studenterna känner också av detta.

”Nu skall 4 år pressas till 3 år. Man har mindre tid nu för samma projekt.” (Student, kandidatprogrammet.)

”Det positiva med Konstfack är friheten, tid till sig själv, egna projekt, man kan gå till annan institution och få hjälp, det finns mycket resurser. Det negativa är all tid till målningen, det saknas mer genomtänkt teoretisk un-

dervisning, och det saknas vision om framtiden. Eleverna har vision.”
(Student, IA, magisterprogrammet.)

Tvärfackligheten är en annan aspekt som ledningen nämner som mål för utbildningarna. Det har funnits ett par projekt som har haft tillfälliga anslag och lett till samarbete mellan GD, IA, ID och i ett senare projekt även KTH/Haninge. Ett par sådana projekt var Köksprojektet med ekologi som bas och Katarina Bangataprojektet med offentlig miljö. Studenterna upplever att det finns frihet att vända sig till andra institutioner, men det är då upp till studenten själv. För att åstadkomma tvärfackligheten som pedagogik krävs en större institutionell, visuell och administrativ samordning.

Om man ser till det allmänna målet att utveckla studenter med yrkesinriktad kompetens uppfyller man i stort sett detta mål, men det varierar mellan institutionerna. Flera studenter menade att möjligheten att arbeta med egna projekt gav den praktiska erfarenheten som gjorde att man kände sig förberedda att fortsätta arbeta som designer.

”Om jag bara varit här hade jag varit osäker. Jag har praktik som gör att jag känner mig trygg ... Praktik i utbildningen vore bra. Det fanns tidigare obligatorisk, men nu svår att få.” (Student, IA, magisterprogrammet.)

Studenter på magisterprogrammet känner sig i allmänhet förberedda för yrkeslivet. Det gäller speciellt de mer industriellt inriktade utbildningarna GDI, IA, ID och TF. Studenter på de konsthantverkliga utbildningarna verkar dock medvetna om den industriella situationen för deras område och att det därför är svårt att få arbete efter utbildningen. Då den konstindustriella sektorn har minskat under många år är studenterna hänvisade till att bli egenföretagare, samtidigt som detta är en mycket hård marknad. Dagens konsumtionssamhälle gynnar inte den konsthantverkliga sektorn. Institutionerna har sökt samarbete med mindre företag och satsar på att ge mer ”industriell design” kunskap även hos formgivningsstudenterna, dvs. kunskap om designprocessen, produktion, etc. i mindre tillverkningsindustri. Detta riskerar dock att göra gränsen och identiteten mellan formgivning och design ännu mer oklar, vilket ställer större krav på att utveckla och arbeta med visionen och profilen för de konsthantverkliga formgivningsyrkena.

De designstudenter som har varit ute och arbetat ett tag anser att deras utbildning står sig i den internationella konkurrensen. Samtidigt är det lättare att uppfylla detta mål i ett samhälle med ökande efterfrågan på desig-

ner. Därför får man ändå anse att det är viktigt att utveckla en tydligare vision som också har relevans oavsett konjunkturläge. Konstfack bör vara – och kan vara – drivande i sina utbildningar och stå på frontlinjen vad gäller designutveckling i landet.

Internationalisering

Utländska gästlärare och föreläsare är inte svåra att knyta till utbildningen. Konstfack har ett välutvecklat nätverk med etablerade kontakter för studentutbyten. Dock verkar inte lärarutbyte ske i någon större utsträckning. Tidsbrist och för små ekonomiska resurser anges som orsak. Precis som på HDK verkar det saknas rutiner och stöd att söka anslag för internationellt lärarutbyte. Det är inte tydligt på vilket sätt Konstfack deltar i det internationella samarbetet mellan olika högskolor.

Vi har under våra intervjuer inte talat med några utländska studenter, men fick en indikation på att dessa lämnas åt sig själva; ”lärarna tar inte hand om, bryr sig inte om de utländska studenterna”. Med tanke på storlek och attraktivt läge i Stockholm kan Konstfack även ha en viktig internationellt roll. Därför är de utländska studenterna en viktig resurs och skolan bör själv göra en utvärdering av hur dessa studenter upplever sina studier och integrationen på skolan. Majoriteten av de svenska studenterna är intresserade av studier utomlands, vilket betonar vikten på gott samarbete med utländska universitet och att dessa kan skicka studenter till Konstfack. I dagsläget finns goda kontakter utanför Europa, i synnerhet med Asien.

Resurser

Konstfacks verkstäder och lokaler är väl utrustade, men slitna. Studenterna har fri tillgång till verkstäder och maskiner, förutom sådana som av säkerhetsskäl inte kan användas utan lärarhandledning. Samtidigt finns det stora och ständiga upprustningsbehov. Som alla designutbildningar har man en hög kostnad per studieplats, men samtidigt har kostnaderna för ny utrustning ökat i ännu högre utsträckning. När man väl lyckats få medel att investera i t.ex. datorer är underhållet och uppdatering av datorer mycket kostsam. Genom att man har mycket omfattande konstantverkliga utbildningar får också traditionella verkstäder en stor plats i budgeten.

Med hänsyn till att Konstfack omfattar flera olika designdiscipliner har dessa olika behov av utrustning. Det gör också att kraven på resurstilldelningen för datorer blir olika stora. De krav som ställs på respektive utbildning kommer att ställa stora krav på Konstfacks ledning att skaffa resurser och göra en lämplig fördelning.

Personalmässiga förhållanden

De flesta lärare är – liksom på övriga designutbildningar – anställda eller anlitate på halvtid för att ha möjlighet att vara yrkesverksamma på den andra halvtiden. Detta är dock inte alltid givet att man lyckas vara verksam som egenföretagare då projekt ibland kräver heltidsengagemang. Något blir lidande: antingen undervisningen eller konsultverksamheten. De som då satsar på undervisningen riskerar att drabbas ekonomiskt då lönerna är låga. De som satsar på konsultverksamheten får utstå kritik eftersom tiden på skolan blir för knapp och personen bidrar inte till utvecklingen internt. Även om Konstfack ligger i Stockholm med all den aktivitet och företagsamhet som pågår där verkar det ändå vara så att detta är ett stort problem. Inte minst därför att man inte kan konkurrera med löner och konsultarvoden. De som engagerar sig både internt och externt riskerar att bli utbrända.

Lärarna å sin sida ger ledningen skulden för snedvriden budget, dåliga löner, dåligt samarbete i lärarkollegiet, för lite tid i kurserna, för koncentrerade kurser, oacceptabel standard på de tekniska resurserna. Vissa nya, entusiastiska lärare klarar såväl den egna designbyrån med flera anställda och ålagd tid på kurser och jämförelsen med äldre kollegor kan tyckas orättvis. Inom varje institution tycks dock råda god stämning, men det verkar också finnas ett utpräglat revirtänkande mellan institutionerna, vilket är ett uttryck för uppfattningen om snedfördelning av resurser. Positivt är dock ett begynnande samarbete mellan designinstitutionerna GDI, IA och ID.

På frågan om man har en arena för att diskutera administrativa strukturer och strategier för personalpolitik var svaret från ledningsgruppen att man följer lagen vad gäller personalpolitik och andra frågor löser man i korridoren, vilket tydligen sågs som bra. Med tanke på de möjligheter som finns för lärarna att arbeta externt och att det interna arbetet ställer stora krav bör det finnas en aktiv personalpolitik som inte bara handlar om att följa lagtexten, utan också en policy för hur dessa aktiviteter kan kombineras för att stärka lärarna och utbildningen.

Studenterna

Det finns ett stort söktryck på alla designutbildningar, framförallt på GDI. Konsthantverksutbildningarna har lägre söktryck. Studenterna gav skarp kritik mot utbildningarnas kvalitet. Samtidigt gav man också uttryck för att vara mycket nöjda med att vara på Konstfack. Det positiva var framförallt de möjligheter som t.ex. tillgång till verkstäder gav dem, den miljö och kultur som finns på skolan och det nätverk som de blir del av. De är dock i stor utsträckning mycket kritiska till själva utbildningen, då de saknar

kritisk feedback, teoretisk kunskap och plan för progressionen i utbildningen.

”Vi lägger många år på förutbildningar och har högre krav på studierna.”
(Student, kandidatprogrammet.)

Kritiken från studenterna är stundom hård och riktar sig till lärare ”som inte har tid, som saknar kompetens, har varit på skolan för länge och saknar kontakt med den nya verkligheten, kör på rutin, klarar inte att ge feedback, struntar i kursvärderingar, saknar kunskaper i ny teknik, saknar engagemang, har för låg ribba, etc”. Överlag får dock professorerna goda omdömen därför att deras feedback känns relevant och värdefull.

Konstfacks position och de höga kraven för antagning, konkurrensen om att komma in, gör att studenternas förväntningar på skolan blir oerhört höga. Alla studenter gav uttryck för besvikelse när man väl börjat på skolan. Den mildrades något av att de så småningom insåg att det hängde väldigt mycket på dem själva hur de satte ribban och att skolan gav ”fantastiska möjligheter”. Samtidigt såg man det som ett stort slöseri att det som ändå finns i form av både personella och materiella resurser inte tillvaratas på ett bättre och mer givande sätt. Kritiken mildrades av att professorerna ansågs ge värdefull kritik, men att den var alltför begränsad och inte tillräcklig. Expertgruppens intryck var dock att flera studenter från designutbildningarna var positiva till stora delar av utbildningen. Däremot hade de svårt att svara på frågan om de kunde se en plan för sin progression i utbildningen.

Genomströmningen är liksom för övriga designutbildningar god. De studenter som inte tar ut sin examen saknar oftast bara någon poäng. Eftersom de redan har ett arbete är de inte motiverade till detta. Konstfack har inte gjort någon uppföljning av studenter som lämnat utbildningen, men lärarna menar att deras kontakter med utexaminerade studenter pekar på att majoriteten får arbete i sitt yrke, många redan innan de är klara med sin examen.

Samverkan med andra institutioner

De flesta av utbildningarna har ett visst samarbete med olika museer och mässor för utställningsverksamheter. Ledningen för Konstfack menade att man inte alltid var beroende av att bygga upp egen forskning då man hade tillgång till den forskning som bedrivs på en rad andra universitet och högskolor. Expertgruppen menar dock att detta inte verkar utnyttjas i någon större utsträckning. Institutionerna bjuder in gästlärare från andra

högskolor, men expertgruppen kunde inte finna något djupare eller regelbundet samarbete som var mer utvecklings- eller forskningsbaserat. Däremot förekom tämligen regelbundet samarbete med KTH i grundutbildningen. Exempelvis har IA regelbundet samverkan med arkitektur och ID ett regelbundet samarbete med Institutionen för Maskinkonstruktion och Produktutveckling vid KTH där även Marknadsakademien vid Företags-ekonomiska institutionen, Stockholms universitet, medverkar i det s.k TED-projektet (Teknik, Ekonomi, Design). KoG har startat ett visst samarbete med KTH vad gäller forskning i keramiska material. Internt har ett samarbete mellan GDI, IA och ID påbörjats.

Samarbete med näringslivet förekommer på flera av institutionerna och även företag vänder sig till dessa för samarbetsprojekt. En annorlunda inställning till samarbete med näringslivet fanns hos GDI som upplevde att de får för många erbjudanden och de var speciellt avvaktande till kommersiella uppdrag då man anser det är ger en press på studenterna som är mindre gynnsam för inläring.

Konstfack har en bredd i sin utbildning som ger stora möjligheter för samarbete med en mängd andra institutioner, centrala organisationer och företag. Förutom ovannämnda samarbete saknas dock samverkan i hög utsträckning med andra universitets institutioner även om enskilda personer bjuds in som föreläsare. Även samarbetet med nordiska institutioner skulle kunna förstärkas.

Konklusion

Konstfack får med sin centrala position, sin liberala hållning, de fria studierna och mångfalden av utbildningar utstå mycket kritik. En del av den kritiken är befogad. Studenterna som i hård konkurrens har kämpat för att komma in startar sin utbildning med mycket höga förväntningar. I vissa fall infrias förhoppningarna, men för många består den hårda kritiken. Allmänt upplevs att det är ”svårt att komma in men mycket lätt att gå igenom utbildningen”. Inte alla men flera studenter upplever att nivån är för låg och tempot är långsamt. När vi diskuterade detta med lärarna var de många gånger förvånade då de menade att studenterna inte alltid hann med att göra det de skulle. Därför är det viktigt att diskutera vad som menas med långsamt tempo. Det handlar inte om antalet projekt utan snarare om hur man i varje projekt ställer krav på att reflektera kring uppgiften. Här krävs att lärarna ställer krav på reflektion eftersom det i dagens samhälle, där vi ständigt lever i real tid, till stora delar håller på att tappa förmågan och möjligheterna till kritisk reflektion, vilket riskerar att leda till utarmning av

kunskap. Åtminstone under utbildningen bör det finnas tid för meningsfull reflektion.

Den största kritiken riktar sig mot Färg och Form; undervisningen där tar för mycket tid, är för mycket fri konst och för lite anpassad till respektive institutions yrkesrelaterade behov. Studenterna upplever att Färg och Forminstitutionen är en ”helig ko” som man inte kan ändra på. Expertgruppen fick intrycket av att samarbetet mellan institutionen för Färg och Form och de övriga institutionerna inte har varit så nära som skulle behövas för att åstadkomma en integrerad utbildning. Det behövs en utveckling av olika moduler för de olika designriktningar.

Värderingar och kritik av detta slag är legio på alla konstnärliga utbildningar och motsatsen skulle med all sannolikhet betyda stagnation. Kritiken varierar också mellan årsgrupper, delvis beroende på den frustration studenter/lärare upplever vid vissa givna tillfällen. Högre upp i utbildningen kommer en förståelse hos studenterna för den tid som krävs för konstnärlig mognad och utveckling av förmågan till individuell gestaltning. De studenter som lämnar utbildningen efter fullgjorda poäng är ofta mycket nöjda. De säger sig vara beredda att ta på sig och klara uppgifter i enlighet med sin valda yrkesroll. Dock kvarstår mycket av kritiken och det handlar om bristande struktur, för låg nivå och dåliga teoretiska kunskaper – dvs. det finns en stor potential för förbättringar. Många efterlyser också ett gemensamt språk och uttalade visioner från skolan.

Såsom självvärderingen återspeglar saknas det en övergripande gemensam sammanhållning. Varje institution driver sin egen linje. Men ändå verkar det finnas förutsättningar för utvecklingen av ett tvärdisciplinärt samarbete, i synnerhet mellan GDI, IA och ID. Ett par gemensamma projekt har genomförts. Även om dessa har varit tröga och allt inte har fungerat lika smidigt, har de varit tillräckligt bra för att det finns en vilja att samarbetet skall fortsätta.

Designutbildningarnas profil är snarare en position som hänger mer samman med Konstfacks centrala läge som konsthantverksutbildning i huvudstaden och skolans långa historia än med en medveten strategi. Denna position har lett till att en rad kända konsthantverkare, designer och konstnärer har utbildats här, vilket bidrar till profilen. Samtidigt är Konstfack dynamiskt och studenterna påpekar den kreativa och mångsidiga designmiljön som också är ett resultat av position och historia. Detta är ett värde som är viktigt att tillvarata, även om det samtidigt kan vara ett hinder för förändring. De förändringar som tidigare ledare har försökt genomföra har ofta misslyckats, men kan inte vara ett hinder för att försöka. Ett

djupare samarbete med andra högskolor och institutioner, t.ex. inom olika forsknings- och utvecklingsprojekt, skulle kunna stärka möjligheterna till förändring och utveckling.

Konstfack behöver en klar och tydlig struktur, t.ex. ett tydliggörande av de två utbildningsnivåerna. Programmets mål är i många fall osynliga och det skulle behövas en tydligare vision om den progression som studenterna förväntas göra. Skillnaderna mellan design- och konsthantverksutbildningar är oklara. Specialistinriktningar på magisternivå bör formuleras.

En översyn av lärarresurserna är nödvändig. Det blir ytterligare ett krav på den nya ledningen att skaffa resurser för kompetensutveckling av lärare. Professorer skall forska och undervisa. Vissa utvecklingsprojekt kommer studenterna till del, t.ex. i form av metodböcker, och det forskas i designhistoria, både industridesign och grafisk design, vilket måste ses som positivt och som en resurs för hela designutbildningen. Men både designmetodutvecklingen och historieforskningen behöver stärkas, vilket kräver ökade resurser.

Många ämnen, speciellt inom institutionen för Färg och Form bedöms vara för traditionsbundna och inte betydelsefulla i en aktuell designutbildning. Färg och formämnen bör därför integreras på ett mer adekvat sätt i designutbildningen. Lärare bör få del av kompetensutveckling och förbättra sina pedagogiska kunskaper. Kursvärderingar och kritik skall vara obligatoriska. Vidare bör regelbundna kontakter mellan olika utbildningar utökas.

En ökad valbarhet mellan olika designinriktningar är önskvärd. Nu verkar det vara upp till de studenter som är företagssamma att välja kurser och moment utanför ”sin” institution. Här skulle Konstfack fundera på tillsättningen av en studievägledare som tillsammans med institutionerna ser över vilka möjligheter det finns att göra det enklare för studenterna till tvärfacklighet.

Sträva efter att etablera forskningsverksamhet på vetenskaplig grund. Fördelen är att det stärker utvecklingen av en teoretisk referensram som grund för kritisk reflektion och feedback och det finns möjlighet att få in yngre personer i skolan som kan medverka till att driva kompetensutvecklingen. För att möjliggöra detta bör man söka samarbeta med institutioner vid andra universitet som har en forskartradition. I samarbete med denna/dessa skulle man kunna utveckla former för den egna vetenskapliga metoden och dokumentationen.

Jämförelse mellan utbildningarna

Gemensamt för alla fem designhögskolorna och utbildningarna är studenternas kritik mot för lite och ”för snäll” kritik av designlösningar. Det verkar som om många lärare är fast i en pedagogik som grundar sig på modernismens ”form följer funktionen”. Sedan modernismen inte längre är en ledande grund för design har det uppstått ett tomrum vad gäller formspråk. Utvecklingen generellt sett går mot en mer mångfacetterad design, med nya tekniska verktyg, t.ex. informationsteknologin, nya material, och därmed både möjligheter och komplexa krav för de olika designdisciplinerna. Det verkar som om lärarna är vilsna i denna utveckling och därmed saknar kriterier för att ge konstruktiv kritik och återkoppling. Behovet av kritik är stort för att studenterna skall kunna skapa sitt eget förhållningssätt och utveckla sitt formspråk.

En jämförelse rakt av mellan de fem designhögskolorna är inte meningsfull då det finns alltför stor skillnader i förutsättningarna. Det finns framförallt två kategorier som utgångspunkt för en jämförelse, nämligen breda (HDK och Konstfack) och nischade, specialiserade utbildningar (DHU, DL och THS).

De breda designhögskolorna

Konstfack och HDK har det gemensamt att de har allt från design- och konsthantverksutbildningar till rena konstutbildningar och att de bygger på klassisk, akademisk konstutbildning och bauhauspedagogik. Både HDK och Konstfack är över 150 år och åtnjuter hög status. De har goda lokaler, bibliotek och välutrustade verkstäder med hög tillgänglighet för studenterna. Kombinationen av allt detta, det geografiska läget med närheten till storstadsaktiviteter och kulturella utbud, gör att atmosfären i skolorna är dynamisk – ”kreativiteten sitter i väggarna”. Detta är ett stort värde som tar lång tid att bygga upp, men som lätt kan raseras om det inte underhålls med adekvata resurser och god ledning.

Studieplatserna på dessa designutbildningar är starkt efterfrågade och varje enskild utbildning kan välja studenter efter uppställda kriterier. Studenterna, som ofta har flera år med förutbildningar på olika konstskolor, är motiverade och begåvade. Ändå – trots att designområdet i sig handlar om ifrågasätta och tänka nytt – är de breda utbildningarna och institutionerna i hög grad traditionella och konservativa. Det tycks också finnas ett revirtänkande hos de egna programmen gentemot andra utbildningar. Detta hämmar samarbete och utveckling. Expertgruppens intryck är att

man inte utnyttjar studenter som de resurser de skulle kunna vara för att utveckla skolan och dess utbildning.

Lärarkåren verkar överlag förändringsobenägen och saknar ofta pedagogiska kunskaper. Både Konstfack och HDK är i behov av en kraftfull ledning och styrelse. Med tanke på att det inte finns planer på ökad tilldelning av resurser är en koncentration av kandidatnivån till förmån för högre specialisering och konceptualisering på magisternivån antagligen nödvändig för att utnyttja befintliga resurser. Detta skulle underlättas genom ökat samarbete med andra institutioner och utbildningar. Studenterna skulle därmed också få en ökad valbarhet nationellt.

Utbildningarna på Konstfack och HDK är både experimentellt och konceptuellt inriktade och bör stärka detta, men undervisningen i färg och form skulle kunna utvecklas och anpassas till de olika designutbildningarnas behov och krav. Det skulle kunna bidra till att utveckla formspråk för kritisk feedback till studenterna. Konstfack bör beredas samma möjligheter till forskning och doktorandtjänster som övriga utbildningar. Det skulle också stärka deras möjlighet att bidra till en dynamisk utveckling av designområdet, både nationellt och internationellt.

De specialiserade designhögskolorna

DHU, THS och designlinjen i Lund (DL) är specialiserade utbildningar. Gemensamt för dessa är tillhörigheten eller den nära kopplingen till teknisk och naturvetenskaplig fakultet. DHU skiljer sig från THS och DL genom att vara bred inom ramen för en industridesignutbildning. DHU är den av landets designhögskolor som är mest välutvecklad vad gäller studieupplägg, metodik och pedagogik. Specialiseringarna på magisternivån, den tydliga inriktningen inom designområdet och åtskillnaden mellan de olika nivåerna ger DHU en klar profil.

DL verkar inom ungefär samma designområde som DHU men har inte utvecklat magisternivån på samma sätt. En stor skillnad mellan utbildningarna är hur Umeå universitet och Lunds Tekniska Högskola har organiserat ledningen av respektive utbildning och tilldelningen av resurser. Både DHU och DL, är relativt nystartade utbildningar. DHU har hela tiden haft en person, med bakgrund som industridesigner, som på heltid har varit engagerad i att bygga upp utbildningen med en tydlig vision om vad industridesign är och vilka krav som industrin ställer på en industridesigner.

Både DHU och THS visar konsensus hos ledning, bland lärare och studenter vad gäller utbildningens inriktning och mål. THS är inriktad

mot konfektion och industriell tillverking. Det finns av tradition inom designhögskolorna en avvaktande inställning till aktuellt mode, fashion design, vilket gör att intresserade studenter söker till annan utbildning i landet, t.ex. Beckman, eller utomlands.

DL har fördel av sitt geografiska läge, närheten till universitet med aktivt studentliv och kulturutbud. Regionen har intresse för DL och söktrycket är liksom på övriga designutbildningar stort. Men avsaknad av ledning och stöd från LTH:s centrala ledning gör DL svagt. Lokaler och verkstäder är dessutom inte tillgängliga på samma sätt som på övriga utbildningar, vilket leder till att studenterna inte har samma möjligheter. Detta är en viktig fråga för att DL skall kunna fungera i konkurrens med andra designutbildningar. Det gäller inte minst inför examensarbetena som skall genomföras nästa år.

Designutbildningarnas olika förutsättningar

I jämförelsen mellan utbildningarna konstateras skillnader i förutsättningarna, inte minst med tanke på deras geografiska läge. Konstfack, HDK och DL har fördelar med närhet till storstadsaktiviteter, kulturella utbud, andra utbildningar och inte minst ett varierat och brett näringsliv. Det ger möjligheter till samarbete, men det utnyttjas inte alltid. HDK har kommit längst i samverkan med andra institutioner och med näringsliv, men även THS och DHU har på ett positivt sätt utnyttjat de resurser som står till buds i respektive region. Dessa utbildningar har också ett starkt stöd i sina regioner. Både HDK och DHU, som tillhör universitet, har ambitionen att utveckla en forskarutbildning för designområdet och har också påbörjat denna utveckling. (Chalmers har t.ex. börjat se möjligheter i design som kunskaps- och kompetensområde.)

Förutom geografiskt läge, som ofta anges av studenterna som orsak till varför de söker till de olika utbildningarna, söker studenterna till Konstfack och HDK för deras breda designutbud, höga status och för att ”kulturen sitter i väggarna”, vilket är en stor inspirationskälla. Studenter söker t. ex till DHU och THS för deras starka profilering och de goda resurserna med stor fri tillgång till verkstäder och lokaler, vilket ger studenterna möjlighet till koncentration, samhörighet och identifikation med respektive designyrke. DHU har genom sitt läge en nackdel med kontinuitet av lärare och handledare och kostsamma resor för gästlärare. Spontaniteten i utbildningen blir lidande. Det krävs därför lång framförhållning för att få föreläsare och opponenter till Umeå.

I nästa avsnitt diskuterar vi förutsättningarna för utbildningarna ut ett samhälleligt och näringslivsperspektiv. Syftet med avsnittet är att reflektera över designområdets situation och inspirera till fortsatt utveckling.

Designutveckling ur ett samhälls- och näringslivsperspektiv

Under i stort sett hela 1900-talet, men kanske speciellt sedan 1950-talet, då designer blev en specifik yrkeskategori, har det funnits en strävan från designföreträdare och designer att bli en integrerad och självklar funktion i företags verksamhet. Även om 1980-talet var en epok med ökad konsumtion är det först under 1990-talet som företag på allvar har börjat intressera sig för design och då speciellt för industridesign, grafisk design och webdesign.

I industrialismens barndom var teknikförsprång tillräckligt som konkurrensmedel men efter hand som allt fler industrigenar mognar, teknikinnehållet blir allt mer lika och innovationer sprider sig allt snabbare, har design blivit allt viktigare för att utveckla, förbättra och stärka produkters konkurrensförmåga. Detta gäller i ännu hög grad i dagens utvecklings-tempo, vilket leder till kraftig efterfrågan på designprocessens metoder. Visuellt kommunikation, grafisk design har under hela 1900-talet blivit viktigare, dels för att skapa särskiljande visuella identitetssystem, dels för att skapa bättre grafiska användargränssnitt för datorer.

Företagens intresse för och behov av att skapa starka varumärken har stärkt intresset för all visuell kommunikation. Inte minst betyder detta intresse och den samtida utvecklingen av Internet att grafisk design och webdesign står i fokus. Det ställer därför nya krav på utveckling av den grafiska designdisciplinen. Eftersom datorn som medium även tillåter rörliga bilder blir integrationen mellan illustration och animation viktigare. Men intresset från företagen täcker i stort sett alla designdiscipliner.

Designens betydelse för utveckling av näringslivet

Sedan industrialiseringen av samhället tog fart i början av 1900-talet har det funnits en ambition från designorganisationer att verka för en integration av design som en konstnärligt baserad metod och synsätt i den industriella processen. Detta var t.ex. ambitionen hos Deutsche Werkbund, som grundades 1907 och bestod av arkitekter, konstnärer, konstnärer och industrialister (design som yrkesbeteckning saknades vid den

tiden). DW verkade för denna integration och blev en förebild för förändringen av Svenska Slöjdföreningen. Den senare startade också en slags förmedling av konstnärer till industrin och det var främst konstindustrin som använde sig av detta. På så sätt kom personer som Edward Hald och Simon Gate till Orrefors och medverkade till att skapa svensk designhistoria. Men det har varit en trög process att få industrin att anamma design som en viktig del av produktutvecklingen. Ulf Hård af Segerstad (1986) konstaterade vid SID:s (Föreningen Svenska Industridesigner) 30-årsjubileum att man trots 30 års tröget arbete på att öka industrins kunskap om vad design är och kan tillföra, har det inte förändrat designernas position i företagen. Frågan är därför hur det senaste decenniets intresse för design har förändrat designfunktionens position i företagen.

I den alltmer globaliserade världen är marknadspotentialen enorm för välutvecklade produkter, särskilt om de marknadsförs av resursstarka företag. Samtidigt gäller att för alla företag stiger avsettningsmöjligheterna i takt med att Internet utvecklas. När konkurrensen ökar måste produkt-erbjudandet vara optimalt med hänsyn till både design och pris. Många branscher arbetar med mycket korta tidshorisonter och är därför extra konkurrensutsatta. Inom andra verksamhetsområden är produktkraven de motsatta, där gäller hållbarhet, resurssnålhet och kretsloppstänkande som viktiga kriterier. För många stora företag har det idag blivit en självklarhet att anlita professionella industridesigner för att därmed säkra produkternas konkurrensförmåga. Flera storföretag har även börjat att bygga upp egna designavdelningar samtidigt som man fortsätter anlita externa designkonsulter. En annan trend är att tekniska konsultföretag anställer industridesigner.

Många små och medelstora företag ansåg länge att design var något som stora företag ”hade råd” med. Här har det dock skett en märkbar förändring under 1990-talet. Små och medelstora företag har i högre utsträckning börjat anlita externa designer för produktutveckling (Svensk Industriedesign, 1999), men samtidigt sker det från en låg nivå.

Har omvandlingen från ett industriellt till ett postindustriellt samhälle medfört någon förändring? Vad betyder informations-samhället för design?

Från industriellt till postindustriellt samhälle: informations-samhället

Det är framförallt under 1990-talet som det har skett en märkbar förändring av designens betydelse som konkurrensmedel. Det har också lett till en

ökande efterfrågan av industridesigner och grafiska designers. Även politiker och regeringar runt om i världen har insett designens betydelse och har på olika sätt utformat stödande åtgärder för att ytterligare stärka motivationen hos företagen att anlita designers. I England har Tony Blairs regering startat det s.k. Millenniumprojektet, för att stärka den brittiska industrins konkurrenskraft genom just en ökad designinsats (Mannervik, 1997). I Sverige stödjer regeringen speciellt små och medelstora företag genom t.ex. Stiftelsen Svensk Industridesign, som erbjuder bidrag för anlita designers. Samtidigt håller västvärldens industriländer på att övergå till ett tjänste- och informationssamhälle. Vad betyder denna utveckling? Design handlar traditionellt om design av fysiska och virtuella produkter, betyder detta en minskad efterfrågan av industridesign?

Knappast. Visserligen minskar produktionen av de traditionella industriprodukterna, konsthantverksprodukter och textilprodukter. Det behöver dock inte innebära att designuppgifterna av dessa produkter minskar. Medan en stor del av produktionen, inom t.ex. medicinteknik och textil, förläggs till länder i Asien och Sydostasien, sker produktutvecklingsarbetet fortfarande i Sverige. På senare tid har också flera textilföretag och modedesigners rönt stora framgångar både nationellt och internationellt. Hennes & Mauritz är en av världens ledande detaljister inom konfektion. Peak Performance och Kriss lyckades med egen produktion väl på marknaden. Filippa K och Anna Holtblad är två exempel på hur framgångsrika modedesigners lyckas etablera sig utifrån sin egen design. Även om konkurrensen inom modedesign är sådan att det är få som kommer att uppnå dylika framgångar, är dessa exempel givetvis inspirerande för dagens studenter.

Inom olika tjänstesektorer görs rationaliseringar genom att fysiska produkter ersätter den personliga tjänsteutövningen, dvs. den utrustningsbaserade tjänstesektorn ökar. Utvecklingen av informationsteknologin betyder att nya produkter uppstår där gränssnittsdesignen, dvs. mötespunkten mellan produkten och människan, blir en väsentlig del i utvecklingen. Svenska företag och enskilda personer har nått stora framgångar inom IT-sektorn, både med nya produkter och nya program. I båda fallen är tre- och tvådimensionell design en viktig del av framgången och bidrar till en god arbetsmarknad för designers. Därför har också flera utbildningar, t. ex. Designhögskolan i Umeå och Malmö högskola, startat s.k. ”interaction design”-utbildningar.

Design som konkurrensmedel för ökad lönsamhet

Forskning kring industridesign som konkurrensfaktor visar att det inte bara handlar om att anlita designer utan snarare om hur, dvs. hur man involverar designer i processen, vilket stöd designern får i företaget (se t.ex. Finiw, 1992; Blaich, 1993; Dumas, 1994; Jevnaker, 1993; Svengren, 1995 och Bruce & Jevnaker, 1998), och hur produktdesign integreras med andra designelement i företaget, vilket i sin tur handlar om företagets designkultur (Rassam, 1995; Svengren, 1995). Media, som gärna beskriver skillnaden mellan Ericssons och Nokias mobiltelefoner, fokuserar dock oftast på själva designresultatet utan att diskutera de bakomliggande faktorerna i designprocessen.

I Storbritannien har många olika designorganisationer, speciellt Design Council, gått i bräschen för att förmå brittisk industri att anlita professionella designer. Design Council, som utarbetat flera olika program för att stödja designens integration i industrin, ställde dock i 1998 årsredovisning den retoriska frågan

”Om 92 procent av alla små och medelstora företag anser att design är nödvändig för att vara konkurrenskraftig, varför anser då 50 procent att design är ett slöseri med pengar?”

Investeringar i design är lönsamma enligt den forskning som gjorts i Storbritannien, USA och Sverige (Potter et al, 1991, Goodrich, 1994, Kahl & Thorselius, 1997). Studien i Storbritannien, som fokuserade på små och medelstora företag, visade att 86 procent av de projekt som lanserats (290 projekt) var lönsamma och att den genomsnittliga återbetalningstiden var ca 15 månader för industriprodukter och 11 månader för grafiska produkter. Den genomsnittliga totalkostnaden för projekten var £64 000 och designkostnaden var ca 8 % av denna. En jämförelse med företagets tidigare produkter, där designinsatsen varit minimal, visade att de nya produkterna hade ökat försäljningen med ca 40 %. Även andra vinster såsom nya marknader, ökad export, minskade lager- och produktionskostnader kunde noteras. Liknande resultat visade också Kahl & Thorselius (1997) undersökning som genomfördes på de företag som fått designstöd genom Stiftelsen Svensk Industridesign. Fördelen med att studera dessa företag är att de har fått stöd därför att de tidigare inte har arbetat med professionella designer och på så sätt kan en jämförelse göras. Den svenska undersökningen visade också att mycket små företag som fick stöd för produktutvecklingen ofta saknade medel att gå vidare och lansera produkterna på

ett kraftfullt sätt, vilket också är en nödvändig del i dagens hårda konkurrens. De flesta studier avser design av industriella produkter och grafiska designprogram. Vi saknar uppgifter på utvecklingen av det småskaliga, egna konsthantverket för att göra en framtidsbedömning av denna materialbaserade designutveckling.

Det nya konsumtionssamhället

Design är en köpstimulerande faktor. Design = ekonomi, som Olle Eksell skrev i sin bok med samma namn redan 1965, en bok som trycktes om 1999. Den ökande konsumtionen leder till ökad produktion, vilket får positiva effekter på näringsliv och samhälle. Men det skapar givetvis också problem på olika sätt, inte minst för miljön, som är en av de stora frågorna i samhället. Ökad konsumtion betyder ökade krav på att ta hand om de produkter som skall bort ur systemet. Kretsloppstänkandet och produktens totala livscykel har blivit en viktig del i produktutvecklingsarbetet och därmed även för designern. Sedan 1970-talets stora debatter och engagemang i designkåren har det funnits ett etiskt intresse bland nordiska designern, vilket kanske främst kommit till uttryck i den svenska designfilosofin om användarvänlighet. Detta gäller numera kanske i högre utsträckning producentvaror. För konsumentvaror visar konsumtionsmönster att man numera inte favoriserar funktion och användarvänlighet i lika hög utsträckning, ibland inte alls. Det finns idag ett mycket större intresse för de estetiska dimensionerna och för de emotionella upplevelserna av produkter. Detta medför att t.ex. industridesignern har en stor möjlighet att lyfta fram sin kärnkompetens i de estetiska elementen i designprocessen.

Själva konsumtionen har förändrats i takt med att vårt samhälle har förändrats. Det som oftast betecknas som informationssamhället handlar till stor del om att symboler är mer styrande än materia. Derrick de Kerckhove, forskare och chef för Marshall McLuhan Institute i Toronto, drar paralleller till utvecklingen av pengar och informationssamhället:

”När pengar rör sig i ljusets hastighet, skiftar värderingar från rum och materia till tid och design samtidigt som ekonomier ändrar sin tyngdpunkt från produktion till information och från produkter till tjänster”. (Intervjuad av Ilstedt, 1994, sid. 31.)

Hösten 1998 lanserade Toshiba en ny serie datorer under namnet Le-Tosh. I serien ingår produkter med namn som Jackie K, Working snob och Tank. Teknologiskt sett är produkterna inga nyheter, de bygger på redan lanserade

modeller. Det nya är designen och ett uppbyggt koncept kring varje produkt. Apple lanserade en ny serie datorer, iMac, som i huvudsak var en designnyhet, inte en teknologisk nyhet, även om de tekniska funktionerna stärkts. Detta stärker argumentet för att produktens design får ökad betydelse för kommersiell framgång.

Konsumtionen är idag mer symboliskt baserad än funktionell. Vi köper mer sällan produkter därför att vi verkligen behöver dem, utan därför att de står för något som har med vår livsstil att göra. Marknadsföringsforskare, t.ex. Steven Brown (1994) och Wikström (1998) menar att i det postmoderna konsumtionssamhället handlar konsumenten på ett till synes mer oöverlagt, och på ett för företagen, mer oförutsägbart sätt. Ofta är konsumtionen av de immateriella värdena kring produkten viktigare än produktens fysiska egenskaper. Estetiken blir en viktig komponent i denna upplevelse-baserade konsumtion. För företagets olika processer betyder det att integrationen mellan design och marknadsföringsfunktionerna blir minst lika viktiga som integrationen mellan design och tekniska funktioner.

Konsumtionssamhällets krav på design-utbildningarna

Lever utbildningen upp till de krav som det nya konsumtionssamhället ställer? Både ja och nej. Det nya konsumtionssamhället är komplext med krav på produkter med högt symboliskt värde, med miljövänlighet, användarvänlighet, låga produktionskostnader, effektiva och snabba produktutvecklingsprocesser och distributionsmöjligheter, etc. Helst alla krav tillgodosedda samtidigt. Utbildningarna är väl medvetna om dessa krav. Vad många utbildningar saknar är en mer reflekterande diskurs relativt de objekt som de håller på med. Det är inte bara i de svenska utbildningarna som en teoretisk referensram för detta saknas, men det hindrar inte att det faktiskt saknas. Det stora antal projekt som studenterna gör är ofta i samarbete med företag och organisationer. Det har många positiva effekter, eftersom det tränar studenterna i att hantera ”verkliga” projekt, det är yrkesförberedande. Samtidigt skulle många projekt också kunna vara av mer konceptuell karaktär med en högre samhällelig och kulturell abstraktionsnivå, dvs. med en mer filosofisk ansats.

Designer måste kunna argumentera för och motivera sitt arbete utöver det som betecknas som ”snyggt och fult”. Det handlar om att kunna verbalisera sin metod och ur metoden hämta argument. Därför är en teoretisk utveckling inom designområdet enormt viktigt, t.ex. det som

Rune Monö har bidragit med inom produktsemantik (se t.ex. Monö, 1998). Designer måste också kunna skriva rapporter på ett professionellt sätt.

Eftersom framtiden är så osäker ställs enorma och kontinuerliga krav på design och på utvecklingen av designrollen. Det är därför viktigt att hålla en del av designutbildningen så generell att förutsättningar finns till förståelse och omdöme. Vårt förhållningssätt till produkter och närmiljö är en stor del av vår kultur. God design har därför en ”bildande” roll i samhället vad gäller att tillföra estetiska, etiska och sociala värden. Risker för motsatt effekt är uppenbar i ett masskonsumtionssamhälle

Design är idag en viktig konkurrensfaktor. Det har också industrin börjat inse. Om inte de svenska utbildningarna kan tillgodose behovet av kompetenta designer kommer företagen att vända sig utomlands.

Design som kompetensfaktor för näringsliv och samhälle

Designer skall ha specifika kunskaper i att göra produkter attraktiva (tilltalande) och tillgängliga (brukarvänliga) för slutanvändaren, men också bidra till att designa produkter som ger företagen en god konkurrensposition. Det inkluderar alla designdiscipliner, industridesign, produktdesign, grafisk design och inredningsarkitektur. Dessutom skall designer ofta kunna agera som både projektledare och egna företagare. Detta ställer givetvis höga krav på designer, på utbildningarna och dess personal, men också på att designer har en viss personlig mognad.

Vid varje steg i designprocessen kommer det diskussioner, frågor och argumentation om formen, funktionen, etc. Den slutliga designen skall demonstreras och ofta försvaras inför kunden, som ibland inte har kunnat förutse vad det slutliga resultatet skulle bli. I bästa fall är resultatet inte det kunden beställde, men det kunden ville ha. I vilket fall som helst så anser sig kunden antagligen förstå sitt problem bättre än designern, trots att kunden har bett designern lösa det. Ett designförslag blandar sig i kundens värld och måste därför kommuniceras till kunden på ett genomtänkt sätt. Verbala rapporter och andra dokument följer med skisser och modeller. Designer använder verbala verktyg ständigt och i direkt relation till sitt arbete, formar och diskuterar idéer, tränger in i situationer, skriver specifikationer och brev och rapporterar också skriftligt. Denna aspekt av designarbetet underskattas ofta. Förmågan att använda det verbala språket

på ett tydligt och övertygande sätt är alltid relevant för designarbetet. Därför är det också viktigt att designern tränas verbalt i sin utbildning.

Intressant att nämna är att det är först nu som industrin börjar att aktivt medverka till utvecklingen av designutbildningarna, vilket varit en självklar del av de tekniska och ekonomiska utbildningarna. Men det är inte bara den tekniska utvecklingen som driver på utvecklingen av designutbildningarna utan även konsumtionssamhället och dess mönster.

Det finns ingen anledning att påstå att svenska designers är sämre än sina internationella kollegor. Tvärtom. Jämförelsen vad gäller själva designen på produkter, tvådimensionella eller tredimensionella, det estetiska, formmässiga, ergonomiska och funktionella innehållet är oftast av hög kvalitet. De kompetensområden som är av betydelse för industriell design är följande:

- Designer har egenskaper och erfarenhet i designprocessen med basis i nytänkande inom formgivning genom att förena teknik och material med brukarfunktion och estetisk målsättning.
- Produktkoncept som omfattar helheten – tanken i en produkts livscykel där människan sätts i centrum. Industridesignern skall utveckla produkten i sin rätta miljö och ge produkten en design med appell till på förhand definierade målgrupper, samhälle och marknadskulturer. Inredningsarkitekten skall utveckla rummet och miljön med hänsyn till rörelsens och verksamhetens art och karaktär. Grafiska designers skall liksom industridesigners utveckla produkter för definierade ändamål, samhälle och marknadskulturer.
- Designers kunskap är inriktad mot materiell och virtuell design. Detta omfattar också visualisering av produkter och system som kommuniseras som virtuella upplevelser.
- Produkt som kommunikationsmedium, både i företaget och på marknaden för att skapa produkt- och företagsidentitet. Produkten har en social dimension genom att passa till på förhand definierade program- och företagsrelationer, omgivningar och marknadskulturer.
- Informationsteknologi (IT) i designprocessen, som omfattar kompetens inom ny databaserad utvecklingsteknologi där webdesign, 3D-fri-form-modellering och prototypproduktion är centrala element. Data som verktyg i designprocessen för att skapa virtuella föremål och rum samt visualisering som kommunikation är centralt.
- Designteori inom användarorienterad teknologi och den estetiska tradition i design av materiella produkter och virtuella system. Designteori och historia är viktiga områden för att förstå samhället

och dess kulturella mekanismer. I undervisning, utveckling och forskning kombineras därför estetiska, tekniska och analytisk-kritiska infallsvinklar och kompetenser.

- Föremåls- och gränssnittsutförning som omfattar produktens yttre form, material, textur, text och fäger, för att tillfredsställa behovet som slutanvändaren har i brukarsituationen, information om användningssätt och innehåll.

Tillgodoser den svenska designutbildningen dessa krav? Vi kan konstatera rent allmänt att den svenska designutbildningen håller en hög kvalitet även om det finns områden som verkar försummade. Först och främst gäller det bristen på visioner och nedskrivna undervisningsprogram som både är styrande och ger möjlighet till tvärfacklig valbarhet i slutet av studierna, samt lärare som inte är tillräckligt uppdaterade fackligt och pedagogiskt. Även om det finns ekonomiska problem med för låga löner, för lite resurser för att kunna anställa fler människor och underhålla verkstäder, framförallt datorer, så har de svenska designskolorna en mycket bra materiell standard. Det var alla i expertgruppen enhälligt överens om och detta var också något som studenterna var väl medvetna om. Genom att de själva har varit på andra skolor utomlands och genom gäststudenter fick de svenska studenterna en jämförelse som gjorde att de också uppskattade denna resurs.

Kraven från den tekniska utvecklingen

Utvecklingen av samhället och förändrade förutsättningar för design har två viktiga konsekvenser som berör utbildningarna; dels förändrade krav på utbildningarnas innehåll, dels krav på den utrustning som utbildningarna tillhandahåller. Designer måste ha kunskaper om det nya samhället, om utveckling och nya tekniker. Design är av tradition inte en teoretisk utbildning i första hand utan en mycket praktisk, kompetensorienterad utbildning. Utvecklingen av god designkompetens sker dock i samspel mellan idé och utförande. Idéer om problemlösning prövas, i skisser och modeller. Nya tekniker, produktionsteknologier möjliggör nya designkoncept. Därför finns det också ett samband mellan kunskapsutveckling och möjlighet att praktisera detta, dvs. produktionen av idéer.

Inom designutbildningarna är en stor del av studietiden förlagd till verkstäder. I arbetslivet förutsätts att en designer är väl förtrogen med produktområdets teknologi och det är en självklarhet att studenterna har ingående kunskaper om alternativa tillverkningsmöjligheter för olika produkter.

Nittioåret var det decennium då IT präglade såväl teknik som konst. Utvecklingen inom denna teknik har trängt undan många traditionella maskiner och förhållandet mellan konst, konsthantverk och design syns tydligt i användningen av datorer. Konsthantverkarna har självklart stor användning av datorer för vävprogram, glasyrer, stickeri, färgning, etc. men i huvudsak arbetar konsthantverkare med manuella metoder och utvecklar sin hantverksskicklighet till unika föremål. Konsthantverkare medverkar ofta som formgivare på industrier med hantverksmässig produktion, t.ex. glas, keramik, och textiltryck. Den fria konsten är inte i samma mening materialbunden och konstnären arbetar med personliga uttryck och fria intentioner. Idag börjar datorn bli ett vanligt redskap även för konstnärliga uttryck.

Företag börjar alltmer arbeta med s.k rapid prototyping, vilket förutsätter att studenterna är förtrogna med denna typ av modelltillverkning. Studenterna bör själva kunna framställa modeller i verkstäderna eller digitalt och därför är det viktigt att utbildningarna håller god aktuell standard i verkstadsutrustning och datorer och att tillgången till material och verkstads-tid är fri.Handledning och tid för experiment är särskilt angeläget för studenterna. Skolorna måste därför i hög utsträckning erbjuda en teknisk utrustning för tillämpning som studenterna inte kan få genom samarbete med industrin, eller i praktikplatser, eftersom det helt enkelt inom många områden saknas produktion i Sverige. Speciellt för de designer som arbetar med gränssnittsdesign och grafisk design har behovet av datorer och elektroniska instrument blivit akut. Men datorn har som sagt blivit ett viktigt instrument för alla kategorier av design. Studenter bör också kunna lära sig att ge uppdrag och delegera uppgifter till modellörer eftersom det inte är självklart att en designer själv ansvarar för all modelltillverkning.

Det betyder att designskolorna i hög utsträckning behöver medel att investera och underhålla en mer krävande maskinpark, inklusive datorer, för att upprätthålla en hög nivå i utbildningen. Speciellt underhållet och uppdateringen av datorer är en krävande utgift för de flesta utbildningar. Vad gäller resurser för datorer och därmed sammanhängande utrustning verkar nya högskolor gynnas på bekostnad av de etablerade utbildningarna, vilket försvårar för dessa att utvecklas på ett sätt som krävs idag.

En stor del av designuppgiften är att utveckla och förbättra redan existerande produkter. Därmed kan design riskera att endast bli en reproducerande enhet i samhället och inte en person som arbetar med den innovativa samhällsutvecklingen. Vi rör oss idag från ett produktorienterat samhälle, som uteslutande har använt språket och produkterna som

kommunikationsmedel, till informationssamhället som har informationen i sig själv som föremål. Det är förhållandet mellan material och form som debatteras, och det handlar om elektroniska system, som i sig själv kan utgöra produktionssystem och därmed ändra den traditionella uppfattningen av material, hantverk och till slut trovärdighet. Framtidens designer blir tvungen att välja mellan konsthantverkets verklighet – baserad på material, eller konceptuell designmetod – baserad på idén om produkten.

Nya krav på utbildning av designer

Diskussionen ovan visar att intresset för design har ökat markant under 1990-talet. Dels har näringslivets intresse för design ökat, dels har design som yrke blivit mycket populärt bland ungdomar. Detta har uppmärksammats i skolsystemet, från gymnasieskolor till olika högskolor som idag erbjuder alltifrån inslag av design i olika kurser till hela kurser. Flera universitet och högskolor har startat både korta kurser i design, t.ex. Maskinkonstruktion vid Linköpings Tekniska högskola; och längre utbildningar, t.ex. designingenjörsutbildningar i Skövde, Jönköping och sedan hösten 1999 vid Chalmers i Göteborg (Teknisk design). Att design är populärt bland teknologstuderande märks t.ex. på antalet deltagare i de designkurser som erbjuds på de tekniska högskolorna och universiteten. Antalet sökande till den nya 120-poängsutbildningen i Teknisk design var högre än till de andra produktutvecklingslinjerna.

Det ökade intresset för design och de samtidigt ökade kraven vad gäller miljö, etik, användarkrav och estetik gör att det ställs krav på designers kunskap inom alla dessa områden. Designer kan vara opinionsbildare och arbeta med samhällets alla produkter. I nära samarbete med ekonomer, tekniker, ekologer, statsvetare kan designer medverka till ett uthålligare samhälle med ett medvetet miljötänkande i produktens alla delar. Kriterierna för framtida designuppgifter kommer bland annat att vara att:

- medverka för en uthålligare värld,
- verka för nya system för återanvändning, redesign etc.,
- minimera risker för miljöförstöring, motverka resurs- och energislöseri, verka för kretsloppstänkande,
- verka för tillverkning av produkter av hög kvalitet vad gäller material, estetik, utförande och funktion,
- värna om de humanistiska värden som gäller i Norden för utformning av den materiella kulturen.

Designhögskolorna måste här tidigt medverka i attitydförändringar, erbjuda en adekvat utbildning och samverka med andra institutioner och organisationer i samhället. Designutbildningarna kommer inte att själva kunna tillhandahålla all den kunskap som krävs utan kommer att i allt högre utsträckning behöva samarbeta med andra institutioner.

Designutbildningarnas situation

Avsaknaden av traditioner för forskning och utveckling bidrar till att den kompetensutveckling som nu kräver stora insatser har svårt att komma till stånd. Dels delar designskolorna universitetsvärldens (dvs. de redan etablerade universiteten) neddragningar av ekonomiska resurser och konkurrensmässigt sett dåliga löneläge. Dels har kraven och trycket på designutbildningarna ökat i samband med ett allt större intresse. Det senare borde vara en positiv sak, men riskerar bli negativ då det saknas personella och materiella resurser att leva upp till kraven. Möjligheterna till rekrytering minskar då skolorna inte kan erbjuda positiva arbetsmiljöer med adekvat utrustning. Resultatet riskerar istället att bli utbrändhet och utarmning av kvaliteten på ämnet. Många skolor startar designkurser därför att det finns behov och intresse från omvärlden, men riskerar att starta med bristfällig designkompetens.

Lärarnas situation

Inom varje utbildning strävar man att minska den fasta personalen för att ha så mycket rörliga medel som möjligt så att ”rätta” lärare kan hyras in för undervisningen. De flesta utbildningar har dock problem med bristen på lärare, lärare utan systematisk efterutbildning och uppdatering av sin kunskap och kompetens, som därför stagnerar i sin roll. Detta märker naturligtvis studenterna och kritiken gentemot läraren blir ofta hård.

Det måste finnas en fast stab som svarar för det dagliga arbetet på avdelningen eller ateljén och vissa ämnen är av den art att de utgör en bas i utbildningen. Det fåtal lärare som är fast anställda får i regel åta sig en mängd administrativa uppgifter, sitta i nämnder, utskott, agera handledare, etc. Även i de fall de inte är involverade i projektet eller kursen. Någon behöver vara kontaktperson. Den programansvarige professorn som ofta (utom på Konstfack) har en halvtidstjänst är sällan där och de heltidsanställda ställer upp i alla sammanhang. Kompetensutveckling, konstnärligt utvecklingsarbete, pedagogiska kurser blir det sällan eller aldrig tal om. Ändå borde nytillsatta lärare ha en pedagogisk utbildning, både för föreläsningar och handledning.

Avdelningens professor är i regel en korttidsprofessor (5+5år) som har 45-50 % vid utbildningen. Professorn skall vara en namnkunnig och

erkänd auktoritet inom sitt yrkesområde, som kontinuerligt redovisar sig i utställningar, mässor, som syns i press och andra media och som lever i zenit på sin yrkesbana. Professorn lämnar sin egen verksamhet under 45 % av sin tid för att undervisa, forska, skriva, skaffa sponsor – eller projekt-pengar, ordna studieresor, utnyttja sitt nätverk, representera skolan, sköta viss administration m.m. Efter fem år förväntas det att han eller hon drar sig tillbaka och återgår till sin verksamhet.

Professorerna vid de konstnärliga högskolorna är sällan akademiker och deras pedagogiska förmåga är inte alltid särskilt utvecklad. Inom varje designhögskola önskas professorer. Där så inte är möjligt har detta lösts genom att adjungera vid närmaste universitet. Det ligger prestige och status i att ha en professor som programansvarig om så bara på 30 % i tid. Att man för att bekosta denna tjänst omvandlar adjunktstjänster innebär att institutionen eller framför allt studenterna får färre undervisningstimmar.

Övriga lärare är yrkesverksamma designer, från egna konsultverksamheter, konstnärer till industrianställda designer. De undervisar under koncentrerade perioder eller vissa timmar i veckan och deras engagemang och kunskaper om utbildningens inre verksamhet är liten. De gör sitt arbete vid institutionen och lämnar denna för att återgå till sin egen värld. Att få denna lärargrupp att ingå i institutionsstyrelser, eller andra grupperingar, är svårt. Det finns inte tillräcklig kunskap och överblick om institutionen och dessutom inte medel för arvodering. Återstår då kadern av fast anställda. De flesta fast anställda lärare är halvtidsanställda. De är ofta anställda i egna konsultföretag och den kompetensutveckling som krävs, den förväntas att läraren gör på den halva tid som han inte tillbringar på institutionen, utan bekostar själv. Många lärare är assistenter, nyss utexaminerade studenter som erbjuds ett lägre arvode för att under ett år fungera som handledare. Några få lärare får konstnärliga utvecklingspengar och kan under en kortare tid fördjupa sig i sitt ämnesområde. Redovisningen sker oftast i form av en utställning.

Att utvärdera utbildningar och peka på låg nivå, förorda kompetensutveckling, teoribildning etc. kräver resurser till vikarier och medel för kunskapsutveckling. Då nya resurser inte tillförs måste medel skaffas genom omprioritering, omorganisation etc. Vid förändring till kandidatexamen är det rimligt att resurser frigörs genom samläsning.

Studenterna borde vid studiestart, redan vid introduktion, få kunskap om studieteknik. Merparten av designstuderande har en studiebakgrund präglad av stor lärartäthet från gymnasier, folkhögskolor, konstnärliga för-

utbildningar, etc. Vidare skulle en form av tidsbegränsat mentorskap mellan studenterna avhjälpa en del av lärarbehovet.

Pedagogisk vision

Hela utbildningen i industriell design skall ge student en förståelse av vad design rör sig om och vilka centrala problemställningar som finns. Även vilka teoretiska begrepp och analysmetoder som designer kan använda för att komma fram till en förståelse av olika industriföretag och organisationer, marknadskulturer och produkter. I ett humanistiskt/teknologiskt fack som industridesign är det av väsentlig betydelse att studenten också sätter egna kunskaper om facket i ett samhällsammanhang och utvecklar egna kriterier för vad livskvaliteter är. I det IT-fokuserade samhälle som vi lever i får den grafiska designen nya utmaningar att se sin roll som interaktionsdesigner (gränssnittsdesigner) och produktdesigner. Det gör att gränserna mellan industridesign och grafisk design blir mer flytande. Det offentliga rummet får en annan betydelse eftersom den kontrasteras mot det virtuella rummet, vilket också påverkar den roll och den kunskap som krävs av inredningsarkitekter.

Ett mål med det pedagogiska programmet bör vara att ge studenten en grundläggande kunskapsbas, så att han/hon som utexaminerad designer kan tillägna sig ny kunskap genom erfarenhet.

Dagens pedagogik är i viss mån föråldrad. I många fall bygger den på traditionen ”gör som mästaren gör” och allmän empirisk kunskap som härrör från hantverksutbildningarna. Grundläggande konstnärliga baskunskaper har byggts upp under studietiden i de förberedande konstskolorna. Färglära, perspektivritning etc. är kunskaper som redan finns och designstuderande vill efter år av väntan äntligen börja med sina yrkesstudier. Att som än idag börja om från början i flera ämnen är onödigt och tar lång tid. Det är mycket litet teoriundervisning och det är naturligt att den studerande blir frustrerad över omtugg. Utan att återigen gå in på designbegreppets definitioner och ämnesområden så är det självklart att ingångsnivån måste höjas och att kunskaper om designprocessen, metodutveckling, materiallära etc. måste meddelas tidigt. Kunskapsområdet design måste samlas och designarbetets förutsättningar och roll i samhällsutvecklingen beskrivas. Dagens studerande kräver ett mer akademiskt, konstnärligt och kritiskt förhållningssätt i studierna. Det är en självklarhet att arbetsprestationerna måste få konstruktiv kritik och uppföljning och att den studerande skall kunna ge sina synpunkter på undervisningen och dess innehåll genom utvärderingar. lika självklart som att någon form av kvali-

tetskontroll borde utövas. Bland designstuderande finns ett ranking-system där inte själva institutionen rankas men väl disciplinen efter lärare och utrustning.

Studenternas situation

Studenter som söker till de högre konstnärliga utbildningarna i landet är ofta mångfacetterat begåvade, har utpräglat konstnärliga anlag, har praktisk förmåga och är oerhört motiverade. Deras medelålder vid antagning är ca 25 år (siffran har varit konstant de sista 20 åren och är densamma i Danmark och Norge). Eftersom konkurrensen om utbildningsplatser är mycket hård så har de flesta förutom allmän behörighet till högskolestudier, minst 1–3 års konstnärlig förutbildning och har arbetslivskännedom genom allehanda arbeten (sjukvård, barnomsorg, posten, etc.). Flertalet har sökt minst ett par gånger till designutbildningen innan de fått en utbildningsplats. Det är vanligt att aspiranterna har läst 20–40 poäng konstvetenskap, idé- och lärdoms historia eller liknande. De har ofta gjort flera utlandsresor och behärskar nöjaktigt engelska språket. En del har hunnit skaffat familj och har visst försörjningsansvar. Detta påverkar ofta val av studieort då många arbetar kvällar, helger och under sommaruppehåll.

Att under själva studietiden förlägga del av utbildningen till annan studieort, helst utomlands, uppfattas som en självklar rättighet. En del är välorienterade vad gäller sökt yrkesinriktning och väljer om möjligt den utbildning som har den mest namnkunnige läraren och de bästa resurserna. Att byta studieort för att få spetskompetens är inte ovanligt. Den nya indelningen kandidat/magister bör passa designstuderande som normalt vill göra en påbyggnad men först efter en tids praktik.

Antagning av studenter

Antagning av studenter till de två designhögskolorna som har breda utbildningar, HDK och Konstfack, sker efter beslut i institutionsstyrelsen. Fördelningen sker någorlunda jämt över programmen, med förskjutning på ett par platser för utbildningar med särskilt söktryck. Grupperna måste vara av en viss storlek för att vara kostnadseffektiva, men också utgöra en kritisk massa för att få en lämplig gruppstorlek socialt sett. Emellertid kan det förekomma att den konstnärliga nivån är ojämn och att sökande till en viss utbildning inte når upp till stipulerade medelpoäng. Då överflyttas studieplats till den utbildning som har flest sökande med höga poäng. Poängberäkningen sker lokalt efter varje utbildnings särskilda antagnings-

förfarande. Utbildningar som anordnar ett par program, som t.ex. THS i Borås, fördelar antalet studieplatser jämnt över programmen.

Arbetsmarknaden efter utbildningen

Det är en självklarhet för de flesta studenter att tidigt i utbildningen söka samarbete med företag för att få tillämpningsstudierna verklighetsanknutna (många studenter arbetar också som designer under utbildningstiden och startar egna företag). Detta gäller för samtliga designområden och utbildningar. Samverkan med företag fungerar till ömsesidig nytta. Längre fram i utbildningen har projekt- och senare examensarbeten i regel involverat en avnämare, en presumtiv arbetsgivare, självfallet efter prövning av överensstämmelse med intentioner i arbetsuppgiften/projektet. Åtskilliga prototyper mönster, modeller, skisser, kampanjförslag etc. har under åren utvecklats till produkter eller koncept som fått uppmärksamhet och nått kommersiell framgång. Utbildningarna har som ersättning fått god inblick i resp. yrkesområde, fått handledare/föreläsare, material, studiebesök, ibland praktikplatser och även en mindre symbolisk ersättning. Med många företag finns avtal om årliga projektarbeten och studievägarna har återkommande praktikplatser.

Samarbete med företag har resulterat i anställningar och arbetstillfällen för studenterna och de flesta studerande har redan arbete när de slutar utbildningen. Arbetsmarknaden har under lång tid varit god för utbildade designer även om tillgången fluktuerat inom vissa branscher. För närvarande råder stor efterfrågan vad gäller designinsatser. Många nyutbildade finner arbete på den internationella marknaden då skandinavisk design är aktuell och designutbildningen i Norden har speciella kvaliteter som förknippas med socialt engagemang, miljöhänsyn, materialkunskap, funktion och estetik.

Den externa verksamheten har expanderat och det finns en uppenbar risk att flera utbildningar ger denna del av studierna för mycket tid och att ren uppdragsutbildning bedrivs. Den negativa aspekten är att uppdragen styr utbildningen i alltför stor utsträckning. Den positiva aspekten är att det bidrar till att förbereda studenterna för yrkeslivet. Det förutsätts att nya lärare har ett brett nätverk som studenter och institution kan utnyttja.

Slutsatser för utveckling av de svenska designutbildningarna

I uppdraget till Högskoleverket skriver regeringen att propositionen framhåller att utbildningen inom design och formgivning visserligen håller en hög kvalitet men att den behöver breddas. Man skriver vidare att det är angeläget att högskolor med designutbildning kan erbjuda breda utbildningsmöjligheter med orientering inom teknik och ekonomi. Vad innebär det att bredda utbildningarna?

Det stora söktrycket på designutbildningarna, intresset för design i samhälle och näringsliv i allmänhet, ungdomars intresse för design och i mindre utsträckning för naturvetenskap och teknik har lett till en tendens att många utbildningar som inte traditionellt är designutbildningar tar fram design som ett bärande element i utbildningen. Detta kan betyda en utarmning av designbegreppet och en osäkerhet hos arbetsgivare om vad de anställer. Är det en teknisk tecknare, en konstnär, konsthantverkare eller en designer?

Finns det ett behov i Sverige av alla de designutbildningar som vi har besökt? Svaret på frågan är ja, men förbehållet att designprofessionerna utvecklas i förhållande till nya krav och i förhållande till varandra. Hur många designer har samhället behov av och vilken utbildning skall dessa designer ha? Idag verkar tillkomsten av olika designutbildningar baseras på tillfälliga och politiska beslut som inte har kvaliteten i utbildningen, resurstillgång eller specifika behov på marknaden som utgångspunkt.

Expertgruppens sammanfattande intryck är att utbildningarnas pedagogik inte lever upp till de krav som studenterna ställer vad gäller att ge en reflekterande feedback och teoretisk undervisning. Svenska ungdomar är på många sätt mycket välutbildade, självständiga och mycket inriktade på egen utveckling. Mot denna bakgrund borde det vara möjligt att ställa mycket större krav på egen insats och ett självständigt studieförlopp. En större självständighet i studieförloppet, i teori och projektorientering kan i slutändan ge bättre medarbetare för svenskt näringsliv och det kan göra den enskilde studenten till mer av entreprenör och medverka till att stärka svensk kultur och näringsliv. Detta betyder dock att den pedagogiska metoden bör ändras radikalt så att en större del av undervisningen blir av mer teoretisk och reflekterande art, samt får en mer internationell tillhörig-

het, så att den svenska designkulturen i högre grad blir tvungen att ingå i ett dialektisk förlopp med omvärlden.

I detta sammanhang uppenbarar sig ett gemensamt nordiskt problem, nämligen bristen på teoretisk kunskap och insikt i estetiska, fackliga och etiska förhållanden i förbindelse med designarbetet. Nordisk designarbete står på en grund med traditionella materialbaserade utgångspunkter och intuitiva arbetsmetoder. Det är nödvändigt att komplettera denna insikt med en intellektuell utgångspunkt som kan säkra att det sker en registrering av redan existerande kunskap samt att få denna kunskap omformaterad till en undervisning som bygger på faktisk kunskap om nya arbetsmetoder, nya material och nya teknologiska möjligheter. Att det finns behov av en förändring av de konstnärliga utbildningarna, vilket berör konsthantverksutbildningarna, konstaterar även Jan Ling i sin utredning om konstcampus i Stockholm (1998). Han skriver bland annat följande:

”Trycket på de konstnärliga utbildningarna jämfört med de ’matnyttiga’ innebär som sagt att nästa generation har en annan mer konstnärlig livssyn än vår generations mer konsumtionsinriktade. Konsekvensen härav är såvitt jag förstår att delar av utvidgade konstnärliga utbildningar alltmer måste integreras med teknisk, naturvetenskaplig och humanistisk. De konstnärliga yrkena kräver också alltmer av IT-kunskap och vetenskaplig metodutveckling.”

Utveckling av kunskap och kompetens

Vi talar mycket om kunskap och kunskapssamhället och nämner i samma andetag kompetens – kunskap och kompetens. Men vad är kunskap? Det är inte synonymt med kompetens. Att ha kunskap är att vara bildad, medan kompetens handlar om att vara skicklig på något. Jag kan vara kunnig om konst, men jag behöver därför inte vara en skicklig konstnär.

Per Svensson skriver i en debattartikel i Moderna Tider (april 1999:29) om hur den svenska forskningspolitiken prioriterar de naturvetenskapliga ämnena, men misstänker att det inte är den naturvetenskapliga kunskapen utan kompetensen som eftersträvas. Anledningen är att politiker verkar anta ett samband mellan kompetens och tillämpad forskning. Därmed skulle vi få en, direkt i praktiken, omsättbar forskning, dvs. en forskning som leder till ökad sysselsättning och säkrat välstånd. Men, med hänvisning till idéhistorikern Sverker Sörlin och hans bok Universiteten som drivkrafter finns det inget automatiskt samband mellan forskning och förbättrad

arbetslöshetsstatistik. Sörlin skriver att ”Sverige är ett kompetent vetenskapsland, dvs. vi har duktiga specialister. Men för att idéer skall omsättas i projekt krävs också en jordmån” ... Vad vi behöver är ett samhälle som kan ta till sig och använda kunskap snarare än bara producera den.” Svensson menar därför att:

”Den ideala läraren är idag mycket lik den ideala chefen, hon skall få sina medarbetare (eleverna) att må bra och trivas och kompetensutvecklas. Det har skett en tyngdpunktsförskjutning från innehåll (ämneskunskaper) till form (pedagogisk förmåga), från kunskap till (social) kompetens.”

Vad betyder detta för utveckling av designutbildningarna som av tradition varit ”kompetens”-orienterade snarare än kunskapsorienterade. Är det så att medan andra ämnen utvecklas mot kompetens är det nu designerna som utvecklas mot kunskap?

En annan aspekt på kunskapsgenerering är den kunskap som finns i miljön. Många av studenterna betonar betydelsen av ”huset” och den miljö som skolor som HDK och Konstfack erbjuder. Men även i Lund var studenterna medvetna om den ”akademiska” miljön som fanns i huset och i staden som sådan. Dessa miljöer kräver tid för att byggas upp, något som inte enbart ökade resurser kan åstadkomma. Dessa miljöer måste också underhållas för att hållas levande och utvecklas, vilket gör att neddragningarna till dessa ”gamla” akademiska organisationer kan radera ett, under mycket lång tid, uppbyggt kunskapskapital.

Forskning och utvecklingsarbete

Forskning och utvecklingsarbete bedrivs, dock ännu inte i någon större omfattning. Dels saknas forskningstraditioner, dels saknas resurser för forskartjänster och för att därmed utveckla forskningstraditioner. Behovet är stort, dels på grund av enskilda studenters intresse att fördjupa sig inom något forskningsområde, dels utbildningarnas behov av fördjupade kunskaper och teoribildning inom designskolornas alla intresseområden.

1997 tillsatte dåvarande Luleå tekniska högskola en professur i industridesign. Detta förorsakade många frågor om vilka meriter som skulle avgöra tillsättningen. Att man tillsatte en industridesigner som visserligen har undervisningsmeriter, men inte har den akademiska behörigheten i form av en doktorsexamen förorsakade protester. Lunds Tekniska Högskola har en professur i industridesign under tillsättning. Det är ett dilemma för

universiteten som vill satsa på att bygga upp design som en vetenskap. Skall man tillsätta en professor som har den akademiska meriteringen, men som med stor sannolikhet saknar den fackliga insikten? Generellt kan man säga att de som söker ofta har en teknisk bakgrund och saknar den estetiska kunskapen. Skall man frågå det akademiska och istället se till den fackliga kompetensen? Dessa personer saknar då ofta den vetenskapliga kunskapen som innefattar dokumentering och publicering av sin kunskap. Blir det då en kollektiv kunskapsutveckling inom design eller blir den lokalt begränsad?

Det finns idag i Sverige en handfull doktorander, eller unga nyutbildade designers som har visat ett stort intresse att fortsätta som doktorander. Deras möjlighet att bli antagna har då förvisat dem till andra institutioner än designinstitutionerna. Trots stort motstånd har flera fortsatt med att utveckla sin kunskap, men framförallt har de också visat att de kan dokumentera denna och publicera sig, bland annat på internationella, forskningskonferenser, t.ex. The European Academy of Design. Dessa personer utnyttjas naturligtvis också i undervisningen på designskolorna och bidrar till utveckling av kunskap och forskning inom designområdet.

I Norden, men framförallt i Storbritannien, pågår diskussioner kring utveckling av forskning i design och möjligheterna att doktorera i ämnet. Brittiska Design Council har tillsatt utredningar om forskning i design och man har även från departementet fått ca £ 1 miljon att fördela till universitetsbaserade forskningsprojekt. De disputationer som äger rum inom design i Sverige sker på arkitektur och på de tekniska institutionerna. Men dessa präglas av vetenskapliga traditioner som har utvecklats inom ramen för dessa discipliner. Även om de kan tillföra designämnet kunskap är det inte givet att de attraherar personer med en grundutbildning i t.ex. industri-design eller formgivning.

Sammanfattande rekommendationer

Nedan följer en kortfattad sammanfattning av de frågor som expertgruppen funnit vara väsentliga och rekommendationer för vidareutveckling.

- Utveckling av visioner för respektive designhögskola och institution med tydliggörande av profil för utbildningarna.
- Utveckla den pedagogiska kompetensen, både vad gäller föreläsningar och handledning.

Diskussionerna kring en förändrad pedagogik måste ske på varje skola och utifrån den kompetens som man har kortsiktigt och den man vill ha långsiktigt. Detta kräver en strategisk plan för förnyelse på varje skola och öronmärkta medel till förnyelse av lärarkåren.

Det finns ett stort behov att frigöra resurser på skolorna för att möjliggöra en långsiktig förändring. Därför finns det också anledning att granska de olika inriktningarna och prioriteringar mellan olika områden. Det kan också leda till bättre undervisning.

- Tydliggör progressionen i de krav som ställs i utbildningen och i förhållande till olika nivåer.
- Utökat samarbete mellan designhögskolor och institutioner för att kunna utnyttja resurser bättre.
- Utveckla och formulera forskningsprogram; utveckla forskningsmiljöer.

Den strategiska utvecklingen av skolorna, en förändrad pedagogik kräver också att man etablerar forskning och vetenskaplig utveckling inom ramen för designutbildningarna. Detta är dock inte enkelt, då det i stort sett saknas forskningstraditioner i designutbildningarna. Förebilder för utveckling av forskning i design finns att hämta från t.ex. Norge, Danmark, Finland och Storbritannien.

De personer som har påbörjat doktorandstudier i design bör få möjlighet till doktorandtjänster och få ingå i en miljö som är både forskningsstimulerande och fackligt fördjupande. Det är inte säkert att detta kan uppnås i Sverige idag. Därför bör regeringen överväga möjligheten att via olika stiftelser erbjuda riktade forskningsstipendier för utlandsvistelser. Ett annat alternativ är att bjuda in designforskare för att bygga upp miljöer i Sverige. Förebilder för forskarmiljöer i design finns t.ex. i Storbritannien, Finland, Norge och Danmark.

Beskrivning av utbildningarna

Designhögskolan vid Umeå universitet

Designdiscipliner

Industridesign

Nivåer

Kandidat och magister (3 + 2 år)

Utbildningens vision och mål

En yrkesutbildning i nära samarbete med industrin. Studenterna skall ha en generell kompetens att arbeta som industridesigner inom flera olika produktområden och i olika arbetssituationer.

Målet är hög status och gott rykte på arbetsmarknaden och bland sökande. Studenterna skall direkt kunna använda sina kunskaper från utbildningen i yrkesutövning.

Designansats

Realistisk ansats: fokus på användarvänlighet och kreativa konceptförslag i realistiska övningsprojekt.

Pedagogik

Både muntliga och skriftliga avrapporteringar och tentamina. Underkänt förekommer i båda fallen.

Organisation

Designhögskolan är en institution inom fakulteten för teknik och naturvetenskap. Leds av prefekten.

- Institutionsstyrelse: sammanträder varje månad under terminen. Tre studeranderepresentanter och fyra lärarrepresentanter i institutionsstyrelsen.
- Ledningsgrupp med fyra personer = arbetsutskott till institutionsstyrelsen.
- Utbildningsgrupp med studerande, lärare och övrig personal. Månadsmöten under terminen.
- Studentkår, verkstadsgrupp och grupp för datorfrågor.

Kandidatutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning.

Konstnärliga studier: 25 %

Projekt/praktiska studier: 37 %

Teoretiska studier: 18 %

Fritt valda studier: 19 %

Övrigt: 1 %

Magisterutbildningen struktur

Fördelning enligt egen bedömning:

Konstnärlig studier: 11 %

Projekt/praktiska studier: 40 %

Teoretiska studier: 15 %

Fritt valda studier: 34 %

Övrigt: 1 %

Ämnesinriktning

Kand.nivån: Allmän produktdesign

Mag.nivån: Advanced Product Design (undervisning på engelska)

Transportation Design (undervisning på engelska)

Interaction Design (undervisning på engelska)

Forskning och fackligt utvecklingsarbete

Saknar idag vetenskaplig forskning. Förbereder uppbyggnaden av en forskningsplattform: Interaction Design Lab.

Samarbete med Volvo Lastvagnar och andra institutioner vid Umeå universitet. Wearable Computers (Interaction design) i samarbete med Ericsson, Telia Research och Snickers Europe samt Institutionerna för informatik och datavetenskap vid Umeå universitet

Integrationen av forskning och utveckling i undervisningen

Det är framförallt inom magisterutbildningen som forskningsprojekten integreras i utbildningen. Här har studenterna direkt deltagit i utvecklingen av nya koncept. Studenterna deltar projektvis, medan anställda forskare och professorer står för kontinuiteten.

Praktik och kontakt med externa miljöer

Projekt med realistiska förutsättningar och samarbetspartner från näringslivet, både på kandidat- och magisternivå (sammanlagt genomför varje

student ca tio projekt under fem års utbildning). Huvudsakligen samarbete med stora industriföretag. Samtliga examensarbeten i samarbete med extern partner.

Praktik obligatorisk i undervisningen på kandidatnivå: uppdelad i två delar (skolan tilldelar praktik resp. studenten väljer själv)

Samverkan med andra institutioner

- Informatik, Datavetenskap (Interaction Design).
- Handelshögskolan vid Umeå universitet (marknadsföring och industriell organisation – DHU ger en kurs i design för HHU).
- Institutionen för tillämpad fysik och elektronik (köper kurs i konstruktionsmetoder, ger kurs i design för ingenjörer).
- Luleå tekniska universitet (produktionsteknik och polymerteknik).
- Arbetslivsinstitutet, Belastningsskadecenter, Kognitionsvetenskapliga programmet, Virtual Reality Lab, Centrum för utbildningsteknik, Norrlands universitetssjukhus och Trafiksäkerhetscenter.

Internationell samverkan

Magisterprogrammet på engelska och flertalet studenter från andra länder (2/3, från tolv länder). Samverkan med utländska (framförallt nordiska) skolor, men inget direkt lärarutbyte.

Tillgång till verkstäder

Full tillgång med eget ansvar och i viss utsträckning egen administration bygger på förtroende.

Uppföljning av kurser och studenter efter examen

Arbete efter utbildningen: Sex månader efter examen arbetar 94 % som industridesigner (31 % anställda på industriföretag, 40 % anställda designföretag, 23 % egen designverksamhet, 4 % okänt).

Lärare och tjänster

17 anställda (12,5 heltidsekvivalenter), 5 administrativa tjänster, 3 tekniker, 9 lärare.

1 adjungerad professor 0,30

1 adjungerad professor 0,50

1 professor 1,00

1 datalärare 1,00

2 industridesigner 0,60

3 univ.adjunkter 2,10
1 univ.lektor 1,00
1 samordnare/forskare 1,00
40 externrekryterade föreläsare och handledare per termin.

Antal studenter

Totalt 75 studenter
Kandidatprogrammet 120 poäng: 39 studenter.
Kandidatprogrammet 170 poäng (gamla programmet): 5 studenter
Magisterprogrammet 80 poäng: 31 studenter
Nyantagna per år:
Kandidatprogrammet: 10–14 studenter
Magisterprogrammet: 12–18 studenter
Studenternas genomsnittsålder vid antagning: 25 år.

Söktryck

1993: 101 sökande
1998: 130 sökande: 10,8 per plats

Inträdeskrav och förkunskaper

Grundläggande behörighet för högskolestudier och arbetsprover.

Genomströmning

Genomströmning 1997: Hösttermin: 73 %, vårtermin: 79 %
Examinationsfrekvens: 77 % (mellan 1993–1998)
Kommentar: De som inte tar ut examen saknar oftast enstaka poäng. Examinationsarbetet är med få undantag godkänt.

Könsfördelning

Samtliga studerande: 74 % män, 26 % kvinnor, därav:
Kandidat: 68 % män, 32 % kvinnor,
Magister: 84 % män, 16 % kvinnor
Genomsnittsålder vid antagning är ca 25 år.

Designlinjen vid Lunds Tekniska Högskola

Designdiscipliner

Industridesign

Nivåer

Kandidat och magister (3 + 2 år)

Utbildningens vision och mål

Utbildningen är ny, startade 1995 och visionen är inte klarlagd. Idag ser man den som att erbjuda en bred, problemorienterad utbildning inom industridesign som vilar på akademisk, konstnärlig och teknisk grund (ingenjörsvetenskap och arkitektur). Förbereda produktdesigner för yrkeslivet. Studenternas mål är att bli yrkesverksamma som industridesigner.

Designansats

Realistisk ansats, fokus på människan, tinget och rummet. Brukarkraven som utgångspunkt. Idag fokus på objekt snarare än rum.

Pedagogik

Problemorienterad inläring, självstudier

Organisation

Designprogrammet vid Lunds Tekniska Högskola. Utbildningsnämnd utsedd av styrelse. Ledamöter från yrkesliv, lärarkår, studenter. Högsta instans att definiera utbildningsplanen. Undervisningen utförs vid institutionen för arkitektur (A-institutionen), i viss mån vid institutionen för väg och vatten (V-institutionen). Vid A-institutionen administrerar avdelningen för formlära undervisningen, även den som köps in externt.

Kandidatutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning:

Konstnärliga studier/övn 20 %

Teoretiska studier 36 %

Praktiska studier/projekt 44 %

Magisterutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning:

Konstnärliga studier/övn 10 %

Teoretiska studier 30 %

Praktiska studier/projekt 60 %

(Beroende på den inriktning studenterna väljer.)

Ämnesinriktningar

Tidigare inriktad mot byggnadens delar (människa, ting, rum) men idag en allmän industridesigninriktning.

Forskning och fackligt utvecklingsarbete

Två doktorsavhandlingar framlagda inom designområdet vid avdelningen för Formlära.

Integration av forskning och utveckling i undervisningen

Integration av forskning i undervisningen inte påbörjad.

Praktik och kontakt med externa miljöer

Projekt i samarbete med företag. Obligatorisk praktik det fjärde året (från 1/2 år till 1 år).

Samverkan med andra institutioner

Tillhör tekniska högskolan, sektionen för arkitektur, men samverkan marginell. Hänvisar till att man inte hunnit utveckla samarbete. Studenter utnyttjar andra institutioner ibland. Viss undervisning från andra institutioner (arkitektur och materiallära från Väg och vatten) men inte anpassad till designutbildningen.

Internationellt samverkan

Lärarytbyte med Canada, USA och Norge.

Tillgång till verkstäder

Verkstäderna hålls öppna kl. 8–16.00 och är inte tillgängliga för individuellt arbete om det pågår lektion. Designstudenterna delar verkstäder med arkitektutbildningen. Verkstadsberoende projekt och kurser utnyttjar verkstäder dagtid 8–16. Handverkstad tillgänglig till 22.00.

Uppföljning av kurser och studenter efter examen

Uppföljning av utexaminerade studenter ännu inte aktuellt

Lärare och tjänster

Har inga egna tjänster utan utnyttjar tjänster från institutionerna, avdelningen för formlära: 1/2 universitetsadjunkt, 1/2 univ.lektor samt del av professur i formlära. Avdelningen för industridesign är under uppbyggnad. 10–15 externa lärare anlitas årligen.

Antal studenter

48 (26 män, 22 kvinnor)

Nyantagna per år

Ca 15 studenter

Söktryck

Förstahandssökande: ca 6,8 sökande per plats.

Inträdeskrav och förutbildning

Gymnasiebetyg och arbetsprover.

Genomströmning

Viss eftersläpning med studenter som inte blivit godkända.

Första kullen utexamineras hösten 2000.

Könsfördelning och åldersstruktur

Jämn fördelning av kvinnor och män. Medelålder för sökande är drygt 25 år.

Textilhögskolan vid Högskolan i Borås**Designdiscipliner**

Textildesign och modedesign

Nivåer

Kandidatnivå och fr.o.m hösten 1999 magisterexamen.

Utbildningens vision och mål

Att utbilda studenterna för designerns yrkesroll. Studenterna skall kunna design- och formgivningprocessen, hantverket, produktion och teknik.

Designansats

Realistisk ansats, fokus på brukarens behov och krav.

Pedagogik

Brukarorienterad. Studenten skall kunna hela designprocessen. Eftersom produktionen försvunnit från Sverige krävs en ökad teknisk och hantverklig utbildning i skolan. Kurser med sammanhållna sekvenser.

Organisation

THS Textilhögskolan, institution vid Högskolan i Borås.

Leds av prefekten.

Institutionen har en ledningsgrupp där prefekten ingår tillsammans med adj. professor/konstnärlig ledare, utbildningsledare och studierektorer. Be-handlar strategiska frågor och utgör arbetsgrupp för CTF. Inom varje utbildningsprogram finns ämnesgrupper där samtliga lärare inom ämnet ingår.

Under tillsättning: utbildningsråd för respektive program där studenter och även näringslivsrepresentanter skall ingå.

Kandidatutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning

Konstnärliga studier/övn. 45 %

Teoretiska studier 25 %

Praktiska studier/projekt 26 %

Övrigt 4 %

Magisterutbildningens struktur

Ännu inte aktuell.

Ämnesinriktning

Modedesign och textil design med industriell inriktning.

Forskning och fackligt utvecklingsarbete

Bildat "Centrum för Textilforskning" och bygger dessutom upp forskning inom området fiberteknologi. Forskning och konstnärligt utvecklingsarbete omsätter ca 2,6 milj. (CTF ca 500 tkr). 1999 budgeterat 4 miljoner för forskning. CTF leds av tekn.dr. Eija Kalliala från Tampere University of Technology. Ytterligare fem europeiska textilinstitutioner ingår i ett nätverk kring miljöforskning.

Dessutom pågår en rad konstnärliga utvecklingsprojekt (vävmaskiner på datoriserad handvävstol, Fabric design och dräktkonst för opera och teater i samarbete med HDK och Teater- och Operahögskolan vid GU, Stickakademien).

Integration av forskning och utveckling i undervisningen

Medel för konstnärligt utvecklingsarbete har funnits i ca två år. Syftet är att ge lärarna möjlighet att utveckla och fördjupa sina kunskaper till gagn för

institutionen. Då utbildningen hittills har saknat magisterprogram saknas ytterligare medel och möjlighet att knyta doktorander till institutionen.

Praktik och kontakt med externa miljöer

Fortlöpande kontakt med företag. Försök med att varje student får en mentor från företagen. Examensprojekt i samarbete med företag. Dessa är industriellt anpassade. Svårt med praktikplatser i minskad industri, men vissa platser finns även i detaljhandelskedjorna. Egen industriell fullskalemiljö. Deltar i branschens mässor i Sverige och utomlands.

Samverkan med andra institutioner

Samverkan mellan de olika programmen vid THS. Samverkan med HDK och Teater- och Operahögskolan vid GU (se ovan), Chalmers, Konstfack och Beckmans.

Internationell samverkan

Utbytesavtal med Chelsey School of Art, London, Winchester School of Art and Design, UIAH, Helsingfors. Lärarutbyte med utländska universitet, t.ex. Manchester Metropolitan University (textilekonomprogrammet). Då magisterutbildning saknas läser flera studenter vidare utomlands. Avsaknad av mag.utb. upplevs som hinder för utökat internationellt utbyte.

EU-projekt: European Textile Engineering Advanced Master's.

Tillgång till verkstäder

Samtliga verkstäder är i princip öppna dygnet runt förutom maskinväveriet och trikåmaskinverkstaden, som måste bevakas av ansvariga teknicklärare p.g.a olycksrisker.

Uppföljning av kurser och studenter efter examen

Systematisk kursutvärdering drivs av lärare. Redovisning till lärare och ledning. Möte med varje årskurs en gång per termin. Enkät om utexaminerade 1987–1994/95/96/97: De flesta fortfarande verksamma som designer (80 %) eller i branschen (90 %).

Lärare och tjänster

4 lektorer (varav 2 med doktorsexamen), 12 adjunkter, 4 vetenskapliga ledare (varav 2 professorer), 9 T/A personal, 30 timanställda lärare.

Antal studenter

Totalt ca 300 studenter, därav 60 designstudenter.

Genomsnittsålder för nyantagna

1995: 23 år, 1993 24 år,

Nyantagna per år

Modedesign: 10   Textilekonom: 36

Textildesign: 10   Textilingenjör: 24

Handvävning: 10 + 10 (120 + påbyggnad 81–120 p)

Söktryck

9 sökande per plats i designutbildningen (20 platser). Flertalet anger den breda och yrkesinriktade utbildningen som sökkriterium.

Inträdeskrav och förkunskaper

Arbetsprov, yrkeslivserfarenhet och betyg. Konstnärlig utbildning, färdigheter i sömnad och mönsterkonstruktion, vävning, industriell erfarenhet, grundläggande och viss särskild behörighet. Planer finns på att införa en förutbildning.

Genomströmning

Helårsprestationsgraden ca 95 %: Utexamination 1997: 60 % och 1998: 70 %. De flesta saknar enstaka poäng för examen, då de får arbete.

Könsfördelning och ålderstruktur

Könsfördelningen är ojämn, ca 90% av de studerande är kvinnor. Genomsnittsålder var för dem som antogs 1993 25 år, 1995 var den 21 år, men den har ökat de senaste åren.

Högskolan för Konst och Design vid Göteborgs universitet (HDK)

Designdiscipliner

Grafisk design, industridesign, inredningsarkitektur och produktdesign.

Nivåer

Kandidat- och magisternivå (3+2 år)

Utbildningens vision och mål

Varje utbildningsprogram har en egen målsättning. Gemensamt för kandidatutbildningen är att med utgångspunkt i färg- och formstudier ge en samordnad teoretisk och praktisk yrkeskunskap i metoder, material och tekniker för arbete inom sitt specifika kompetensområde. Magisterutbildningen skall ge en fördjupning av designprocessen för att studenten självständigt kunna lösa kvalificerade gestaltungsproblem inom sitt område och vara forskningsförberedande.

GD: Ge en samordnat teoretisk och praktisk yrkeskunskap: metoder, material och tekniker.

ID: Yrkesförberedande utbildning: samspel människa – objekt i utvecklingsarbetet: specialisering på magisternivå inom omvårdnadsdesign. Profilerade områden: designmetodik och produktsemiotik.

IA: Yrkesförberedande utbildning: rumsgestaltningen i olika perspektiv och sammanhang; fördjupning i magisterprogrammet inom möbelformgivning, scenografi och utställningsformgivning. Speciellt inriktning mot film, TV och teaterscenografi. Ekologisk utgångspunkt och socialt ansvarstagande. Processen före objektet.

PD: Utveckla den personliga konstnärliga förmågan och professionell arbetsmetod.

Designansats

Målet anges som att ha en konstnärlig, experimentell, realistisk och gränsöverskridande ansats.

GD: Realistisk ansats. Fokus på traditionell grafisk design på papper.

ID: Realistisk ansats. Fokus på industriprodukter, företrädesvis med tekniskt innehåll.

IA: Forskningansats experimentell?

PD: Konstnärlig ansats, fokus på konsumentprodukter, företrädesvis bohagssektorn (utan tekniskt innehåll).

Pedagogik

Ingen gemensam pedagogisk ansats: problembaserad, processinriktad bred utbildning, varvad teori och praktik, självstudier, minskad undervisning.

Organisation

HDK är en institution inom den Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet. Leds av en högskolerektor, institutionsstyrelse (7 personer företrädare för lärare, studenter och T/A), månadsmöten. HDK uppdelad i sju

utbildningsprogram (fyra betecknas som design: IA, PD, ID, GD, och tre som konstutbildningar: textil, smycke och keramik). Dessutom gemensamma enheter för Data/foto, bibliotek och Färg/form. Varje utbildningsenhet leds ämnesmässigt av en adjungerad professor (45 % tjänst) och av en studierektor för administration. Studierektorerna undervisar också. (Årsmöte för alla.)

Kandidatutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning

Konstnärliga studier/övn 25 %

Teoretiska studier 25 %

Praktiska studier/projekt 50 %

Magisterutbildningens struktur

Fördelning enligt utbildningens egen bedömning

Konstnärliga studier/övn 10 %

Teoretiska studier 12 %

Praktiska studier/projekt 78 %

Ämnesinriktning

GD: Traditionell grafisk design på papper och orientering i nya media.

IA: Fokusering på inredningsarkitektur (nära knuten till byggnadsarkitekter) och möbelformgivning.

ID: Industridesign.

PD: Traditionella konstindustriprodukter, textil, glas, porslin, etc.

Forskning och fackligt utvecklingsarbete

Viss forskning har påbörjats. 1999/2000 startar en gemensam konstnärlig forskarutbildning i samarbete med Humanistiska fakulteten och Chalmers (Arkitektur och Multi Media Centre). Projektbaserad utveckling pågår dels på institutionerna, dels tvärfackligt. (En hel del-projektet.) Budget för konstn.utveckl.arbete: 300 000 (1998).

Integration av forskning och utveckling i undervisningen

Design/vetenskapsteori, 2–4 poäng. Studenterna deltar i En hel del-projektet.

Praktik och kontakt med externa miljöer

Genom "Inez"-pengarna samverkan med Alingsås kommun (En hel del-

projektet). Samtliga utbildningar har projekt direkt med företag i undervisningen. Praktikperioder från en vecka till en termin (varierar mellan de olika designprogrammen).

Samverkan med andra institutioner

Konstvetenskapliga institutionen, Konsthögskolan Valand, Musikhögskolan, Chalmers, Högskolan i Borås, Röhsska museet.

Internationell samverkan

- Regelbundet studentutbyte med utländska designskolor (1998: 11 studenter från 8 länder till HDK, 21 studenter från HDK till 17 länder).
- Avtal inom Norden med 15 designskolor, inom Europa med 20 samt i Asien, Canada, USA och Australien.

Tillgång till verkstäder

Endast metall- och träverkstäderna har restriktioner vad gäller öppettider pga. säkerheten. Vid samtliga verkstäder finns tillgång till tekniker.

Uppföljning av kurser och studenter efter examen

Saknar systematisk utvärdering och uppföljning av studenterna.

Lärare och tjänster

Sammanlagt: 12,9 heltidstjänster för undervisning

Adj.professorer 6 (2 kvinnor 4 män) 1,89

Univ.lektorer 9 (3 kvinnor 6 män) 4,22

Univ.adjunkter 16 (4 kvinnor 12 män) 6,80

T/A 17 (8 kvinnor 9 män) 11,95

Antal studenter

Totalt 260 helårsplatser varav 183 i designprogrammen:

GD: 50 (Könsfördelningen framgår inte i detalj.)

IA: 51 Totalt är fördelningen: 23 % män, 77 % kvinnor.)

ID 47

PD: 35

Nyantagna per år

GD: 9 (3 män, 6 kvinnor)

IA: 11 (4 män, 7 kvinnor)

ID: 8 (6 män, 2 kvinnor)

PD: 8 (kvinnor)

Ålder: ca 25 år

Söktryck

1998: 1 075 sökande (877 till designprogrammen och 198 till konsthantverksprogrammen):

GD 332 (9 antagna = 37 sökande per plats)

ID 165 (8 antagna = 21 sökande per plats)

IA 180 (11 antagna = 16 sökande per plats)

PD 200 (8 antagna = 25 sökande per plats)

Inträdeskrav och förkunskaper

Grundläggande behörighet för högskolestudier och arbetsprover. Möjlighet att söka dispens från grundläggande behörighetskrav finns. De flesta har 1–2 års studier vid förberedande konstnärlig utbildning. Arbetslivserfarenhet från respektive arbetsområde rekommenderas. Grundläggande datautbildning meriterande.

Genomströmning

Slutgenomgångar efter varje projekt/kurs med skriftlig och muntlig redovisning samt bilddokumentation och ev. objekt. Låg andel skriftliga tentamina. Hög genomströmning.

Könsfördelning och åldersstruktur

Andelen kvinnor är högre. 1996 var 60 % kvinnor, 1999 är andelen 74 %. De antagnas genomsnittsålder varierar 24 och 26 år.

Konstfack, Stockholm

Designdiscipliner

Grafisk design och illustration, Industridesign, Inredningsarkitektur och möbeldesign, Keramik och Glas, Metallformgivning, Textil formgivning.

Nivåer

Kandidat- och magisternivå (sedan 1998).

Utbildningens vision och mål

Nyttillsatt rektor, vision och framtida inriktning under bearbetning. Ansatsen är dock att gemensamt formulera sig som en kreativ och estetiskt formmedveten utbildning med en stor bredd och att kombinera den konstnärliga ansatsen med en yrkesutbildning. Varje institution formulerar sin vision och mål:

GDI: Att utifrån en konstnärlig grundsyn utveckla en yrkesinriktad kompetens som står i direkt relation till en alltmer föränderlig och dynamisk arbetsmarknad.

IA: En yrkesförberedande konstnärlig, teknisk och samhällsorienterad utbildning med tonvikten på planering och utformning av närmiljön med hänsyn till såväl människan och samhällets behov som till de förutsättningar som naturens resurser medger. Målet är att ge den studerande kunskap för att identifiera och behandla problem såväl inom inredningsarkitekturens som formgivningens områden.

ID: Studenten skall utveckla ett sinne för färg och form samt ha insikt i såväl tekniska som marknadsrelaterade förutsättningar hos näringslivets och samhällets funktioner. Studenten skall genom metodiskt arbete kunna bidra till utveckling och utformning av ändamålsenliga produkter och system avsedda för industriell framställning.

KoG: Studenten skall utveckla sin förmåga till ett personligt konstnärligt uttryck, uppnå en trygghet i att väl behärska de material och tekniker som behövs för att visualisera och gestalta en idé samt självständigt eller i samarbete kunna verka inom områden såsom konst och design. Utbildningen skall ge grunden till en kvalificerad, självständig yrkesverksamhet inom keramik och/eller glas samt ge kunskaper för att visualisera och gestalta en idé i skärningspunkten mellan de traditionella metoderna och ny teknologi.

MF: Yrkesförberedande, konstnärlig utbildning, med såväl teknisk som teoretisk och formmässig inriktning. Tonvikten finns på den personliga konstnärliga utvecklingen. Ge bred kunskap om metallformgivning men möjlighet till specialisering inom föremålskonst, produktformgivning och smyckeskonst.

TF: Studenten skall utveckla analytisk förmåga, personligt uttryck, fantasi samt säker känsla för färg, form och komposition, dvs. konstnärlig skicklighet som motsvarar yrkesområdets krav. Studenten skall ha kunskap om samhällets och näringslivets funktioner och insikt om hur konstruktivt och kreativt designarbete kan bidra till utvecklingen av ändamålsenliga produkter.

Designansats

Övergripande: fokus på konstnärlighet och bredd.

GDI: Experimentell/konstnärlig ansats. Påverkas starkt av IT-utvecklingen och datorn som verktyg. Animation allt viktigare (stärker illustrationsämnet).

IA: Både experimentell och realistisk ansats. Fokus på produkters funktion och estetik.

ID: Både experimentell och realistisk ansats Fokus på produkters funktion och estetik. Förståelse för utvecklings-, tillverknings- och marknadsfrågor.

KoG: Konstnärlig ansats med fokusering på produktformgivning och hantverket med materialkunnande samt fri konstnärlig gestaltning.

MF: Konstnärlig ansats med fokusering på formgivning, hantverket och materialkunnandet samt fri konstnärlig gestaltning.

TF: Konstnärlig/realistisk ansats. Ökad fokusering vid designmetodik baserad både på hantverk och datakunskap.

Pedagogik

Projektorienterad undervisning, självstudier, ökande samarbete med företag.

Organisation

Egen skola med rektor självständig myndighet.

Inom Konstfack finns tre utbildningsområden: Bildpedagogik (Bildlärarutbildning/Grundskollärarutbildning), Konst (med inriktning mot måleri, skulptur och foto) och Design enligt ovan. Dessutom Institutionen för Animation och Animerad film, Eksjö.

Styrelsen består av totalt 15 ledamöter inklusive rektor, varav 8 inkl. ordförande är utsedda av regeringen, 3 representanter för vardera studenter och lärare. Dessutom finns 2 företrädare för de anställda med närvaro- och yttranderätt.

Den administrativa ledningsgruppen är ett rådgivande och beredande organ åt rektor och högskolestyrelsen. Gruppen består av rektor, prorektor, personalchef, ekonomichef samt prefekt/professor för respektive design/formgivning, konst, bildpedagogik samt färg och form.

Den konstnärligt/pedagogiska ledningsgruppen är ett beredande och rådgivande organ åt rektor och högskolestyrelsen för diskussion av övergripande konstnärliga och pedagogiska frågor. Gruppen består av rektor, prorektor, samtliga professorer och prefekter, personalchef, ekonomichef, planeringschef, bibliotekschef samt sekreterare. Ledningsgruppen träffas 8–10 gånger per läsår.

10 utbildningsnämnder med 8–12 företrädare för yrkesliv lärare, T/A-personal och studerande per nämnd. Minst ett sammanträde per termin. Utbildningsnämnden utser arbetsutskott.

Nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete, KU-nämnden, har följande sammansättning:

- a) Rektor, adjungerad till KU-nämnden då ärenden rörande konstnärligt utvecklingsarbete/forskning behandlas. Vid beredning av anställningsärenden deltar inte rektor.
- b) Sex ledamöter (jämfte tre suppleanter), vilka utses för tre år genom val bland röstberättigade lärare. Minst tre ordinarie ledamöter (och två suppleanter) skall utses bland valbara professorer och/eller lektorer. Högst tre ordinarie ledamöter (och en suppleant) får utses bland valbara adjunkter.
- c) Studenterna har rätt att vara representerade med minst tre ledamöter i nämnden. För varje ledamot har studenterna rätt att utse en suppleant. Studentföreträdare utses av studentkåren.

Ordförande och vice ordförande skall utses av rektor på förslag av berörda lärare. Suppleant inträder vid förfall för ordinarie ledamot i den ordningsföljd som han/hon utsetts.

Arbetsmiljökommitté, tre arbetsgivarföreträdare samt en representant för vardera Konstfacks fackföreningar, studenter, en adjungerad från studenthälsan och företagshälsocentralen.

Kandidatutbildningens struktur

Problemorienterad inlärningspedagogik med kurser/avsnitt ofta integrerade i projektarbete. Fördelningen enligt utbildningarnas egen bedömning:

GDI

Konstnärliga studier/övn.	25 p	20,8 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	10 p	8,3 %
Praktiska/projektstudier	75 p	62,5 %
Övrigt	10 p	8,3 %

ID

Konstnärliga studier/övn.	33 p	27,5 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	10 p	8,3 %
Praktiska/projektstudier	67 p	55,8 %
Övrigt	10 p	8,3 %

IA

Konstnärliga studier/övn.	25 p	20,8 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	10 p	8,3 %
Praktiska/projektstudier	75 p	62,5 %
Övrigt	10 p	8,3 %
KoG		
Konstnärliga studier/övn.	35 p	29,2 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	15 p	12,5 %
Praktiska/projektstudier	60 p	50 %
Övrigt	10 p	8,3 %
MF		
Konstnärliga studier/övn.	40 p	33,3 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	10 p	8,3 %
Praktiska/projektstudier	60 p	50 %
Övrigt	10 p	8,3 %
TF		
Konstnärliga studier/övn.	25 p	20,8 % (av 120 poäng)
Teoretiska studier	10 p	8,3 %
Praktiska/projektstudier	75 p	62,5 %
Övrigt	10 p	8,3 %

Magisterutbildningens struktur

Samtliga designinstitutioner arbetar f.n. i övergångsperioden mellan två utbildningsprogram. Då institutionerna har valt delvis olika strategier redovisas här endast den fyraåriga magisterutbildningen (170 p) som upphör i och med årets avgångsklass.

Fördelning enligt utbildningarnas egen bedömning

Konstnärliga studier/övningar. Inkl.

teoretiska studier	51p	30,0 %
Praktiska/projektstudier	89p	52,4 %
Övrigt	30p	17,6 %

Ämnesinriktning

Ingen specialiserad ämnesinriktning utöver den grundläggande inriktningen. Flera institutioner betonar valfriheten inom magisterprogrammet.

Forskning och fackligt utvecklingsarbete

Saknar forskning i vetenskapligt hänseende. Konstnärligt utvecklingsar-

bete pågår regelbundet (personlig kompetensutveckling) med dokumentation i form av t.ex. utställningar.

Integrationen av forskning och utveckling i undervisningen

Studenterna deltar i olika utvecklingsprojekt med stipendium från olika institutioner, t.ex. Nutek och andra forskningsorgan.

Praktik och kontakt med externa miljöer

Projekt med företag ingår i undervisningen snart vid samtliga designinstitutioner.

GDI: Alltför många förfrågningar utifrån om samarbetsprojekt. Gör inga kommersiella uppdrag. Studenterna själva aktiva på egna uppdrag.

ID: Projekt med företag i undervisning + yrkesverksamma lärare. Obligatorisk praktik 5 p.

IA: Samverkan med organisationer och näringsliv. Praktiktid (5 veckor minst).

KoG: Praktik och designprojekt i samarbete med porslins- och glasindustrin

MF: På senare tid samarbete med företag. Praktik ingår som en obligatorisk del av magisterprogrammet (max 20 p).

TF: Externa föreläsare och kritiker, fyra veckors praktik. Examensarbeten ofta i samarbete med ett företag.

Samverkan med andra institutioner

Institutionerna anlitar specialinstitutioner för olika ämnen.

GDI: Gästlärare från andra högskolor bjuds ofta in.

ID: Karolinska Institutet för ergonomi, tvärdisciplinära projekt med Maskinkonstruktion och Företagsekonomiska inst. Stockholms univ.

IA: KTHs arkitektlinje, SLU landskapsarkitektlinje.

KoG: Överläggningar med Keramteknologi, KTH.

MF: Främst gallerier, kulturenhus eller museer.

TF: Internationellt kontaktnät i Europa, Indien, Indonesien. Utbyte av lärare och studenter. Startat samarbete med HDK och Borås, t.ex. vid examinationer.

Internationell samverkan

Framförallt aktivt studentutbyte. Medverkar i Erasmus, etc.

Tillgång till verkstäder

Full tillgång till nästan alla verkstäder.

Uppföljning av kurser och studenter efter examen

Saknar formell utvärdering av kurser. Uppföljning av utexaminerade IA: uppföljning för 15 år sedan. Nästan alla fanns kvar i yrket åtskilliga år efter examen. Uppföljning pågår med hjälp av SIR.

GDI: Ingen formell uppföljning, men däremot god kontakt med studenter efter examen och enligt dessa kontakter har de flesta lätt att få arbete inom yrket.

Lärare och tjänster

Sammanlagt: ca 44 heltidstjänster (exkl. timlärare).

GDI: 9,1 heltidstjänster: 2 professorer (varav 1 prefekt) à 40 %, 3 lektorer à 50 %, 6 adjunkter 27,3 – 100 %, 1 timlärare ca 100 tim, 2 amanuenser à 42,5 %, 2 T/A à 100 %.

ID: 5,1 heltidstjänster: 1 professor/prefekt 100 %, 4 lektorer varav 2 vardera 50 %, 1 75 %, 1 100 %, 1 adjunkt 10 %, 2 timlärare vardera 150 timmar, 2 T/A personal, 50+70 %.

IA: 9,0 heltidstjänster: 1 professor/prefekt 100 %, 3 lektorer à 50 %, 7 adjunkter 14,6–100 %, 1 amanuens 21,3 %, 4 T/A personal 50–100 %.

KoG: 6,9 heltidstjänster: 1 professor/prefekt 100 %, 3 lektorer 50–100 %, 2 adjunkter, 50–66,7 %, 1 timlärare, 1 amanuens 42,5 %, 4 T/A personal, 40-80 %.

MF: 6,2 heltidstjänster: 1 professor/prefekt 100 %, 2 lektorer vardera 50 %, 3 adjunkter, 75–100 %, 2 T/A 70–100 %.

TF: 7,8 heltidstjänster: 1 professor (50 %, f.n. 80 % med extra anslag), 2 lektorer, 50-100 %, 4 adjunkter (varav 1 prefekt), 50–90,6 %, 5,1 timlärare 270 timmar, 2 amanuenser vardera 42,5 %, 2 T/A vardera 100 %.

Antal studenter, inkl könsfördelning

Sammanlagt: 313 studenter

GDI: ca 73 37 män varav 1 special, 36 kvinnor varav 2 special

ID: ca 44 25 män varav 4 special, 145 kvinnor varav 1 special

IA: ca 69 35 män, 34 kvinnor

KoG: ca 39 8 män, 31 kvinnor

MF: ca 32 10 män, 32 kvinnor

TF: ca 46 1 man (special), 45 kvinnor varav 1 special

Nyantagna per år

GDI:	17	(7 män, 10 kvinnor)	Sökande: 430: 25,3 per plats
ID:	11	(6 män, 5 kvinnor)	Sökande: 111: 10 per plats
IA:	16	(10 män, 6 kvinnor)	Sökande: 109: 6,8 per plats
KoG:	7	(1 man, 6 kvinnor)	Sökande: 105: 15 per plats
MF:	8	(1 man, 7 kvinnor)	Sökande: 38: 4,8 per plats
TF:	11	(11 kvinnor)	Sökande: 93: 8,5 per plats

Söktryck

Stort söktryck. Genomsnittligt 12,7 sökande per plats: mellan 4,8 (KoG) och 25,3 (GDI).

Inträdeskrav och förutbildning

Arbetsprover.

Genomströmning

Hög genomströmning. För dem som inte tar ut sin examen saknas ofta enstaka poäng.

Könsfördelning och åldersstruktur

Av nyintagna studenter: 25 män, 45 kvinnor. GDI och ID mest jämn fördelning. Endast IA har fler män än kvinnor (10 män, 6 kvinnor). Genomsnittsåldern för antagna är ca 25-26 år.

Referenser

- Blaich, Robert with Janet Blaich. 1993. Product Design and Corporate Strategy. Managing the Connection for Competitive Advantage. New York. McGraw-Hill, Inc.
- Brown, Steven. 1994. Marketing and Postmodernism: Opportunity or Aporia, Perspectives on Marketing Management. New York. John Wiley.
- Bruce, Margaret och Cooper, Rachel. 1997. Marketing and Design Management. International Thomson Business Press.
- Bruce, Margaret och Jevnaker, Birgit (red). 1998. Management of Design Alliances. Chichester. John Wiley.
- De Bono, Edward. 1970. Lateral thinking. London. Penguin Books.
- Dumas, Angela. 1994. Building Totems: Metaphor-makin in Product Development. Design Management Journal, vol 5, no 1.
- Eksell, Olle. 1965. Design = Ekonomi.
- Finiw, Martha. 1992. Design Benchmarks. Design Management Journal, vol 3, no 4.
- Goodrich, Kristina. 1994. The Designs of the Decade: Quantifying Design Impact Over Ten Years. Design Management Journal, vol 5, no 2.
- Hård af Segerstad, Ulf. 1986. Svensk design – 3 decennier och sedan? I 58 svenska industridesigner SID. Malmö: Föreningen Svenska industridesigner.
- Ilstedt, Sara. 1994. Från Materia till design... Om ny informationsteknologi, ekonomi och organisation. Designjournalen volym 1, nr. 1 (utgivare: Stiftelsen Svensk Industridesign).
- Jevnaker, Birgit. 1993. Inaugurative learning: adapting a new design approach. Design Studies, vol 14, no 4.
- Kahl, Emmie och Thorselius, Johan. 1997. Industridesign som konkurrensmedel – en utredning om lönsamheten av Stiftelsen svensk Industridesigns designsatsningsprojekt i näringslivet. Kandidatuppsats, Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet.
- Landqvist, Jan. 1994. Vilda idéer och djuplodande analys. Stockholm. Carlssons Förlag
- Mannervik, Ulf. 1997. Millenium Products. Designjournalen, vol 4, nr 2.
- Monö, Rune. 1974. Analys och värdering av designfunktioner. Stockholm. Mekanförbundet.
- Monö, Rune. 1976. Maskiners form och gestalt – industridesign. Stockholm. Mekanförbundet

- Monö, Rune. 1998. Design for Product Understanding. Malmö. Liber Förlag.
- Papanek, Victor. 1971. Design for the Real World. Human Ecology and Social Change.
- Potter, Norman. 1989. What is a designer : things. places. messages. London. Hyphen Press.
- Potter, S; Roy, R; Capon, C H; Bruce, M; Walsh, V; och Lewis, J. 1991. The Benefits and costs of Investment in Design: Using professional design expertise in product, engineering and graphics projects. Reprot DIG-03, Milton Keynes/Manchester: Design Innovation Group, Open University and UMIST.
- Ramirez, José Luis. 1998. Strukturer och livsformer. Stockholm. dia-L-O-G-O-S
- Rosell, Gustaf. 1990. Anteckningar om designprocessen. Stockholm. KTH.
- Roy, Robin. 1986. Introduction: meanings of Design and Innovation. I Roy och Wield (red). Product Design and Technological Innovation. Milton Keynes: Open University Press.
- Svengren, Lisbeth. 1995. Industriell design som strategisk resurs. En studie av designprocessens metoder och synsätt som del i företags strategiska utveckling. Lund: Lund University Press.
- Wikström, Per Olof. 1985. Kompendium.
- Wikström, S; Lundkvist, A; Beckérus, Å. 1998. Det interaktiva företaget. Stockholm. Svenska Förlaget Liv & Ledarskap.

1 I början av 1970-talet blev det heta och intensiva debatter bland designer, speciellt bland designstudenter på Konstfack, om designerns roll och ansvar i samhället och relationen mellan i- och u-länder. Victor Papanek var gästföreläsare på Konstfack. Papanek är en känd debattör vad gäller den etiska dimensionen av designarbetet och skrev en bok Design for the real world, 1971. Liksom Eksells bok har den väckt förnyat intresse och trycktes om 1991.

BILAGA 2
DESIGNUTBILDNINGARNA VID
YTTERLIGARE TRE INSTITUTIONER

Informationsdesign vid Mälardalens högskola, Eskilstuna

Lärosätet

Vid Mälardalens högskola finns tio institutioner som är organiserade efter olika utbildningsområden. Designutbildning bedrivs sedan 1990 vid en av de tre avdelningarna vid Institutionen för informationsdesign och produktutveckling. De övriga avdelningarna är maskinteknik och IMTO (Innovation-Människa-Teknik-Organisation). Institutionen för informations-design har en ledningsgrupp med fyra personer och leds av en prefekt. Varje avdelning har sin ledning. Utbildningen i informationsdesign har sina rötter i och tillhör institutionellt och organisatoriskt den tekniska utbildningen vid högskolan.

Sedan starten har institutionen arbetat mycket med att definiera, avgränsa och profilera designutbildningen i förhållande till andra utbildningar och utveckla den i förhållande till behoven i samhället utanför högskolan. Uppgraderingen till fulla treåriga utbildningsprogram kom relativt sent. Efter åtta år har informationsdesign kunnat erkännas som ett "lokalt akademiskt ämne" och studenterna givits möjlighet att skaffa sig en kandidatexamen i informationsdesign.

Personella, materiella och ekonomiska förhållanden

Det finns cirka 280 studenter vid avdelningen för informationsdesign. Höstterminen 1999 kommer antalet studenter att öka till nästan 400, vilket beror på att avdelningen får studenter även i årskurs 3.

23 personer är knutna till avdelningen, varav en är professor i informations-design, en universitetslektor, 18 högskoleadjunkter (sju kvinnor), en lärarassistent, en administratör och en datortekniker. De flesta lärare har varit anställda på avdelningen kortare tid än tre år och endast en person har varit anställd så länge som tio år. Det mesta av undervisningen genomförs av den egna personalen men för vissa kursavsnitt anlitas externa lärare.

Informationsdesign har sina lokaler i högskolan centralt i Eskilstuna. Utbildningen använder lokaler av olika slag – hemklassrum, datorsalar där 2-3 studenter delar dator, ateljé, air-brush-rum, verkstäder för trä och metall, studio och aula. Under hösten 1999 kommer avdelningen för informationsdesign att flytta för sig själv till helt nya och större lokaler, som

förväntas ge bättre materiella förutsättningar för både utbildningen och forskningen, t.ex. genom nya experiment- och undersökningsrum.

Lokaler och utrustning – framförallt de digitala verktygen – är kostnadskrävande. Årligen investeras för mellan 1 och 1,2 milj. kronor till datorutrustning och mjukvaran kostar årligen cirka 300 000 kronor.

Intäkterna för informationsdesign var 9,4 milj. kronor 1998 och 4,6 milj. kronor 1997. Kostnaderna uppgick 1998 till 8,7 milj. kronor och 1997 till 5,3 milj. kronor. Den totala budgeten för 1998 var ca 10,5 milj. kronor, 1 milj. kronor i interna forskningsmedel och 2 milj. kronor i anslag.

Utbildningen

Högskolans strävan är att erbjuda studenterna en utbildning av hög nationell och internationell klass, nära knuten till såväl nationell och internationell teoribildning som till praktisk projektverksamhet. Definitionen av design är bred och omfattar formgivning av information, textdesign och bilddesign. Perspektivet är användaranpassat, estetiskt och funktionellt. Den konstnärliga grunden saknas till stora delar. Utbildningen har vuxit fram gradvis i nära samarbete med näringslivet och har fokus på användbara produkter beställda av företag.

Undervisningen är problem- och projektbaserad. De olika inriktningarna har en gemensam basutbildning (60 poäng) bestående av konstnärliga och teoretiska studier med praktisk tillämpning. Utbildningen i informationsdesign, 120 poäng, har sex olika inriktningar:

- Illustratörsprogrammet, teknik
- Illustratörsprogrammet, naturvetenskap
- Redaktörsprogrammet, teknik
- Redaktörsprogrammet, naturvetenskap
- Informationsscenografiprogrammet
- Informationsmäklarprogrammet

1990 påbörjade de första 15 studenterna en 40-poängsutbildning i teknisk illustration. Utbildningen var tänkt som en påbyggnadsutbildning för ingenjörer. Året efter utökades utbildningen till 80 poäng. Sedan uppstod behovet att utveckla ingenjörernas förmåga att uttrycka sig skriftligen och 1992 startades det tekniska redaktörsprogrammet (80 poäng). Året därefter inrättades ett frivilligt påbyggnadsår (40 poäng) i datorgrafik för illustratörerna och redaktörerna. 1996 startade ett tvåårigt utbildningspro-

gram i naturvetenskaplig illustration (80 poäng) och en 40-poängs påbyggnadsutbildning i design och produktutveckling för högskoleingenjörer.

Från och med läsåret 1997/98 blev illustratörs- och redaktörsprogrammen utvidgade till tre år (120 poäng). Samtidigt startade ett naturvetenskapligt redaktörsprogram (120 poäng) och en 120-poängsutbildning i informationsscenografi. Därutöver skapades en tvåårig påbyggnadsutbildning i informationsdesign. 1998 tillkom ett femte utbildningsprogram kallat informationsmäklarprogrammet (120 poäng) med syfte att lära studenterna att söka, förädla och anpassa information utifrån en uppdragsgivare behov. I programmet arbetas mycket med omvärldsanalyser och scenarier.

Gradvis har samtliga utbildningsprogram kommit att uppfattas som utbildningar i informationsdesign. I december 1998 beslutade utbildningsnämnden vid Mälardalens högskola att ge ämnet informationsdesign status som ett ”lokalt akademiskt ämne”. Studenterna skall efter avslutade studier kunna ansöka om att få en kandidatexamen i informationsdesign.

Informationsdesign definieras som ett flervetenskapligt ämne. Designprocessen handlar om att utveckla, utforma, bygga, beskriva, regissera, illustrera, paketera, anpassa presentera etc. information i syfte att öka nyttan, dvs. förbättra mottagarens faktiska och praktiska förståelse av budskapet. I utbildningen ingår bl.a. illustration, scenografi, ljusdesign, grafisk form, färg och form. Utvärdering av kurser respektive program sker efter en för avdelningen gemensam modell.

Studenterna

I genomsnitt har informationsdesign två sökande per plats. Studenterna söker huvudsakligen därför att utbildningen verkar annorlunda med goda möjligheter att få arbete efteråt. En del sökte men kom inte in på övriga designutbildningar. 1997 hade informationsdesign 162,4 helårsstudenter och 1998 275 helårsstudenter. Totalt antas 140 studenter per år fördelade på 20–30 studenter per program. Urvalet till illustratörsprogrammen och informationsscenografiprogrammet sker på basis av inlämnade arbetsprover.

De flesta studenter kommer direkt från gymnasiet, eventuellt med något års studieuppehåll. Utbildningens stora upptagningsområde är Mälardalen. Endast tre studenter är utländska och de läser datorgrafik. Fler kvinnor än män studerar informationsdesign. Ett program domineras av män, nämligen det tekniska illustratörsprogrammet som har 42 män och 18 kvinnor. Naturvetenskapliga illustratörsprogrammet har 17 män och 39

kvinnor, tekniska redaktörsprogrammet har 25 män och 27 kvinnor, naturvetenskapliga redaktörsprogrammet 5 män och 31 kvinnor, informationsscenografiprogrammet har 11 män och 29 kvinnor samt informationsmäklarprogrammet 7 män och 22 kvinnor.

Utbildningen är projektinriktad och arbetssättet problemorienterat och laborativt. Studenterna deltar i verkliga projekt med externa uppdragsgivare. Totalt pågår mellan 100 och 150 projekt i samverkan med externa uppdragsgivare. Ersättningar för projektarbetet tillfaller klasskassan som sedan finansierar klassresorna. Ersättningar för examensarbete är en fråga mellan företag och student.

Undervisningen är upplagd så att studenterna har schemalagd undervisning, föreläsningar, seminarier och lektioner motsvarande 15–20 timmar per vecka. Resterande tid ägnas åt projekt, egna studier och externa uppdrag. Lärartätheten är hög med mycket undervisning i små grupper. Högskolan är öppen dygnet runt.

85 procent av studenterna blir klara med studierna inom föreskriven tid. En anledning till att en del studenter behöver längre tid antas vara projektmetodiken, då det är svårt att bedöma tidsåtgången per projekt. Några avbryter studierna innan de är avslutade eftersom de erbjudits anställning. Högskolan har kontinuerlig kontakt med f.d. studenter vid årliga konferensen Visuellt Forum.

Praktik

Det finns inga obligatoriska praktikperioder inlagda i utbildningen. Det förekommer dock ett nära samarbete med företag och andra organisationer som kan få uppdrag genomförda som del i undervisningen ("riktiga uppdrag").

Samverkan och samarbete

Informationsdesign samverkar med Föreningen Teknisk Information (FTI), Tekniska Nomenklaturcentralen (TNC), Bild och Ord Akademin (BOA) samt föreningen Svenska Tecknare. Det förekommer inget reguljärt samarbete med andra högskolor inom Sverige eller Norden. Samarbetet med externa uppdragsgivare är omfattande. Under ett läsår genomförs projekt på uppdrag av cirka 100 företag och organisationer. Totalt omfattar avdelningens kontaktnät ungefär 500 intressenter. Två viktiga aktörer när det gäller uppdrag är kommunerna i regionen och länsstyrelsen. Det

kommer långt fler förfrågningar om projektarbete än man kan hinna med. De externa uppdragsgivarna måste medverka som gästföreläsare och närvara vid projektredovisning.

Storbritannien är ett föregångsland vad gäller utbildning i teknisk illustration och här finns ett etablerat samarbete kring student- och lärarutbyte, bl.a. med Royal College of Art and Design, Coventry University, Bournemouth and Poole College of Art and Design, Southampton Institute of Art and Design. Andra samarbetsländer är Nederländerna (University of Twente), Österrike (Fachhochschule Voralberg), Spanien (Palma University) och USA (Oklahoma State University, Washington State University). Vidare pågår samverkan med internationella forskningsorgan och kontinuerligt utbyte med internationella institutioner, t.ex. International Visual Literacy Association (IVLA) och International Institute for Information Design (IIID).

Höstterminen 1998 befann sig tre studenter vid utländsk högskola. Två utländska lärare hade korta gästuppdrag. Högskolan har som mål att öka den internationella rörligheten bland studenter och lärare.

Arbetsmarknad

Hittills har alla studenter fått arbete efter utbildningen.

Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete

Avdelningen har tagit initiativ till, definierat och planerat forskning inom informationsdesign. Forskningen definieras som tillämpad forskning, som utnyttjar utvalda forskningsresultat från andra kunskapsområden för att utveckla riktlinjer för hur man skapar ett bra informationsmaterial. Avdelningen har en professor i informationsdesign, en forskare på deltid och en doktorand i verbal textdesign. Hösten 1999 tillkommer ytterligare en forskare på deltid. Litteratur som är producerad av egna forskare används i utbildningen.

Forskningsplanerna omfattar fyra områden. Ett av dessa är ett påbörjat projekt som kartlägger ämnet informationsdesign och som skall pågå fram till och med år 2000. Ett annat projekt är ett större arbete inom det infografiska området som skall påbörjas i samarbete med bl.a. Bild- och Ordakademin och Universitetet i Twente, Holland. I detta kommer även studenterna att delta. Under 2000/2001 planeras en studie och ett internationellt samarbete om frågan hur man bäst undervisar inom informations-

design. Slutligen planerar avdelningen att under år 2000 inleda en kartläggning och utvärdering av olika teoretiska modeller med betydelse för ämnet informationsdesign.

Kvalitet, ambitioner och problem

Informationsdesign skall vara ett attraktivt centrum för både utbildning och forskning. Utveckling av ämnet informationsdesign sker från grundutbildning till forskarutbildning samt till ämnesinnehåll. Ett omfattande arbete har pågått under åren 1998 och 1999 för att se över samtliga utbildningsprogram i syfte att skapa en gemensam kärna som skall utgöra en teoretisk grund utifrån vilken teoretiska tillämpningar kan göras. Ett annat syfte med detta är att skapa förutsättningar för en fil.kand.examen för studenterna vid avdelningen.

Institutionen planerar att läsåret 1999/2000 starta en treårig utbildning i design och programmering. Utbildningen ges i samarbete med institutionen för datateknik vid högskolan. Fokus kommer att ligga på gränssnittsdesign, eller interaktionsdesign. På sikt önskar informationsdesign kunna ge kurser på D-nivå och erbjuda forskarutbildning.

Designutbildningarna vid Malmö högskola

Lärosätet

Malmö högskola inrättades den 1 juli 1998 och är organiserad i sju områden för utbildning och forskning. Samtidigt startade utbildningarna i design som ingår i området Konst och kommunikation. Grundidén är ett digitalt Bauhaus och huvudmaterialet är media och IT. Designutbildningen ges inom sex olika program.

- Interaktionsteknologi, 120 poäng
- Materiell och virtuell design, 120 poäng
- Medie- och kommunikationsvetenskap, 120 poäng
- Scen- och teatermeknologi, 80 poäng
- Interaktionsdesign, 80 poäng
- Teknisk kommunikation, 80 poäng

Personella, materiella och ekonomiska förhållanden

Det finns en stab av anställda på heltid och bara en viss del är tillfälligt anställda. Målsättningen i relation undervisning och forskning är 50/50, nu ligger tyngdpunkten på undervisning. Fyra professorskompetenta ingår i forskningsgruppen. Stiftelsen för strategisk forskning bidrar med basfinansiering om fem miljoner kronor.

Utbildningarna

Konst, kommunikation, medier och informationsteknologi är centrala begrepp i samtliga utbildningar. Designutbildningen bygger på de tre perspektiven estetiskt/designorienterat, kritiskt/analytiskt och digitalt/tekniskt. Strävan är att de treåriga programmen skall leda till kandidatexamen och de tvååriga påbyggnadsutbildningarna till magisterexamen.

Interaktionsteknologi handlar om utformning av interaktiva digitala system med särskilt fokus på deras bruksegenskaper, dvs. Programvaruutveckling med design. Utbildningen ger grundläggande kunskaper i informationsteknik och datavetenskap med kurser bl.a. i algoritmer med

datastruktur, operativsystem och nätverk, storskalig komponentprogrammering, objektorienterade utvecklingsmetoder, databaser, användargränssnitt, visualisering och verksamhetsutveckling. Integrerar teknologi, estetik och kommunikation i tvärdisciplinära projekt.

Materiell och virtuell design behandlar utformning av produkter med materiella och virtuella inslag, fysisk och digital form. Grafisk design och industridesign är utgångspunkter i en generell design. Vissa färg- och formstudier ingår. Programmet fokuserar på områden där materiella ting och miljöer möter virtuella världar. Det kan gälla produkter som vissa verktyg och mätutrustningar, mobiltelefonsystem och mjukvaror för kommunikation och samverkan, som t.ex. utställningar och andra former av berättande gestaltning. Utbildningen ger grundläggande kunskaper om samspelet mellan funktionskrav, estetik och tekniska möjligheter, om designprocesser. Särskilt uppmärksammas informationsteknik som material.

Medie- och kommunikationsvetenskap behandlar mediesamhället och medieproduktion ur ett kulturvetenskapligt perspektiv. Syftet med utbildningen är att belysa och kritiskt analysera de olika roller som massmedierna spelar i dagens samhälle, både nationellt och internationellt. Den syftar även till att ge en inblick i och förtrogenhet med praktiskt mediaarbete. Olika kurser behandlar t.ex. mediernas betydelse för människors identitetsskapande och val av livsstil, mediernas roll i samhällsutvecklingen och medier som kulturindustrier. Metodutbildning och vetenskapsteori ingår i utbildningen som avslutas med ett större projekt.

En tredjedel av innehållet i utbildningarna i interaktionsteknologi, materiell och virtuell design samt medie- och kommunikationsvetenskap är gemensamt i form av kurser, projekt och workshops. Under det första året ges en gemensam kurs i kulturhistoria och kulturteori. Programmen har 30 platser vardera. Materiell och virtuell design hade 570 förstahands-sökande till de 30 platserna.

Det fjärde utbildningsprogrammet på grundnivå är scen- och teater-teknologi. Det syftar till kompetens för självständigt arbete med ljus-, ljud- och scenteknik i alla former av scenisk gestaltning och presentation. En förlängning till 120 poäng planeras men utbildningen startar som ett tvåårigt program. Utbildningen ger en introduktion i konst- och teaterhistoria och behandlar tolkning av författares, regissörers, musikers med fleras intentioner. Vidare ingår bl.a. användning av data- och informationsteknik, inspelnings- och redigeringsteknik, scenteknik, materialhantering,

transporter, arbetarskyd och säkerhet. Utbildningen avslutas med ett projektarbete.

Interaktionsdesign och teknisk kommunikation är tvååriga påbyggnadsutbildningar. Personer med teknisk eller konstnärlig bakgrund är målgruppen för interaktionsdesign medan teknisk kommunikation riktar sig till personer med teknisk/naturvetenskaplig bakgrund.

Utbildningen i interaktionsdesign handlar om att utforma digitala system så att de blir bra att använda. Till systemen räknas inte bara vanliga datorer och dataprogram utan också smarta hus, personliga kommunikationssystem och virtuella miljöer. Samarbete med producenter, programmerare, grafiska formgivare och andra specialister är ett viktigt inslag i arbetet. Utbildningen genomförs huvudsakligen i en studio där studenterna arbetar under handledning med kortare eller längre designuppdrag. Urval sker genom skriftlig motivering, arbetsprover och intervju.

Teknisk kommunikation syftar till att ge språkliga, grafiska och tekniska verktyg för att kunna kommunicera bra och begripligt kring teknisk och teknikrelaterade ämnen. I utbildningen finns ett fokus på informationstekniken som verktyg och på internationella perspektiv. Frågor om översättning och lokal anpassning kommer att vara centrala. Kommunikation i samverkan, kommunikationens verktyg och kommunikation över gränser är de tre huvudblocken. Ett större projekt ingår. Det kan vara antingen praktiskt (industriprojekt) eller forskningsförberedande. Eftersom programmet utgörs av fyra fristående 20-poängskurser kan vissa projekt genomföras tillsammans med andra studerandegrupper. Urvalet sker genom skriftlig motivering och intervju.

En bärande princip i Malmö är att studenterna skall vara inblandade i forskningsverksamhet genom påbyggnadsutbildningen. Lokalerna är byggda med tanke på samspelet. Även studenterna på grundutbildningens olika program skall arbeta i projekt tillsammans hela tiden. Studenterna har tillgång till lokalerna dygnet runt.

Praktik

Ingen praktik ingår i utbildningen. Det finns inget behov, många studenter har arbetat tidigare.

Samverkan och samarbete

Genom bron mellan Malmö och Köpenhamn förverkligas visionen om en sammanhållen Öresundsregion. Detta lockar redan kunskapsintensiva

företag till regionen. Malmö högskola ingår i ett samarbete med andra universitet och högskolor på båda sidor om sundet.

Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete

Forskningen vid Konst och kommunikation organiseras i fem teman: narrativitet och kommunikation, rumslighet och virtualitet, lärande och samarbete, designprocesser samt konstnärligt utvecklingsarbete. De tre första driver stora studior där flera projekt inom temat pågår och samverkar. Studier av designprocesser och det konstnärliga utvecklingsarbetet är distribuerat över dessa tre studior. Ett antal projekt planeras, vissa med start redan hösten 1999.

Designutbildningen vid Växjö universitet

Lärosätet

Växjö universitet har 9 000 studenter, 33 utbildningsprogram och 47 ämnen fördelade på sju institutioner. I Växjös närhet finns Glasriket med de världsberömda glasbruken. Här finns också Sveriges Glasmuseum och det internationella Glasforskningsinstitutet (Glafo). Den nya designutbildningen med inriktning mot glas hör till institutionen för teknik och naturvetenskap. Vid universitetet finns även en högskoleingenjörsutbildning (120poäng) i maskinteknik med inriktning mot produktutveckling och design. Universitetet fäster stor vikt vid att få design och produktutveckling integrerade. En tvärvetenskaplig institution håller därför på att formas där en ny högskoleingenjörsutbildning i skogs- och träteknik (wood design & technology) skall ingå.

Personella, materiella och ekonomiska förhållanden

Institutionen för teknik och naturvetenskap får betalt för 900 helårsstudenter. Designutbildningen med inriktning mot glas har konstnärlig prislapp. Från Glafo, som haft stor del i utformningen av designutbildningen, har en professor adjungerats vid institutionen.

Utbildningen

Den arbetsgrupp som format designutbildningen såg kopplingen till den utbildning man tidigare haft i glaskemi och hösten 1999 startade designutbildningen med inriktning mot glas, såväl konstglas som bruksglas. Utbildningen omfattar 40 poäng. Den första terminen ges en inledande kurs i design/formgivning som ger de allmänna grunderna i färg, form, material, konstruktion och elektronisk bildhantering. Vidare ingår en kurs i glasteknologi, glasets kulturhistoria och tradition. Kurserna ges av externa lärare. Dessutom ingår en kurs i ekonomi och marknadsföring. Utbildningen avslutas med ett individuellt projektarbete den sista terminen.

Studenterna

Det formella antagningskravet till designutbildningen är grundläggande behörighet. De sökandes personliga meriter får sedan avgöra urvalet.

Designutbildningen har lockat 300 sökande till de 15 platserna. Designutbildningen har 9,5 sökande som första alternativ och är därmed den mest sökta utbildningen vid universitetet. Kombinationen teknik, formgivning och ekonomi förmodas vara det som lockat så många sökande till utbildningen. De sökande har mycket olika bakgrund. Det konstnärliga intresset och tidigare erfarenhet inom området har stor betydelse vid urvalet. Ansökningarna rangordnas och ca 30 personer tas ut till intervjuer. 95 procent av de sökande är kvinnor och jämställdhetsaspekten blir därmed särskilt viktig. Det ideala är att få till stånd en dynamisk och kreativ grupp med blandade åldrar och erfarenheter.

Praktik

Praktiken sker i Glasriket och omfattar en termin. Smältprocessen, glasets egenskaper och ugnar står då i fokus. Praktiken ger insikt om glasindustrins organisation och arbetssätt och utvecklar färdigheter i designprocessens produktionskedje.

Samverkan och samarbete

Samverkan mellan teknik och formgivning är viktig för att få lönsamhet i massstillverkningen. Glas har en omsättning på en miljard kronor och är Sveriges näst största turistnäring. Glafo hjälper glasbruken tillrätta med produktionen i fråga om smältprocessen och kemin. Det finns 14 stora glasbruk i landet och 24 studiohytter. Glafo samarbetar med Nybro kommun i EU:s Leonardoprogram bl.a. Vidare pågår samarbete med Edinburgh och Waterford i Storbritannien.

Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete

En stor satsning på skogs- och träteknik från staten, näringslivet och KK-stiftelsen har möjliggjort inrättande av nya professurer i marknadskunskap, design, trämanufaktur, träteknologi, skogsteknik, bioenergiteknik, skogsindustri med produktionsekonomi, logistik och IT. Professurerna i skogsteknik och bioenergiteknik är tillsatta. För professuren i design pågår arbetet med ämnesbeskrivning.

Kvalitet, ambitioner, problem

Universitetet ser olika möjligheter för designutbildningen. Den kan vara förberedande eller fungera som påbyggnad på t.ex. ingenjörsutbildningen. Det finns behov av design i allmänhet, t.ex. förpackningsdesign och inte

bara konstglas. En breddning mot trä planeras. Sverige är ett u-land i fråga om träförädling.

2000-talets boende omfattar bygg, snickeri, möbel och konsthantverk i material som glas, trä, stål och aluminium. Tre kunskapsområden kan skönjas: Det första är formlära, funktion och design, det andra företagsekonomi, marknadskunskap, ledarskap, affärsmässighet, konstruktion och material, och det tredje området är skogsteknik och skogsskötsel.

BILAGA 3

KOMBINATIONSUTBILDNINGAR

Kombinationsutbildningar

Nedan beskrivs kortfattat de längre utbildningar som har en annan huvudinriktning än design men där ett betydande inslag av design förekommer. Det som i grunden skiljer utbildningarna åt är antagningskraven. Urval till designutbildningarna sker dels genom betyg, dels genom arbetsprover som visar den konstnärlig förmågan. I vissa fall sker urvalet endast genom arbetsprover. För kombinationsutbildningarna däremot gäller betyg respektive högskoleprov.

Civilingenjörsutbildning i Teknisk design (180 poäng) vid Chalmers tekniska högskola

Teknisk design förenar studier i grundläggande ämnen inom naturvetenskap och maskin- och produktionsteknik med studier inom ämnesområden som färg och form, ergonomi och interaktion mellan människa och maskin, modern informationsteknologi, designmetodik och integrerad produktutveckling. Inslaget av designrelaterade kurser är stort och ger ingående kunskaper om hur produkter skall utformas för att passa människans förutsättningar. En praktikperiod på tio månader ingår i utbildningen.

Civilingenjörsutbildning i Industriell arbetsmiljö (180 poäng) vid Luleå tekniska universitet

Utbildningen fokuserar på sambanden mellan teknik, människor och organisation. Inriktningen mot industriell design förenar produktutveckling och traditionellt konstruktörskunnande med insikt i ergonomi och industridesign. Utbildningen ger möjlighet att efter tre års yrkesverksamhet ansöka om registrering för den skyddade yrkestiteln European Ergonomist som gäller inom EU/EES-området.

Högskoleingenjörsutbildning till Utvecklingsingenjör (160 poäng) vid Mitthögskolan, Örnköldsvik

Utbildningen är tvärvetenskaplig och inriktad mot kreativt utvecklingsarbete. Den inrymmer ett block av utvecklingsorienterande kurser såsom CAD-teknik, projektmetodik, design/metodik, miljödesign, patentjuridik, prototyp tillverkning, ekonomi etc. De kreativitetsskapande och

färdighetsutvecklande inslagen i olika kurser kommer till uttryck i bl.a. laborationer, modellbyggande och skissteknik.

Högskoleingenjörsutbildning i Industriell design (120 poäng) vid Luleå tekniska universitet

Industriell design är en konstruktörs- och designutbildning med betoning på brukaraspekter och användarvänlighet. Utbildningen ger kunskap om hela produktutvecklingsprocessen från idé, design, konstruktion och produktion till försäljning och eftermarknad. Utbildningen ger kunskaper i design i form av modellbyggnad och presentationsteknik samt kunskaper i hur samspelet mellan miljö, användare och produkt fungerar.

Högskoleingenjörsutbildning till Innovations- och designingenjör (120 poäng) vid Karlstads universitet

Utbildningens kännetecken är den medvetna sammankopplingen av innovation och design. Den ämnesspecifika delen är skapande, innovativ, designorienterad och realiserande kunskap. Från teorier om mänskligt tänkande och kultur till kunskap om hur man skapar konkreta produkter – med tonvikt på innovation, design, produktion, företag, patentjuridik och avtalsrätt. Fyra veckors praktik krävs för examen.

Högskoleingenjörsutbildning i Produktutveckling med industriell design (120 poäng) vid Högskolan i Jönköping

Utbildningen behandlar hela produktutvecklingsprocessen och ger en gedigen ingenjörsutbildning med ekonomisk och ekologisk helhetssyn i kombination med en hel del designkunskaper. Stor vikt läggs vid återvinnings-tänkande där man tar hänsyn till produktens hela livscykel, från idé och råvara till skrotad och återvunnen produkt. Kurser som ingår är bl.a. industridesign, maskinteknik, människans förutsättningar och projektledning.

Högskoleingenjörsutbildning i Konstruktion och design (120 poäng) vid Högskolan i Halmstad

Utbildningen kombinerar konstruktion och design. Den ger en grund som maskiningenjör och möjlighet att fördjupa sig i design. Den kan leda till konstruktionsarbete kombinerat med ansvar för att vald företagsprofil i designfrågor bibehålls. Den kan även utgöra en grund för vidare studier till industridesigner.

Högskoleingenjörsutbildning till Designingenjör (120 poäng) vid Högskolan i Skövde

Integrerad produktutveckling är utbildningsprogrammets kunskapsområde och en benämning på de metoder som syftar till att förkorta ledtider och höja kvaliteten inom produktutveckling. Viktiga delområden är design, konstruktion, användarstudier och marknadskännedom. Kvalificerad datorutrustning och programvara ger nödvändig kunskap om datorbaserade hjälpmedel för produktframtagning och produktion.

Högskoleingenjörsutbildning i Maskinteknik med inriktning mot design och konstruktion (120 poäng) vid Högskolan Kristianstad

Inriktningen innebär utbildning i produktutveckling, konstruktion och industridesign och leder till en bred kompetens som maskiningenjör. Denna kompetens behövs i samarbete med bl.a. underleverantörer, beräknings- och produktionsingenjörer och inköpare. Tillvalskurser i transportlogistik samt kvalitetsteknik och management spetsar utbildningen.

Högskoleingenjörsutbildning i Maskinteknik med inriktning mot produktutveckling och design (120 poäng) vid Växjö universitet

Utbildningen ger en bred bas i maskintekniska fackämnen och många valmöjligheter på arbetsmarknaden. Inom denna inriktning studeras konstruktion, energi, produktutveckling, hållfasthetslära och design. Åtta veckors praktik, som är förlagd mellan terminerna, ingår i utbildningen.

Högskoleingenjörsutbildning i Grafisk teknologi (120 poäng) vid Högskolan Dalarna, Borlänge

Utbildningen består av en blandning av design och teknik. Ämnen som ingår är bl.a. form och typografi, design, grafisk materialteknik och tekniska basämnen. Möjlighet ges till fördjupning och specialisering mot design. Den senaste tekniken inom branschen används i undervisningen.

Innovationsprogrammet med inriktning mot Teknik/design (120 poäng) vid Mälardalens högskola, Eskilstuna

Programmet ger kunskaper om hur innovationsprocesser analyseras och drivs. Förutom innovationsteknik studeras produkt- och informationsdesign, dvs. processer för utveckling och utformning av varor, tjänster och

information. Förståelse av tekniska sammanhang, informationsteknikens möjligheter och människans funktion är viktiga delar i utbildningen.

Högskoleingenjörutbildning till Polymeringenjör (120 poäng) vid Högskolan Kristianstad

Programmet riktar sig till den som är intresserad av design och konstruktion av plast- och gummiprodukter, vilka material man väljer och hur tillverkning och återvinning går till.

BILAGA 4
NORDISK UTBLICK

Design i Norge

Bruk av designere i utforming av industriprodukter og design av produkter i det offentlige rom (offentlig design) har på 80- og 90-tallet hatt en betydelig utvikling i Norge. Myndigheten har bevisst satset på å legge til rette for bruk av design. Gjennom Norsk Designråd, næringsdepartementets organ ovenfor norsk næringsliv, og Norsk Form, kulturdepartementets uteorgan, har det blitt satt fokus på design i norsk næringsliv og i det offentlige rom.

De olympiske leker på Lillehammer i 1994 var en enestående sjanse til å profilere Norge utad. Designprogrammet var en suksess for norsk design. En synliggjøring av betydningen av design ble gjennom OL en bevisstgjøring både blant vanlige folk og norsk næringsliv. En ny holdning til design ble skapt. De skjedde noe i Norge på designfronten etter 1994.

Utdanning av industridesignere kom skikkelig i gang og Institutt for industridesign fikk sin godkjenning av myndighetene på 80-tallet. I begynnelsen av 90-tallet utviklet det tekniske utdanningsmiljøet i Trondheim en designvariant innen ingeniørfaget. På midten av 90-tallet beskrev Norges forskningsråd for første gang industridesign inn som en kompetanse i forskning. Viktigheten av industridesign i forskningsprogram der fokus var satt på innovasjon, teknologi og produktutvikling ble vektlagt. Næringsdepartementet bestemte på slutten av 90-tallet at i innovasjonsprogram innenfor Statens nærings- og utviklingsfond (SND) skulle industridesign benyttes som kompetanse der det ble gitt statlig støtte ovenfor små- og mellomstore bedrifter.

Design og designere blir oftere brukt både i massemedia, næringslivet og i politiske program i dagens Norge. Design blir bruk i ulike sammenhenger og det er derfor på sin plass å definere design og hva som ligger i det opprinnelige ordet.

Design betyr i daglig tale utforming av menneskeskapte ting. Det engelske ordet design betyr imidlertid egentlig å tenke og planlegge for så å tegne noe slik at det kan bygges eller lages. Design er slik sett både prosessen ved å lage gjenstanden og planleggingen. Denne dimensjonen av ordet skiller design fra underbegrepet formgivning.

Ordet design brukes både om prosessen, faget og det ferdige produkt. Selv om begrepet i sin egentlige betydning omfatter enhver form for menneskeskapte produkter, holdes billedkunst og arkitektur vanligvis utenom. Generelt er det en viss tilbøyelighet til å bruke ordet design synonymt med industriell design eller industridesign.

Formgivning står i motsetning til design bare for den konkrete utformingen av menneskeskapte ting.

I Norge utdannes designere som virker innenfor industriell design på fem steder. Utdanningene spenner fra fagplaner med tekniske fagemner (polyteknisk – ingeniør) til kunstfaglig pedagogikk (akademimodell – kunsthåndverk). Studiene ligger ved tre ulike typer utdanninger, men målet er tilnærmet likt; å bidra til at kvaliteten på to- og tredimensjonal utforming av menneskeskapte ting med tanke på overlevelse, lettelse og nytelse. I industriell sammenheng utnyttes denne kunnskapen til verdiskaping, produksjon for å kapre markedsandeler, og økonomisk vekst. Arbeidsplasser skapes og trygge arbeidsplasser gjøres ennå tryggere. Kvaliteten på omgivelsene styrkes.

I Norge er utdanningssystemet etter videregående utdanning, som kan tas med eller uten studiekompetanse, samlet i Lov om universiteter og høyskoler. Loven gjelder universitetene og de vitenskapelige høyskolene, de statlige høyskolene og kunsthøyskolene.

To utdanninger ligger under det som benevnes som Universitet og vitenskapelig høyskoler

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Teknisk design – Institutt for produktdesign, ble etablert i 1993. Måltall for opptak er 20 studenter. Graden er sivilingeniør. Studiet er 5 år – 100 vektall. NTNU har rett til å gi doktorgard. To doktorgrader (Dr. Ing.) er gitt ved Teknisk design. Fire er under utdanning.

Utdanningen uteksaminerer sivilingeniører med mulig hovedoppgave i fagdisiplinen produktdesign. Undervisningen er prosjektrettet. Instituttet har utviklet egne teori- og øvingskurs, men pensumet er også lagt opp slik at andre moduler tas ved universitetet. Hovedoppgaven teller 10 vektall. www.ntnu.no

Arkitektthøyskolen i Oslo (AHO), Institutt for industridesign (IFID), ble overflyttet fra Statens håndver- og kunstindustriskole (SHKS) til AHO i 1995. IFID ble godkjent som utdanning i 1984. Utdanningen var autonom fra etableringen i 1978 til 1984 og ble benevnt som Industridesignutdanningen i Oslo. Måltall for opptak er 12 studenter. Graden er designkandidat. Studiet er 4,5 år – 90 vektall. AHO har rett til

å gi doktorgard. To doktorander (Dr. Ing.) er under utdanning. En industridesigner som ble uteksaminert 1987 har tatt doktorgrad ved NTNU, Institutt for byggekunst.

Utdanningen uteksaminerer kandidater i design med hovedoppgave i industridesign. Utdanningen er faglig bred og det kan taes fordypninger i siste del av studiet. Utdanningen har ingen inndeling i fagdisipliner, men fordypningene tas først og fremst i disiplinen produktdesign. Det er også blitt tatt hovedoppgaver innen transportmidler (transportdesign) og kommunikasjonssystemer (kommunikasjonsdesign). Hovedoppgaven teller 10 vekttall.

Fire ulike institutter/seksjoner ligger under det som benevnes som Kunsthøgskoler.

Kunsthøgskolen i Oslo (KIO), Avdeling Statens håndverk- og kunstindustriskole (SHKS) er en av de eldste utdanningene i Norge. Tre institutter beskjeftiger seg med design: Institutt for interiørarkitektur og møbeldesign (IIM), Institutt for klær og kostyme (IKK) og Institutt for visuell kommunikasjon (IVK). IIM og IVK har måltall for opptak av 12 studenter og IKK tar opp 8 studenter. Etter avsluttet hovedfag gis graden designkandidat. Studiet er 4,5 år – 90 vekttall. Ingen rett til utdeling av doktorgrader.

Utdanningen uteksaminerer kandidater i design med hovedoppgave innenfor områdene interiørarkitektur eller møbeldesign, klesdesign og grafisk design, multimedia eller illustrasjon. De to første utdanningsår er deler av undervisningen felles med den andre fagretningen, kunsthøgskolen, ved SHKS. Fordypning i disipliner tas i de tre siste årene. Hovedoppgaven teller 30 vekttall. www.kio.no.

Kunsthøgskolen i Bergen (KHIB) ble etablert i 1996 og har i dag følgende tre avdelinger: Avdeling for design, Avdeling for spesialisert kunst og Avdeling kunstakademiet. To seksjoner beskjeftiger seg med design: Seksjon for romdesign og Seksjon for visuell kommunikasjon. Begge seksjoner har måltall for opptak av 12 studenter hver (grunnstudie). Etter avsluttet hovedfag gis graden designkandidat. Grunnstudie er 3 år gir graden høyskolekandidat. Hovedfag bygger på grunnstudie og er 1,5 år – 90 vekttall. Ingen rett til utdeling av doktorgrader.

Utdanningen uteksaminerer kandidater i design med mulig hovedoppgave i interiørarkitektur eller møbeldesign og visuell kommunikasjon som i særlig grad innenfor nye medier. www.khib.no

En utdanning ligger under det som benevnes som Høgskoler.

Høgskolen i Akershus, Avdeling for formgivning og produktdesign, ble etablert i 1993. Utdanningen har måltall for opptak av 50 studenter per år.

Studietiden er 2 år – 40 vekttall. Graden er høskolekandidat. Et tredje år kan tas som påbygging i produktdesign og produktutvikling. Utdanningen har en fast avtale med Manchester Metropolitan University (MMU) i England for gjensidig godkjenning av studenter i utvekslingsprogram.

Undervisningen er prosjekttrettet og tilknyttet samarbeide med bedrifter så langt det er praktisk mulig. Utdanningen har utarbeidet egne teorimoduler som er av generell art innen disiplinen.

Alle utdanningen har som mål å uteksaminere designere som virker i industrien.

Utdanningen som ligger ved de to kunstskolene KIO og Khib er klassiske designutdanninger som bygger på kunst- og designpedagogikk som spring ut fra Bauhaus på 20-tallet. Kjernen i utdanningen og det pedagogiske programmet er akademimodellen og bygger på kunstnerlig skoling. Begge utdanningen er under faglig og pedagogisk omstilling.

Utdanningen som ligger ved AHO er den eneste industridesignutdanningen i Norge som har tatt opp i seg teknologifag, markedsfag og ergonomi som fagemner med egne ansatte vitenskapelig personell innenfor eget institutt. Utdanningen er designfaglig som innebærer innslag av kunstfaglig og polyteknisk pedagogikk. Den er bred og generell innen industriell design og kan derfor benevnes som profesjonsdisiplin på lik linje med ingeniør, økonom eller arkitekt.

Utdanningen ved NTNU er den eneste sivilingeniørutdanningen med produktdesign som fagdisiplin i Norge. Modellen for det pedagogiske programmet er utviklet ved Delft i Holland. Kjernen i studiet er de tekniske fag med innslag av estetiske og ergonomiske fagemner.

Utdanningen ved Høgskolen i Akershus er den eneste toårige utdanningen innen produktdesign og produktutvikling. Den har sitt utspring fra håndverksfagene og utdanning av lærere i formingsfag i grunn- og videregående skole.

Det kongelige Kirke, utdanning- og forskningsdepartementet gjorde i 1993 – 94 en undersøkelse blant kunst- og designutdannede i Norge. Rapporten Kunstnernes økonomiske vilkår konkluderte med at industridesignere hadde arbeide med god inntekt. Det er ikke blitt gjort undersøkelser de siste årene, men det synes som om det er ledige stillinger innen design. Nyutdannede får lettere arbeid enn tidligere innen næringslivet og det oppstår stadig, og etter norske forhold større, designkontor som gir arbeid for nyutdannede – i hovedsak industridesignere.

Oslo, 13.06.99

Per Farstad

Design i Danmark

Som de andre nordiske lande står også dansk design midt i en udvikling, det ikke præcist er til at forudsæ resultatet af.

Dansk design har haft - og har vel stadig - en meget stærk kunsthåndværker - og design tradition, som strækker sig tilbage til begyndelse af dette århundred, men som fik sin mest kraftfulde blomstringstid fra slutningen på 30'erne og frem til slutningen af 50'erne. Herefter blev megen design en gentantagelse af denne epokes arbejder og designkoryfær.

”Danish Design” blev verdens kendt og blev måske også motoren for en del af den skandinaviske design bølge der gjorde det nordiske design berømt for begreber som enkelhed, håndværksmæssig kvalitet og et troværdig udtryk.

Disse begreber er i dag en markant del af vores tradition og er stadig det, dansk design bygger på, det selv om en række forudsætninger er forsvundet med den samfundsmæssige og økonomiske udvikling. Håndværket er forsvundet og er blevet til industriel eller semiindustriel fremstilling af designet produkter. Ligesom det troværdige udtryk har ændret sig til et udtryk for produktions vilkår og økonomisk mulighed for produktion. Desuden er design ikke et begreb, der tilhører en lille elite i en lille del af verden. Internationalisering og kommunikationen har gjort det ”ledt for enhver” at lave Scandinavia Design” eller udvikle det æstetiske designudtryk samt produkter af sofistikeret teknologisk indhold. Design er blevet en del af en massemedie industri.

Først sent er det gået op for danske designere at design er en proces samt læren om mennesket og dets forhold til den øvrige levende natur - herunder læren om samfundets og designets sammenhæng med dette samfund. Dette såvel æstetisk, etisk som økonomisk.

Design er et bundet kunstnerisk udtryk, der først får liv i sammenhæng med de mennesker der skal bruge designet.

Da de fleste produkter allerede er opfundet eller gennem producerede bliver designerens opgave at tilrette en virkelighed, som allerede er overstået. Hermed kan designeren ende med at blive en reproducernde enhed i samfundet og ikke en person, der arbejder med den innovative samfundsudvikling.

Det er et faktum, at vi bevæger os fra at være et produkt orienteret samfund, der udelukkende har benyttet sproget og produktet som kommunika-

tionsmiddel, til et informationssamfund, der har informationen i sig selv som formål.

Det er begrebet og forholdet mellem stof og form der er sat til debat, og det handler om elektroniske systemer, der i sig selv kan opstille produktionssystemer og dermed ændre den traditionelle opfattelse af stoflighed, håndværk, kvalitet og i sidste ende troværdighed. Fremtidens designer bliver nødt til at vælge mellem kunsthåndværkets virkelighed – baseret på et materiale, eller en konceptuel designmetode – baseret på ideen om produktet .

Vi skal, hvis vi vil bevare troværdigheden, bevæge os fra tradition til en fornyelse, der ikke glemmer fortiden, men ser kritisk på hvilke dele af traditionen, der er brugbar i en fremtid, der vil blive mere præget af miljø problemer og globaliseringens internationale klasse / fordelings problemer.

Designeren , produktudvikleren og producenten står med en viden og problem formuleringer, som ikke umiddelbart kan bruges i vores samfundsudvikling, og som man først nu er begyndt at erkende eksistensen og rækkevidden af.!

At udvikle denne erkendelse – samt at tilføje den nyt liv – bliver en af de største udfordringer for såvel hele designområdet – herunder designundervisningen ,som for dansk industri. En række lande, som ikke er traditionelle designlande, i Asien , USA og Europa tilfører store midler til at uddanne og udvikling af designområdet, hvorfor den fremtidige konkurrence inden for produktudvikling og design bliver overordentlig stor.

Udviklingen og undervisningen af designere, der kan andet end arbejde intuitivt, er først lige kommet i gang. Yderligere er design- området i Danmark spredt ud på en række ministerier : Undervisnings, Bolig, Kultur og Erhvervsministeriet – det sidste som det bedst kvalificerede og mest aktive ministerium. Der findes ingen egentlig koordinering mellem de forskellige offentlige indstanser.

Der forgår undervisning fire forskellige steder i Danmark.

På Ålborg Universitet udbydes en uddannelse af ingeniører, som efter endt uddannelse skal tage sig af planlægning af arkitektur, design og kommunikation. Uddannelse på Ålborg Universitet er underlagt Universitetsloven, og har derfor helt automatisk forskning inden for området.

På de to arkitektskolen gives der en uddannelse i arkitektur med design som speciale – her under møbel, grafisk og industriel design . Skolerne er placeret i Århus og København. Arkiteksskolerne bedriver kunstnerisk udvikling og forskning.

Herudover findes der to egentlige kunsthåndværker – og design uddannelse, Designskolen i Kolding og Danmarks Designskole i København.

Alle uddannelser er femårige.

Danmarks Designskole er den største udbyder af designuddannelser og dækker hele designområdet; Rumdesign, glas og keramisk formgivning, tekstil design, beklædnings design (mode!), scenografi, industrieldesign , møbel og visuel kommunikations design. herunder fotografi, grafiske design samt design til de virtuelle medier – herunder animation samt webdesign.

Alle design uddannelserne – undtaget Ålborg – er underlagt Kulturministeriet.

Der findes desuden en række private udbydere af forskelligartede designuddannelser. Ingen kender kvaliteten af disse uddannelser og der med heller ikke, om det er brugbart i forhold til den enkelte elev. Disse ” uddannelser ” strækker sig fra enkelte uger op til 2 år.

Efter endt uddannelse er de studerende fra de offentlige skoler tilknyttede Danske Arkitekters Landsforbunds eller Teknisk Lands Forbunds arbejdsløshedskasser. Her udover er mange tilknyttede Danske Designere - en interesse organisation som varetager faglige, kunstneriske og i en hvis udstrækning designernes økonomiske interesser.

Der er gennem de sidste år lavet en del udredninger om designernes forhold samt designs betydning for det danske samfunds - og erhvervsliv, senest ” Regeringens designredegørelse”. Redegørelsen er blevet fulgt op af en række initiativer og i den forbindelse midler til gennemførelse af redegørelsens forslag.

Under Erhvervsministeret er der to organisationer, der varetager dansk designs interesser; Dansk Designcenter og Center for..... Begge centre skal holde kontakt og servicere dansk Erhvervsliv samt skabe en bedre international kontakt.

Megen danske design skabes af enkelte store design - og kommunikations virksomheder, der har det som deres speciale at betjene det offentlige samt de største danske virksomheder. Resten af designområdet består af en række enkeltmands / kvinde virksomheder, der overlever ved at betjene enkelte kunder inden for deres fagområde.

Der har gennem de sidste år været en stigende interesse fra såvel medierne, det offentlige som industrien for design, blot mangler der i dag en samlet koordinering og strategi for udvikling af designområdet og designets sammenhæng med det danske samfund.

København d. 4.10.1999.

Kjeld Ammundsen

Design i Finland

Finländsk kulturindustri i det nya millenniet

Undervisningsministeriets Kulturpolitiska avdelning tillsatte i mars 1997 en arbetsgrupp, kulturindustriarbetsgruppen som fick i uppdrag att utveckla kulturpolitiken ur kulturindustrins synvinkel. Dess uppgift var att undersöka kulturindustrins internationella utsikter, utreda aktuella mål och projekt inom EU som stödjer kulturindustrin, kartlägga den finländska kulturindustrins nuvarande tillstånd och utvecklingsperspektiv, föreslå åtgärder för att främja den finländska kulturindustrin i samarbete med andra ministerier samt lägga fram förslag med kulturindustriperspektiv till nya riktlinjer för kulturpolitiken.

I kulturindustriarbetsgruppen har ingått representanter för undervisningsministeriet, handels- och industriministeriet, finansministeriet, arbetsministeriet, flera universitet, radio, press och näringslivet, däribland Nokia New Ventures. Arbetsgruppen lämnade sin slutrapport våren 1999 och sammanfattar sina rekommendationer till åtgärder med följande.

Avsikten med åtgärdsförslagen är att stärka kultursatsningar och kulturens betydelse skapa förutsättningar för att Finland förutom ett informationsteknikland också skall bli ett betydande land i fråga om innehållsproduktion. Det innebär en andra fas av informationssamhället, som Finland enligt existerande informationssamhälleprogram har goda förutsättningar för.

Detta förutsätter i korthet bl.a.

- Ett program för kulturindustriforskning inleds. Det fokuseras till pilotprojekt som gäller produktutveckling inom kulturområdet.
- Reglbundet återkommande kulturbarometrar.
- Utveckling av innovationsdimensionen och mångsidig kreativitet på alla utbildningsområden.
- Utveckling av näringslivsperspektivet i alla utbildningsformer och förbättring av internationaliseringen på alla utbildningsnivåer.
- En säkerställd fortsatt systematisk utveckling av yrkesutbildningen i takt med uppstående behov.
- Att forskning och utveckling inom högskolan inriktas mot tillämpad forskning för kulturindustrin.
- Skapande och utveckling av sådan utbildning i ledarskap, produk-

tion, internationell marknadsföring etc. som kulturindustrin och innehållsproduktionen behöver.

- Att kulturindustrisektorn ingår som en accepterad del i handels- och industriministeriets strategi för små och medelstora företag.
- Utveckling av kunskapscenter för kulturindustri liksom gemensamma företagskuvöser för kultur och teknik.
- Att verksamhetsmodeller som skapar alternativa former för näringsidkande inom kulturindustribranschen utvecklas.
- Fortsatta diskussioner om ändring av EU:s skattepolitik mot en jämbördig behandling av olika kulturprodukter.

Åtgärderna föreslås finansieras i första hand genom att de redan existerande offentliga finansierings- och utvecklingstjänsterna utvecklas så att de anpassas till kulturföretagens behov. Därtill kommer åtgärder för att skapa investeringsföretag i den privata sektorn som specialiserar sig på företag i kulturindustribranschen.

Konstindustriella högskolan i Helsingfors

Lärosätet

Grunden till den konstindustriella utbildningen lades redan på 1860-talet och 1871 startade föregångaren Slöjdskolan. Undervisningen skedde på kvällar och helger och hälften av kurserna hade allmänbildande praktisk karaktär. Nu började också kvinnorna söka sig till den tillämpade konsten. År 1885 får skolan ställning av lärdomssäte och benämns Konstindustriella centralskolan, som tillsammans med dess museum i nya lokaler bildade Ateneum. År 1949 var det så dags för Konstindustriella läroverket som 1965 övergick i statlig ägo. År 1973 lyftes skolan till en högre akademisk nivå och omvandlades till Konstindustriella högskolan som idag är den största inom sitt slag i Norden. Konstindustriskolan var fram till i början av 1990-talet det enda universitet i Finland med design på programmet.

Konstindustriella högskolan med lokaler vid Arabiastranden är en integrerad del av universitetet sedan nittioalet och har numera 27 olika studieinriktningar inom 11 avdelningar. Det nya examenssystemet vid Konstindustriella skolan trädde i kraft 1994 och omfattar kandidat-, magister- och doktorsexamen.

Personella, materiella och ekonomiska förhållanden

Konstindustriella skolan har närmare 1 600 studerande och 15 procent av dessa kommer från andra länder. Ytterligare 1 500 personer deltar i kompletterande utbildning och 1 000 i den ”öppna högskolans” undervisning.

Lärarna är ungefär 400 till antalet. Alla lärare är anställda 2–5 år på heltid. Anställningen kan eventuellt förlängas. Två tredjedelar av undervisningen sköts av timlärare. Professorerna är 27 till antalet och timlärarna dubbelt så många. Även de som har en fast anställning på heltid har sin egen praktik för professionell utveckling. Industriell design har 5 professorer på 5 år förutom särskilt inbjudna gästprofessorer.

I och med flyttningen 1982 till Arabia förbättrades förutsättningarna för högskolans verksamhet avsevärt. De nya och enhetliga utrymmena innebar en betydande och omfattande förnyelse av högskolan. Man kunde höja nivån och volymen på undervisningen inom den konstindustriella branschen.

Resurstilldelningssystemet är grundat på en matematisk modell. Varje år presenteras för departementet hur många studenter som har examinerats. Bonus tillkommer om lärosätena har varit framgångsrika. Bedömningen avgörs av Evalueringsnämnden vid Centers for Excellence.

Utbildningarna

Undervisningen sker inom följande avdelningar:

- film och television
- grafisk design
- keramik och glasdesign
- scenografi
- mode och textilkonst
- industriell design: industridesign, hantverk och konstindustri, design leadership
- konst
- inredningsarkitektur och möbeldesign
- fotografi
- konstfostran: utbildning för teckningsundervisning och konstpedagogik
- allmänna studier

Konstkandidatexamen (Bachelor of Arts, BA) tar tre år (120 studieveckor). Utbildningen skall ge de kunskaper och färdigheter som förutsätts för att självständigt sköta uppgifter inom den konstindustriella branschen. Den

skall vidare ge kännedom om grunderna för forskning och förbereda för vidare studier inom magisterprogrammet.

Grundutbildningen består huvudsakligen av konststudier som teckning, målning och historia samt obligatoriska språkstudier. Ämnesstudierna består av yrkesinriktade grunder och metoder i planering och formgivning samt övriga studier som understödjer dessa. De obligatoriska språkstudierna omfattar modersmålet (2 studieveckor), det andra inhemska språket (2 studieveckor) och studier i ett främmande språk (4 studieveckor), dvs. 8 studieveckor totalt. Ett ”mogenhetsprov” som bedöms vid ett allmänt tentamenstillfälle ingår i konstkandidatexamen. Det är fråga om en uppsats inom det valda utbildningsprogrammet som sedan granskas dels språkligt (finska eller svenska), dels innehållsmässigt. Detta bör vara godkänt innan ”portföljen” (slutarbetet) bedöms.

Konstmagisterexamen (Master of Arts, MA) omfattar fem år (180 studieveckor). Magisterutbildningen är inriktad mot strategi och bygger på och vidareutvecklar de kunskaper och färdigheter som inhämtats i grundutbildningen. Utbildningen avslutas med ett examensarbete som omfattar minst 20 studieveckor. Det kan vara inriktat på planering och kreativt konstnärligt arbete och skall bestå av en produktionsdel och en skriftlig/visuell del. Slutarbetet kan även vara en skriftlig avhandling.

Konstdoktorsexamen (Doctor of Arts, DA) kräver både vetenskapligt och konstnärligt arbete och möjlighet att avlägga denna examen har funnits sedan 1993. En blivande konstdoktor skall ha avlagt en högre examen vid Konstindustriskolan eller vid en annan högskola i Finland, alternativt motsvarande examen utomlands.

I studierna ingår (utöver eventuellt kompletterande studier) allmänna studier för forskare som omfattar 10 studieveckor, studier i forskningsämnet, 10–16 studieveckor och studier som stödjer den egna forskningen omfattande 20 studieveckor, dvs. totalt minst 40 studieveckor. Därtill kommer läroprovet som kan vara en konstproduktion eller en serie av konstproduktioner eller produktutvecklingsprojekt som är sammanlänkande med varandra på ett betydande sätt. Då ingår en forskningsdel som står i dialogiskt och analyserande förhållande till konstproduktionerna. Forskningsdelen bör kunna publiceras.

Studenterna

Sökandetrycket är högt. Årligen söker närmare 3 000 till högskolan och 9 procent i genomsnitt blir antagna. Till industriell design sökte ca 200

förhoppningsfulla till 13 nybörjarplatser och 35 personer sökte till magisterutbildning. Avdelningen har ca 150 studenter.

Studenterna har långa förstudier. Nackdelen med dessa långa förstudier är att högskolan inte får in yngre personer som kan vara med och forma sin utbildning från början. 25 utländska studenter kommer årligen till utbildningen i industriell design och 7 reser ut. Totalt tar högskolan emot 200 utländska studenter årligen från 35 olika länder och 112 egna studenter åker utomlands. Kandidater på det egna universitetet har garanterad plats till magisterstudier. Den genomsnittliga studietiden är 6,5 år. Under 1998 utexaminerades 105 studenter med kandidatexamen, 146 med magisterexamen, 3 doktorer och 5 licentiater (enligt den äldre studieordningen som upphör i och med utgången av 1999). Konstindustrihögskolan har 140 studerande i doktorsprogram inom 4 s.k. doktorsskolor och har hittills producerat 10 konstdoktorer.

Samverkan och samarbete

Ett projekt som syftar till att skapa ett konstindustriellt centrum vid Arabiastranden, inleddes i början av decenniet. Det drivs i samverkan med handels- och industriministeriet, Pensions-Varma, Hackman, Metra, Pop/Jazzkonservatoriet och Helsingfors stad.

Ett annat exempel är det nyligen etablerade International Design Business Management (IDBM) Programme som drivs gemensamt av Institutet, Helsingfors handelshögskola och Helsingfors tekniska högskola. Syftet med programmet är att föra samman experter på olika områden inom konceptet för att utbilda skickligt yrkesfolk för nyckelpositioner inom internationella designföretag.

Förutom deltagande i Nordplus och Socrates /Erasmus har högskolan utbyte med Korea, Japan, Indien, Sydamerika, USA, Central- och Östeuropa.

Arbetsmarknad

”Kuvösen” som riktar sig mot industrin ger möjlighet för färdigutbildade att stanna kvar i två år för att bereda så goda möjligheter i arbetslivet som möjligt. Genom denna verksamhet har 30 nya företag skapats.

Forskning

En mogen profession måste ha forskning. Högskolan har strävat efter att bli en integrerad del av universitetssystemet för att få tillgång till samma resurser. Denna politik har varit lyckad.

Kvalitet och ambitioner

The Finnish Design Management Institute (FDMI) grundades i början av nittioalet vid Konstindustriella högskolan. Institutet har till uppgift att hjälpa både offentliga och privata organisationer att förbättra sin verksamhet genom att försäkra sig om att designresurserna utvecklas, används och styrs på ett effektivt sätt.

Institutet och Helsingfors handelshögskola samverkar med ledande finska och internationella affärsorganisationer inom Design Management Research för att generera, utväxla och granska senaste nytt om den forskning som är inriktad på design och management.

Lapplands universitet, Rovaniemi

Lärosätet

Lapplands universitet i Rovaniemi vid polcirkeln grundades 1979 och är det nordligaste universitetet i Finland och EU. Universitetet är utspritt på åtta olika platser i Rovaniemi och har även lokaler i Kemi och Kemijärvi. Universitetet ger 16 utbildningsprogram (degree programmes) som efter tre år ger en kandidatexamen och efter fem år en magisterexamen. Utbildningsprogrammen är fördelade på fyra fakulteter som omspannar juridik, lärarutbildning, samhällsvetenskap samt konst och design. Fakulteten för Konst och Design bildades 1990. Sex år senare införlivades Rovaniemi Institut för Konst och Konsthantverk med universitetet och är nu en del av fakulteten för Konst och Design. I denna ingår – förutom bildlärarutbildning, konst- och mediastudier – de två designutbildningarna industridesign samt textil och kläder.

Personella, materiella och ekonomiska förhållande

Universitetet har knappt 600 anställda och ca 10 000 studenter, varav ca två tredjedelar återfinns inom fort- och vidareutbildning och det ”öppna universitet”. Drygt 3 000 studenter finns inom utbildningsprogrammen och av dessa återfinns ca 700 studenter inom fakulteten för Konst och Design. Industridesign har totalt 120 studenter, textil och kläder 130.

Den totala budgeten för universitetet är ca 160 miljoner FIM och den summan inkluderar 40 miljoner i extern finansiering.

Utbildningarna

Utbildningen i industridesign är utpräglad teoretisk. Utöver teorin ingår teckning, formgivning och workshops. Institutionen tillhandahåller den

utrustning studenterna behöver för att skapa modeller och prototyper till sina projekt. Praktiska färdigheter och intresse för produktdesignsteknologi är viktiga komponenter i utbildningen. Under det tredje året etableras kontakt med blivande arbetsgivare och kunder i samband med att studenterna utför projekt tillsammans med tillverkare. Studenternas projektarbeten kan gälla såväl nya produktidéer för det lokala näringslivet som uppdrag åt framstående nationella företag.

Textil och kläder är den senaste tillkomna institutionen vid fakulteten. Här utbildas framtidens textil- och klädexperter. Lokala och globala idéer sammanförs i en ny form: sanning, skönhet, tekniska innovationer samt ekologiska och etiska frågor.

Utbildningsprogrammen inom fakulteten för Konst och Design lockar 33 procent män och 67 procent kvinnor.

Samverkan och samarbete

Förutom samverkan med institutioner inom den egna fakulteten ingår kurser från både samhällsvetenskaplig som juridisk fakultet i industri-designutbildningen.

Universitetet deltar i Nordplus, Socrates/Erasmus och nästan hälften av de bilaterala överenskommelserna riktar sig mot Ryssland. 80 studenter läste utomlands 1998 samtidigt om 104 utbytesstudenter togs emot.

Arbetsmarknad

Totalt för universitetet gäller att över 80 procent av de examinerade 1997 hade relevant arbete sex månader efter examen. Mer än 40 procent av dessa stannade i Lappland. Utsikterna på arbetsmarknaden är goda för industridesigner. Karriärmöjligheterna för industridesigner finns t.ex. inom produktutveckling, konsultverksamhet inom datateknologi, som forskare, lärare och entreprenörer.

Yrkehögskolor (polytechnics)

I Finland bildas stegvis fram till år 2000 en ny, icke universitetsinriktad yrkehögskolesektor som erbjuder högskoleutbildning. Därmed består det finska högskoleväsendet av universitet och yrkehögskolor.

Yrkehögskolorna har bildats av läroanstalter som tidigare erbjudit utbildning på institutnivå och högre nivå. Nivån på utbildningen har höjts och genom sammanslagning av flera läroanstalter kan yrkehögskolorna erbjuda utbildning inom många branscher.

Genom försöks- och utvecklingsverksamhet övergår efter en viss tid de temporära yrkeshögskolorna till ordinarie yrkeshögskolor. En yrkeshögskola som beviljats ordinarie tillstånd är en enhetlig högskola medan de temporära under försöksperioden består av många läroanstalter.

Utvecklingen vid yrkeshögskolorna, som har mycket goda kanaler ut till arbetslivet, går snabbt. Där växer det fram fler och fler examensutbildningar (degree programmes), bl.a. i design. Examinerade från yrkeshögskolorna kan gå vidare till studier vid universiteten i Helsingfors eller Rovaniemi.

Nedan följer några exempel på den utveckling som sker vid yrkeshögskolorna. Så finns t.ex. vid Jyväskylä yrkeshögskola ett utbildningsprogram i modedesign och kläder. Utbildningen är fyraårig och leder till en bachelorexamen. 20 nybörjare tas in varje år. Den är upplagd så att basutbildningen omfattar 30 poäng och bl.a. består av studier i kommunikation, kultur och språk. Därpå följer 90 poäng yrkesstudier, varav 50 poäng är obligatoriska studier i produktdesign, produktion och marknadsföring, resten är alternativ. Det ingår också kurser som är valbara inom 10 poäng och en termins praktik innan utbildningen avslutas med ett examensarbete på 10 poäng.

Inom Designinstitutet vid Lahti yrkeshögskola finns ett fyraårigt utbildningsprogram i design med följande inriktningar: industridesign, produktdesign, mode- och kläddesign, inredningsarkitektur och förpackningsdesign. En utbildning i grafisk design, även den fyraårig, ges inom utbildningsprogrammet visuell kommunikation.

Kuopio Konsthantverks- och Designakademi, som ingår i Pohjois-Savo yrkeshögskola ger utbildning i konsthantverk och design. Designavdelningen erbjuder design med inriktning mot trä, industridesign och design med inriktning mot ädla metaller. Det finns fem studior; för ädla metaller, metallarbete, trä, plast och stenarbete. En utbildning i industriell produktdesign ges inom det tekniska området.

Design på Island

Islands konsthögskola, Reykjavik

Islands Konst- och hantverkskola slogs den 1 augusti 1999 samman med Islands teaterhögskola och Musikhögskolan i Reykjavik. De bildar tillsammans Islands konsthögskola som är en gemensam högskola för konstnärlig utbildning med universitetsstatus. Konst- och hantverksdelen – numera en del av institutionen för visuell konst – har funnits sedan femtio år tillbaka. Den kom till efter andra världskriget och var från början en skola för hantverk. Tidigare hade studenterna varit hänvisade till att skaffa sig utbildning utomlands, i Italien, Danmark och övriga Skandinavien. Högskolan har fått hjälp utifrån att bygga upp sin utbildning. Dess andre rektor i ordningen kom t.ex. från Tyskland.

Den 1 augusti år 2000 kommer institutionen att vara uppdelad i en avdelning för konst och en avdelning för design. Hela institutionen omfattar målning, skulptur, tryck, mixed media, keramik, grafisk design, textil, konsthistoria och konstteori, lärarutbildning, fort- och vidareutbildning samt grundläggande konststudier (foundation course). Institutionen har lokaler på två skilda håll i Reykjavik.

Personella, materiella och ekonomiska förhållanden

Högskolan har egna beslutsbefogenheter. Den ekonomiska redovisningen till Utbildningsministeriet består av en redogörelse för hur resurserna har använts.

Island är ett exotiskt land och det är mycket lätt att rekrytera lärare utifrån. För närvarande har högskolan bl.a. en industridesigner från Italien. Grafisk design har lärarresurser motsvarande tre heltidstjänster. Den utbildningsansvarige har en heltidstjänst. Lärarna tenderar att bli yngre, vilket är ett resultat av datateknikens snabba framfart. De anställs för tre år med möjlighet till tre års förlängning.

Utbildningen

Utbildningen är treårig och leder till en utbildning motsvarande en bachelor (BA). En tvåårig masterutbildning som påbyggnad planeras på sikt. 1963-64 introducerades utbildningen i grafisk design. Islänningarna är ett bokläsande folk och med offsettryckets intåg uppstod behov av grafisk design. Eftersom Island inte är en industrination har det inte funnits behov

av annan designutbildning. Utbildningen i textil och keramik har hittills inte varit designinriktad och textilindustrin är i dåligt skick.

Den nya designavdelningen kommer att vara uppdelad i tvådimensionell respektive tredimensionell design och ha en "core course" som bl.a. behandlar 1900-talshistoria och den kreativa designprocessen. Konstnärer och designer kommer att dela workshops men utgå från sina olika förutsättningar. Det behövs goda designer som gör grunden för formgivarna som bara vill forma produkter. Andy Warhol och konceptualismen under sjuttio- och åttioalet är exempel på nuvarande strömningar. Även 3D-tänkande börjar komma.

Studenterna

Studenterna antas på gymnasiebetyg och arbetsprover. Medelåldern vid antagningen är hög, mellan 23 och 27 år. De har förutbildningar bakom sig, t.ex. regional konstutbildning som den i Akureyri på norra Island. För de studenter som inte har tillräckliga baskunskaper finns preparandutbildning (foundation course) vid den egna högskolan.

Varje år söker ca 40 personer till 10–15 nybörjarplatser i grafisk design. Studenterna har tekniska färdigheter men brister i visuell förmåga eftersom de saknar den ideologiska bakgrunden till visuellt tänkande. De förstår inte gamla saker som t.ex. hur man förr inom typografin satte bokstäver, det gamla sättet att framkalla; de förstår inte mjukvaran.

Begreppet design har kommit att beteckna en livsstil och blivit ett sätt att markera generationstillhörighet. Detta skapar behov av minst 5–6 nybörjarplatser inom vardera produktdesign, textil och mode, samt keramik och glas. Sammantaget med grafisk design blir detta ca 30 nybörjarplatser inom den nya designavdelningen.

Lokalerna är normalt tillgängliga för studenterna från klockan sju på morgonen till elva på kvällen. Inför deadlines då studenterna tillbringat nästan dygnet runt på högskolan görs speciella överenskommelser.

Studenterna åtar sig designuppdrag åt industrin och 75 procent av studenterna arbetar vid sidan av studierna. Ledningen ser till att studierna inte blir lidande och att uppdragsgivarna inte får för stort inflytande.

Praktik

Tre veckors praktik ingår i utbildningen för att studenterna skall få tillfälle att lära om maskinteknik och tryckprocessen.

Samverkan och samarbete

Den nya konsthögskolan är inte en del av det gamla universitetet men samarbetet skall stärkas. Högskolan deltar i Erasmus och Nordplus och länderna som deltar i utbytet erkänner varandras utbildningar.

Arbetsmarknad

Den grafiska industrin på Island har ett stort behov av grafiska designers. Behovet av industridesigner växer långsamt fram. Tio isländska industridesigner har utbildats i bl.a. Frankrike och Skandinavien. Behovet av industridesigner är mycket realitetsanknutet. Fiskproduktionen behöver designers till sina maskiner. Detta är ofta en småindustri med en fiskare och en maskin. ”Marel” som gör fiskeutrustning behöver designers. Det gör även företaget ”Össur” som tillverkar proteser som framför allt exporteras till Japan. Reklambyråerna klagar över att det finns för få designers.

Forskning/konstnärligt utvecklingsarbete

Högskolan kommer att få resurser för forskning. Just nu bedrivs ett projekt som skall ta reda på vad som händer med studenterna. Ingen har tagit ansvar för detta och följt upp. Ett annat projekt syftar till att identifiera hur idéer rör sig och söker svara på varför modernism är så stark på Island och varför renässansen, barocken osv. började.

Kvalitet, ambitioner och problem

Island har starka traditioner och är stolt över sin kultur. Danmark och Finland ses som goda exempel på länder som är stolta över sin design och som har sina förebilder. Island har inte kommit så långt än men landet har sin kulturella bakgrund som man är mycket medveten om och stolt över. Islänningarna har genom sitt språk en unik tillgång till mytologin; man kan läsa t.ex. Eddan på originalspråket.

Kvaliteten på utbildningen ser högskolan inte i förhållande till storleken på resurserna utan den uttrycks i den anda som finns på högskolan.

År 2000 firar Island 1 000 år av kristendom och demokrati samtidigt som Reykjavik blir Europas kulturhuvudstad. Detta jubileum medför en skjuts för design. Många produkter framställs och utöver förväntad efterfrågan från turismen har produkterna stor avsättning hos islänningarna själva .

Det pågår diskussioner om huruvida arkitektur skall ses som en konstnärlig eller teknisk verksamhet och om dess disciplintillhörighet i utbildningssystemet. En inriktning mot inredningsarkitektur och möbler

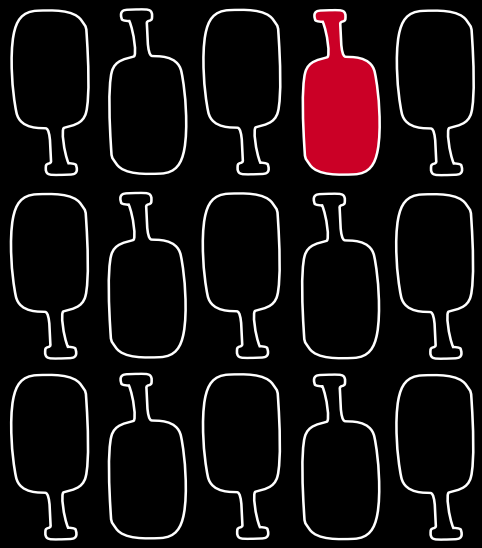

planeras inom arkitektur. Inom utbildningsministeriet diskuteras om arkitekterna skall få samma resurstilldelning per student som design. Ett resultat av den syn som varit tongivande inom arkitekturen är staden Reykjavik som nästan helt byggts upp efter andra världskriget. Då flyttade fattiga familjer in till staden och bosatte sig i övergivna militärbaracker. Den modernistiska arkitekturen i Reykjavik ger ett ganska brutalt intryck.

Högskoleverkets rapportserie

- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Bilaga 2:Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R
- Grundskollärautbildningen 1995
Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling
Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R
- Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R
- Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen
Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R
- Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Skändalsinstitutet
Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R
- Kvalitetsarbete vid universitet och högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R
- Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95
Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R
- Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R
- The National Quality Audit of Higher Education in Sweden
Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R
- Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R
- Kriterier för benämningen universitet – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R
- Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R
- Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R
- Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås
Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R
- Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad
Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R
- Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon
Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R
- Högskola på Gotland
Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R
- Rätt att inrätta professorer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mitthögskolan och Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R
- Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.
Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R
- Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen
Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R
- Quality Audit of Uppsala University
Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R
- Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander
Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R
- Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala
Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten
Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R
- Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R
- Examensrättsprövning – Lärarutbildning vid högskolorna i Borås och Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro
Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Dalarna
Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R
- Kvalitet och förändring
Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R
- Rekryteringsmål för kvinnliga professorer – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertörns högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R
- Examensrättsprövning – Grundskolläroexamen vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R
- Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstilldelningssystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningssamarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
• Självvärderingar och extern bedömning
• Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
• Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasieläroexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverksskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för läroexamen
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professorer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R

- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvård – Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R
- Magisterexamen söker identitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R
- Hur står det till med kvaliteten i högskolan?
Högskoleverkets rapportserie 1998:1 R
- De första 20 åren – utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977
Högskoleverkets rapportserie 1998:2 R
- Quality Audit of Mid-Sweden University College
Högskoleverkets rapportserie 1998:3 R
- Särskilda utbildningsåtgärder – vad blev det av dem? En uppföljningsstudie av vissa särskilda utbildningsåtgärder inom högskolan som finansierats med arbetsmarknadspolitiska medel, enligt regeringens uppdrag.
Högskoleverkets rapportserie 1998:4 R
- ”En utmärkt möjlighet att byta karriär”
NT-SVUX-satsningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:5 R
- ”Bara jag får chansen att få visa vad jag kan”
Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Karolinska Institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:7 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskoleverkets rapportserie 1998:8 R
- Magister- och kandidatexamen i huvudämnen inom vård och omsorg
Högskoleverkets rapportserie 1998:9 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Konstfack
Högskoleverkets rapportserie 1998:10 R
- Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:11 R
- Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan? En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1998:12 R
- Women and men in higher education – from upper secondary to postgraduate training 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1998:13 R
- Diakonivetenskap vid Ersta Skändal högskola – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:14 R
- Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik
Högskoleverkets rapportserie 1998:15 R
- Utbildning och forskning för strategisk internationalisering. Redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid SLU
Högskoleverkets rapportserie 1998:17 R
- Sjöbäfsutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1998:18 R
- Sjöbäfsutbildning vid Comet AB – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola
Högskoleverkets rapportserie 1998:20 R
- Forsatt granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor – Utgångspunkter samt angreppss- och tillvägagångssätt för Högskoleverkets bedömningsarbete
Högskoleverkets rapportserie 1998:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Teaterhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1998:22 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1997
Högskoleverkets rapportserie 1998:23 R
- Swedish Universities & University Colleges 1997 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1998:24 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1997 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1998:25 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:26 R
- Vetenskapsområden. Bedömning av tre högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1998:27 R
- Ny yrkesexamina inom hälso- och sjukvård - ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:28 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:29 R
- Lärarytelse i högskolorna i Karlskrona/Ronneby, Mälardalen, Kristianstad och Södertörn
Högskoleverkets rapportserie 1998:30 R
- Högskolans lokaler – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:31 R
- Tillgodoräknande av kurs – Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Idrottshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1998:33 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:34 R
- Ett system för forskningsinformation på Internet (SAFARI) – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:35 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Växjö
Högskoleverkets rapportserie 1998:36 R
- En försvarshögskola på väg mot akademien – En bedömning av hur Försvarshögskolans stabsprogram, chefsprogram och totalförsvarsprogram förhåller sig till likartad utbildning inom högskolan vad avser nivå och kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:37 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:38 R
- Rättssaker examination – en tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R
- Doktorander från länder utanför Norden och Europeiska unionen
Högskoleverkets rapportserie 1998:40 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Handelshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1999:1 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Linköpings universitet
Högskoleverkets rapportserie 1999:2 R
- Magisterexamen söker identitet. Del II
Högskoleverkets rapportserie 1999:3 R
- Dimensionering av lärarutbildning – analys inför samråd 1998
Högskoleverkets rapportserie 1999:4 R
- Högskolornas regler och delegeringssystem - Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1999:5 R
- Högskolans ansvar för studenthållsövern - Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1999:6 R
- Vad hände sedan? Avnämarna på gymnasieskolan och av högskolans grundutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1999:7 R
- Arkitektutbildningen – Högskoleverkets utredning och utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1999:8 R
- Psykoterapeutexamen – Examensrättsprövning för tio enskilda utbildningsanordnare
Högskoleverkets rapportserie 1999:9 R
- Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier
Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1998
Högskoleverkets rapportserie 1999:11 R
- Swedish Universities & University Colleges 1998 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1999:12 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1998 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1999:13 R
- Högskolans uppdragsutbildning – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1999:14 R
- Antagning till forskarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1999:15 R
- Ny inriktning inom magisterexamen
Högskoleverkets rapportserie 1999:16 R
- Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:1 R
- Forskarskolor – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2000:2 R
- Journalistutbildningarna i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2000:3 R
- Högskolestudier och funktionshinder
Högskoleverkets rapportserie 2000:4 R
- Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 2000:5 R
- Utvärdering av Socionomutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 2000:7 R
- Lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R
- Goda exempel
Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande och social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R
- Tentamen: ”Plussning” och begränsning av antalet tillfällen
Högskoleverkets rapportserie 2000:10 R

Rapporter i Högskoleverkets rapportserie speglar Högskoleverkets officiella inställning.

Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R
ISSN 1400-948X
ISRN HSV-R--00/11--SE

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.